

S-30th May, 2015 AC after Circulars from Circular No.1 & onwards+++ - 77 -

DR. BABASAHEB AMBEDKAR MARATHWADA UNIVERSITY**CIRCULAR NO.SU/Edu./B.Ed. 2 Yr. Syll./73/2015**

It is hereby informed to all concerned that, taking into account of the norms of the N.C.T.E., the Faculty of Education has **“Revised the Curriculum of Bachelor of Education [B.Ed.] Two Years Degree Course, Yearly Pattern”** along-with **Regulations-66, 67 & 68 relating to Examination etc.** and recommended for further process. The Hon’ble Vice-Chancellor have accepted the said curriculum with the Regulations as recommended in his emergency powers as laid down under Section-14[7] & 14[8] of the Maharashtra Universities Act, 1994 on behalf of the Academic Council & Management Council.

This is effective from the Academic Year 2015-16 & onwards as appended herewith.

All concerned are requested to note the contents of the circular and bring the notice to the students, teachers and staff for their information and necessary action.

University Campus,
Aurangabad-431 004.
REF.NO. SU/ EDU./B.ED. 2 YRS.
SYLLABUS /2015/13430-90
Date:- 16-10-2015.

★
★
★
★
★

Director,
Board of College and
University Development.

Copy forwarded with compliments to:-

**1] The Principals, affiliated concerned colleges,
Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University.**

Copy to :-

- 1] The Controller of Examinations,
- 2] The In-Charge, E-Suvidha Kendra, [Professional Unit], Rajarshi Shahu Maharaj Pariksha Bhavan, Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University,
- 3] The Section Officer, [Professional Unit],**
- 4] The Programmer [Computer Unit-1] Examinations,
- 5] The Programmer [Computer Unit-2] Examinations,
- 6] The Record Keeper.

-***-

**Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada
University, Aurangabad**

Faculty of Education

Syllabus

Bachelor of Education (B.Ed.)

[Two Years Course - Yearly Pattern]

Joshi
Dr. Shobhana V. Joshi
Dean
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University,
Aurangabad.

Effect from JUNE 2015 Onwards

(Subject to the modifications made from time to time)

{ 2 }

B.Ed. (Two Years) Course.

- 0.207 The Degree of Bachelor of Education shall be conferred on a candidate, who has satisfied the following conditions :-
- (a) He must have passed three years Bachelor's Degree Examination in Arts, Science, Commerce or Agriculture of Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University or of any other University recognized by this University as equivalent thereto, with not less than 50% marks & in the case of reserved category **45% marks**. (relaxation for in-service teachers as per government rules prescribed for time to time)
- (b) He must have pursued a regular course of study prescribed for **two** academic years and must have passed the Bachelor's Degree Examination.
- (c) He must have, after passing the examination pursued a regular course of study for not less than one academic year or the vacation course of **two** years commencing from may every alternative year as prescribed. A regular course of study means a course wherein the **attendance is not less than 80% of each paper of the course in both terms**. A course means the course in which minimum 200 days as per NCTE norms are devoted for imparting instructions, **and other activities** as provided in the rules framed in that behalf. In special cases, The Vice-Chancellor may, on the recommendation of the Principal condone the deficiency in attendance not exceeding 10% on account of **medical ground**. Supported by the report of an authorized Medical officer approved by the Principal of the College.
- (c) Deleted
- (d) Deleted
- (e) A candidate who has passed the B.Ed. examination of this University in any class /division may be allowed to appear at the said examination again with the same medium with present prescribed syllabus to improve his qualification, provided that he/she appears at the said examination with practical (two final lessons and viva-voce) in one attempt with all the papers and practical prescribed for the course, on the basis of which the result is declared. Only two chances will be given for improvement of qualification.
- 0.208 The course of study shall consist of lectures, selected readings, discussion, conference and practice in teaching of classes and other practical work as laid down here in-after.
- 0.209 The External examination shall consist of two parts :-
 Part - I A) Theory
 B) Practical
- 0.210 A candidate who has completed all the requirements of the course but has failed in Part-I or Part-II or in both has to appear for the examination in the same without putting in further attendance or practical work [Internal].
- R.64 Deleted

R.65 Deleted

R.66 No candidate shall be allowed to put in attendance for appearing at two examinations at one and the same time.

Note : (a) The selection for admission into the B.Ed. course will be made according to the rules framed by the University/Government.

(b) The medium of instruction and examination will be Marathi or English.

Added (c) As an alternative medium Hindi/Urdu may be used **for answering in the examination | Part-II.**

Added (d) As per G.R. No. कविप्र 2003(448/03)मशि 3 दिनांक 11 ऑगस्ट 2004 if minimum 20 student are admitted in a college for Urdu Medium

R.67 The scheme for the B.Ed. examination shall be as follows :

R.68 To pass the examination, a candidate must obtain a minimum of **40% marks** in each of the Theory papers under Part-I-A and 40% of marks in each of the two lessons and viva-voce under Part -I-B separately. Similarly a candidate must have 50% of the aggregate in internal Assessment **Part-II.**

And
Rectify
As

To obtain 1st class, a candidate must obtain a minimum of 55% marks of the aggregate in the Part -I (A,B&C) and 60 or more marks of the aggregate in **Part-I & Part-II**, taken together. To obtain II class, a candidate must obtain a minimum of 45% marks of the aggregate in Part-I (A,B&C) & 50% or more marks of the aggregate in **Part-I & Part-II** taken together. The candidate obtaining 40% or more of the aggregate marks in each of the Two parts shall be declared to have passed in examination in **pass class**. For passing the examination the candidate must obtain 40% marks or D grade in each of the theory papers and 50% marks or B grade in internal work.

A Candidate should acquire minimum **50** credits of marks (50%) in aggregate for passing B.Ed. course.

For obtaining second division or B grade candidate must secured 50% or more marks and less than 60% in aggregate.

For obtaining first division or A grade the candidate must secure 60% or more marks, in aggregate and minimum 55% marks in theory papers.

A Candidate who secures 70% or more marks will be declared in First Division or A+,A++,or O grade with Distinction respectively.

A candidate not appeared at annual lesson shall not be allowed to appear at the Theory Examination Part-I.

A candidate shall have to complete Part-I(B&C), before he/she appears the Examination of Part-I-A.

If any Candidate remained his/her internal work incomplete, in such cases, he/she can not appear in the final examination. If by mistake the candidate appeared in final examination without completing all internal work, his/her performance of external examination will be zero. In such a case the candidate should appear after completion of internal work in the main examination only.(for regular course main examination will be in March/April

and for vacation/in-service course main examination will be in Oct/Nov.)

A candidate, who has failed in one or more subjects, shall have to appear in the Examination for same subjects only.

A candidate who has appeared for Part-I-A&B(Annual lessons and viva-voce),and not appeared at the annual Examination with Part-I-A theory papers, shall be allowed to appear at the **supplementary** examination with all papers. He / She shall not be required to appear at the Part- II Practical and Oral Examination again. His / Her marks obtained in the Part-I-A&B and internal assessment remain unchanged.

A candidate fails in Part- I-A&B(Annual lessons and viva-voce), and passed in Part-I-A (Theory Papers), He/She shall have to appear only in Part –I-B&C(two annual lessons and viva-voce)

A candidate fails once in the examination and secures more than 50% or 60% marks in the second or subsequent attempt, will be awarded second or first division or equivalent grade.

Scaled down :-

There should not be difference of 15% **or more** between the marks obtained in theory paper out of 650 and internal assessment marks out of 400 allotted by **the** college. In case the difference is more than 15% the internal assessment marks will be scaled down accordingly. **Similarly, if the difference between the marks given by the internal and the external examiner in the final lesson is more than 15%, the marks will be scaled down.**

Grading Scheme :-

A ten point rating scale shall be used for the evaluation of the performance of the student to provide letter grade for each course and overall grade for the Bachelors Degree. Programme grade points are based on the total number of marks obtained by him / her in all the heads of examination of the course. These grade points and their equivalent range of marks are shown separately in Table-I

Conversion of Marks into Grade points, letter Grade and Class

Table -I

Sr. N.	Marks Obtained	Grade Points	Letter Grade	Grade description	Class
1	90.00 - 100	9.00 -10	O	Outstanding	First Class with Distinction
2	80.00-79.99	8.00-8.99	A++	Excellent	First Class with Distinction
3	70.00-79.99	7.00-7.99	A+	Exceptional	First Class with Distinction
4	60.00-69.99	6.00-6.99	A	Very Good	First Class
5	55.00-59.99	5.50-5.99	B+	Good	Second Division
6	50.00-54.99	5.00-5.49	B	Fair	Second Division
7	45.00-49.99	4.50-5.99	C+	Average	Third Division
8	40.01-44.99	4.01-4.49	C	Below average	Third Division
9	40.00	4.00	D	Pass	Third Division
10	0.00-39.99	0.00 - 3.99	F	Fail	-

CGPA – There is no semester system. Thus, the Cumulative Grade point Average will be used to describe the overall performance of a student in yearend examination of the course and will be computed as under –

[5]

$$CGPA = \frac{\text{Sum (Course Credit * Number of points in concern course gained by the student)}}{\text{Sum (Course Credit)}}$$

- Note - 1) Marks obtained in decimal of point five and above should be rounded to one.
2) Credits may be acquired in decimal points also.

Abriviations:

- 1) **EDUCC** - Education Core Course
- 2) **EDUEC** - Education Elective Course
- 3) **EPC** - Enhancing Professional Competencies

EXAM PATTERN FOR THEORY PAPERS

Time - Three Hours (3 Hrs) Only & Total Marks - 80

Note-1) Only one Answer Book of 32 pages and no supplements will be allowed.

Sr.N.	Type of Question	Total Number of Question	Nature of Answer	Marks per Question	Total Marks
1.	Content Based short Answer Type Question	06	Answer in 200-250 words	05	30
3.	Content based Long Answer Type Question	03	Answer in 300-400 words	10	30
4.	Application based essay type Question	02	Detail answer with application	10	20
Total		10	-	-	80

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

{ 6 }

COURSE WISE CREDIT STRUCTURE
B.Ed. First Year

Sr. No.	B.Ed. Courses/Credits	Internal Marks	External Marks	Total Credit Value	Hours	Total Marks
1.	Theory (6.5 Papers)	20×6.5 =130	80×6.5 =520	4×6.5=26	60×6.5 =390	650
2.	Viva-voce for verification of Internal work.	-	50	2	60	50
3.	Practice Teaching Lessons-04 A+B	10+10	-	1	30	20
4.	Micro Teaching Skills- 6 X 2 X 2=24 (A & B Methods - T&RT)	50	-	6	180	50
5.	Bridge lessons – 3 X 2 X 2=12 (A & B Methods - T&RT)	25	-	1	30	25
6.	Observations- PTL-04; MT-24; BL-12	10	-	1	30	10
7.	Internship – one month (one week each in 4 months)	100	-	4	120	100
8.	Work with the community and Report	25	-	1	30	25
9.	Drama and Art in Education	50	-	2	60	50
10.	Experiments in Psychology - 5	25	-	1	30	25
11.	Preliminary Examination	25	-	1	30	25
12.	Project (One for each Paper)	50	-	2	60	50
13.	School Content Test(Two Methods)	25	-	1	30	25
14.	Critical Understanding of ICT Practical	25	-	1	30	25
15.	Physical and Health Education. Participation in any 5 activities and report.	10	-	0.5	15	10
16.	Workshop (05)	25	-	1	30	25
17.	Cultural Activities	20	-	1	30	20
18.	Excursion	15	-	0.5	15	15
	Total	630	570	53	1200	1200

Theory papers 1 credit = 15 Hours

Practicals 1 credit = 30 Hours

T. S. Joshi
Dr. Shobhana V. Joshi
Dean
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University,
Aurangabad.

{ 7 }

Part - I**EXTERNAL ASSESSMENT- THEORY PAPERS AND PRACTICALS:**

Part-I	Theory Papers (Compulsory)	Internal Marks	External Marks	Total Credits	Total Hours	Total Marks
A) Perspectives in Education						
EDUCC-I	Childhood and Growing up	20	80	4	60	100
EDUCC-II	Contemporary India and Education	20	80	4	60	100
EDUCC-III	Learning and Teaching	20	80	4	60	100
EDUCC-IV	ICT and School Management (ICTSM)	20	80	4	60	100
EDUCC-V	Assessment of learners and Action Research (EAR) - I	20	80	4	60	100
EDUCC-VI	Pedagogy of School Subjects – (Select one method from each A & B group methods. Any two school subjects to be studied as methods.) A Group methods- (Marathi, Hindi, Urdu, Sanskrit, English, Science.) B Group methods – (History, Geography, Mathematics.)	10	40	2	30	50
		10	40	2	30	50
EDUCC-VII	Yoga Education	10	40	2	15:30	50
Part-I- (B)	Oral for verification of Internal Practical Work	-	50	2	60	50
Total of Part I & II		130	570	28	475	700

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

Part II: INTERNAL ASSESSMENT
Engagement with Field and Enhancing Professional Capacities

Sr.No.	Activities	No.of Activities	Internal Marks	External Marks	Total Credits	Total Hours	Marks
EPC-1	Practice teaching lessons: (shall be guided, supervised, and evaluated by Teacher Educators only). Steps for lesson are mentioned in Paper-V.	02+02 = 04	20	-	1	60 (04 Hrs for Actual Practice Teaching 58 Hrs for Guidance and Preparation)	20
EPC-2	Micro Teaching Lessons-Practice of six micro teaching skills of two methods (12 micro lessons) Skills- 1) Questioning, Black-Board Work, 3) Set Induction, 4) stimulus Variation, 5) Use of teaching Aids & 6) Explanation. (Teach + Re-Teach = 1 Micro Lesson) These Skills Should be Taken as per Given Serial	6-A Method 6-B Method = 12	50	-	6	180 90 Hrs for Class Work And 90 Hrs for Preparation	50
EPC-3	Bridge lessons - Six bridge lessons a) 2 bridge lessons of one of each method with First 3(1, 2 & 3) micro skills as above Serial. b) 2 bridge lessons of one of each method with Next 3(4, 5 & 6) micro skills as above Serial. c) 2 bridge lessons of one of each method with 6 micro skills.	6	25	-	1	120 36 Hrs for Class Work And 84 Hrs for Preparation	25
EPC-4	Observation: Practice Teaching lessons - 04 (02+02) Demonstration Lessons - 7/8/9 Micro Lessons - 12 (Teach/Reteach) Bridge Lessons -6 (Teach/Reteach)	4 7/8/9 12 6	10	-	1	30	10
EPC-5	Internship 1- Four Weeks. Besides teaching lessons practice experience in school, the student teacher should function as a regular teacher in a school (i.e. taking attendance, participating in Staff meeting, preparing everyday notices, setting examination papers, preparing lesson plans, writing letter to parents, arranging cultural & sports activities and the morning assembly etc.) An application based utilization of the theory papers is expected and the report is to be submitted. <u>Practice teaching lessons should be a part of the internship programme.</u>		100	-	4	120	100
EPC-6	Work With The Community And Report.		25	-	1	30	25
EPC-7	Drama and Art in Education		50	-	2	60	50
	Total		280	-	16	660	280

J. S. Joshi
Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

(9)

No.	Activity	No. of activities	Internal Marks	External Marks	Total Credits	Total Hours	Marks
EPC-8	Experiments in Psychology (Five) 1]Division of Attention, 2]Work and fatigue 3]Learning Curve, 4]Teacher's Aptitude Test Battery Dr. R.P.Sing & Dr.S.N.Sharma, 5] Memory	05	25	-	1	30	25
EPC-9	Preliminary examination	7 Papers	25	-	1	30	25
EPC-10	Project work based on theory papers.	7 Projects	50	-	5	60	50
EPC-11	School Content test-2 (one of each teaching method)	2	25	-	1	30	25
EPC-12	Critical understanding of ICT- Workshop and Practical- Participation in the 3 days Information Technology (IT) workshop to be conducted by the Teacher Education college to understand pedagogy of preparing digital portfolios as per methods. This will include viewing sample portfolios and strengthening the concept of- 1) Computer Assisted Instruction and Learning (CAIL) [1]Technology supported learning which focuses on students building their own knowledge, answering the essential and unit questions by promoting higher – order cognitive skills and problem – solving strategies. to enhance learning and 21 st Century Skills Development. [2]Judicious use of technology. [3]Use of technology as a Research Tool [4]Use of technology to facilitate acquisition and deeper understanding of content [5]Use of technology for exploring creativity for distribution as learning [6]Use of technology for effective communications and prepare a lesson plan (school topic) using IT and its presentation using Power Point and submit the Report. Folders for each method- i)Unit Plan Template., ii)Implementation Plan., iii)Teacher Support material., iv)Student Presentation., v)Student Publication, vi)Evaluation Tool., vii)Grade book.	---	25	-	1	30	25
EPC-13	Physical and Health Education. Participation in any 5 activities and report.	5	10	-	0.5	15	10
EPC-14	Workshops – Report. (5) i) Evaluation Workshop -3 days (Year Plan & Unit Plan) ii) Craft Workshop (2 days) - Prepare four socially useful productive articles and report iii) Teaching-Aid Workshop (4 days - one day for exhibition) - Prepare two teaching-Aids one for each method iv) Lesson Planning Workshop - 4 days and Demonstration lessons-2 days-Total 6 days v) Pedagogical Drawing Workshop-2 days		25 (05 Marks For each Work-Shop)	-	1	30	25
EPC-15	Cultural Activities Cultural activities, Club activities, Gathering, youth festival, Celebration of National Festivals and Anniversaries etc.-Report)		20	-	1	30	20
EPC-16	Excursion – 1day		15	-	0.5	30	15
	Total		220	--	10	285	220

	Part - I A + I B	Part - II	Total Marks
Total Marks	700	500	1200

COURSE WISE CREDIT STRUCTURE
B.Ed. Second Year

Sr.No.	B.Ed. Courses/Credits	Internal Marks	External Marks	Total Credit Value	Hours	Total Marks
1.	Theory (4 Papers)	20×4=80	80×4=320	4×4=16	60×4=240	400
2.	Practical Exam & Oral					150
a.	Annual Lessons	-	50×2=100	1	30	
b.	Oral & Verification of Internal Practical work	-	50	1	30	
3.	Practice Teaching Lessons – A-10 + B-10 =20	100	-	4	120	100
4.	Observations: PTL-20	10+10=20	-	1	30	20
5.	Internship – 4 months (16 weeks)	200	-	8	528	200
6.	Work with Community and Report	25	-	1	30	25
7.	Cultural activities	25	-	1	30	25
8.	Experiments in Psychology - 5	25	-	1	30	25
9.	Preliminary Examination	40	-	1.5	45	40
10.	Project (One for each Paper)	40	-	1.5	45	40
11.	Reading and Reflecting on Text	50	-	2	60	50
12.	Understanding the Self	50	-	2	60	50
13.	ICT Practical	50	-	2	60	50
14.	Yoga Education	50	-	2	60	50
15.	Workshop (05)	50	-	2	60	50
16.	Excursion	25	-	1	30	25
	Total	830	470	48	1488	1300

Theory papers 1 credit = 15 Hours

Practicals 1 credit = 30 Hours

Joshi
Dr. Shobhana V. Joshi
Dean
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University,
Aurangabad.

[11]

Part – I
EXTERNAL ASSESSMENT- THEORY PAPERS AND PRACTICALS:

Part-I	Theory Papers (Compulsory)	Internal Marks	External Marks	Total Credits	Total Hours	Total Marks
<i>A) Perspectives in Education</i>						
EDUCC-VIII	Knowledge and curriculum	20	80	4	60	100
EDUCC-IX	Assessment of learners and Action Research (EEAR) - II	20	80	4	60	100
EDUCC-X	Pedagogy of school subjects (Same subjects selected in first year)	10+10 =20	40+40 =80	2+2	30+30 =60	100
EDUEC-I	Optional Course/ Elective Subject (Any One of the following) a. Computer in Education. b. Environmental Education. c. Population Education.	20	80	4	60	100
Part-I-B	Practical Examination Annual lesson examination of the two methodology subjects offered by the candidate in paper to be conducted by university by appointing the panels of examiners. <u>Before Annual lesson, the Candidate must complete his/her all practice teaching lessons, micro lessons, Bridge lessons and all lesson observations. The chairman of the panel of examiners should confirm the completion of all the 38 lessons and in case of incompleteness of lessons the University shall not permit the candidate to appear for the annual lesson.</u>	-	2×50 =100	1	30	100
Part-I-C	Viva-voce for verification of Internal Practical Work	-	50	1	30	50
Total of Part I –A,B & C		80	470	18	300	550

Dr. Shobhana V. Joshi
Dean
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University,
Aurangabad.

Part II: INTERNAL ASSESSMENT
Engagement with Field and Enhancing Professional Capacities

Sr.N.	Activities	No. of Activities	Internal Marks	External Marks	Total Credits	Total Hours	Marks
EPC-17	Practice teaching lessons: (shall be guided, supervised, and evaluated by Teacher Educators). Steps for lesson are mentioned in Paper-V.	10+10=20	100	----	4	90 16 Hrs for Actual Practice Teaching 74 Hrs for Guidance and Preparation.	100
EPC-18	Observation: Observation of 20 lessons (10+10) of each methods	10+10	20	-----	1	30	20
EPC-19	Internship-FourMonths-(16 Weeks.) Besides teaching lessons practice experience in school, the student teacher should function as a regular teacher in a school (i.e. taking attendance, participating in Staff meeting, preparing everyday notices, setting examination papers, preparing lesson plans, writing letter to parents, arranging cultural & sports activities and the morning assembly etc.) out of 16 weeks, two days for planning and preparing of the programme and another days for implementing in the different level schools as per planning. An application based utilization of the theory papers is expected and the report is to be submitted. Practice teaching lessons (20 Lessons) should be a part of the internship programme.		200	-----	8	528	200
EPC-20	Cultural activities	-	25	-	1	30	25
EPC-21	Work with the Community should be a part of the internship programme	-	25	-	1	30	25
EPC-22	Reading and Reflecting on Text	-	50		2	60	50
EPC-23	Understanding the Self	-	50		2	60	50
EPC-24	Experiments in Psychology (5) 1)Harris on Learning 2)Division of Attention 3)Comprehensive Anxiety Test- Sharma, Bhadwar & Bhargava 4)IPT Test- S. D. Kapoor (Hindi) 5)Teacher Adjustment Inventory-S.K.Mangal	05	25		1	30	25
EPC-26	Preliminary Examination	4 Papers	40		1.5	45	40
EPC-27	Project work based on theory papers.	4 Projects	40		1.5	45	40
EPC-28	Critical understanding of ICT- Workshop and Practical 1) Computer Assisted Instruction (CAI) 2)Project based approaches through E-learning. 3) Assessment in 21 st Century Classroom.	---	50	---	2	60	50
EPC-29	Yoga Education.	--	50	--	2	60	50
EPC-30	Physical and Health Education. Participation in any 5 activities and report.	5	10	-	0.5	15	10
EPC-31	Evaluation Workshop – (Report) on Preparation of A Test (3 days)	--	50	--	2	60	50
EPC-32	Excursion – 1day		15	--	0.5	15	15
	Total		750	--	30	1158	750

	Part – I (A+B+C)	Part - II	Total Marks
Total Marks	550	750	1300

बी.एड. अभ्यासक्रमाची माहिती व अंतर्गत कार्यासाठी निर्देश

विभाग - I - A

विभाग I-A मध्ये सर्व तात्विक पंपसंचा समावेश आहे. प्रत्येक तात्विक पेपर ४ क्रेडिट म्हणजे ६० तासिकांचा व एकूण १०० गुणांचा असेल. त्याचे २० गुणांचे अंतर्गत मूल्यमापन व ८० गुणांचे बहीस्थ मूल्यमापन असेल.

उद्दिष्टे - छात्राध्यापकास -

१. नियमित अभ्यासाची सवय लावणे.
२. वार्षिक परीक्षेच्या दृष्टीने लेखनाचा सराव देणे.
३. स्वयंमूल्यमापनाची सवय लावणे.

अंतर्गत कार्य (२० गुण) - २० गुणांच्या सातत्यपूर्ण अंतर्गत मूल्यमापनाचे विभाजन पुढीलप्रमाणे आहे -
स्वाध्याय ५ गुण, चाचणी ५ गुण, सेमिनार १० गुण

- i) **वर्गचाचण्या - ०५ गुण** - प्रत्येक तात्विक पेपर अंतर्गत प्रत्येक घटक शिकवून झाल्यावर त्यावर पूर्व नियोजित किंवा अनपेक्षित चाचणी घेणे अपेक्षित आहे. वर्षभरात अभ्यासक्रमातील घटकांवर कमीत कमी चार चाचण्या घ्याव्यात. चाचणी लघुतरी व बहुपर्यायी प्रश्नांच्या आधारे घ्यावी म्हणजे विद्यार्थ्यांना सखोल अभ्यासाची सवय लागेल. सर्व चाचण्यांच्या एकात्रित गुणांचे रूपांतर शेवटी ०५ गुणांमध्ये करावे.
- ii) **स्वाध्याय - ०५ गुण** - प्रत्येक पेपरवर किमान दोन स्वाध्याय द्यावेत. हे स्वाध्याय विद्यार्थ्यांनी विविध संदर्भग्रंथांचा वापर करून अभ्यासपूर्ण लिहिणे अपेक्षित आहे. प्रत्येक स्वाध्यायाला स्वतंत्रपणे १० गुण देवून नंतर त्याचे एकूण ०५ गुणात रूपांतर करावे.
- iii) **सेमिनार - १० गुण** - प्रत्येक पेपरवर आधारित एक सेमिनार आयोजित करावे. प्रत्येक विद्यार्थ्याला अभ्यासक्रमावरील उांटे उांटे घटक सेमिनारसाठी द्यावेत. त्यावर PPT तयार करून घ्यात. बर्गात सादरीकरण घ्यावे.

विभाग - I - B

प्रथम वर्ष -

मौखिक परीक्षा - पहिल्या वर्षी वर्षाच्या शेवटी अंतर्गत कार्याच्या पडताळणीसाठी ५० गुणांची मौखिक परीक्षा घेतली जाईल. त्यात Part - II मधील २० गुणांतर्गत घेतलेल्या चाचण्या स्वाध्याय व Part - II मधील सर्व सूक्ष्मपाठ, संतुपाठ, पाठनिरीक्षण, सरावपाठ व इतर अंतर्गत कार्याच्या अहवालांची पडताळणी विद्यापीठाच्या बहीस्थ परीक्षकाकडून केली जाईल.

द्वितीय वर्ष -

अ) वार्षिक पाठ - छात्राध्यापकांनी प्रथमवर्षाच्या पेपर VI मधील व द्वितीय वर्षाच्या पेपर III मधील निवडलेल्या दोन शालेय विषय अध्यापन पद्धतीच्या विषयांची प्रात्यक्षिक परीक्षा (वार्षिक पाठ) विद्यापीठातर्फे घेतली जाईल त्यासाठी विद्यापीठातर्फे बहीस्थ परीक्षकांची नियुक्ती केली जाईल. वार्षिक पाठापूर्वी प्रत्येक छात्राध्यापकाने सर्व सरावपाठ, सूक्ष्म अध्यापन पाठ, संतु पाठ व सर्व पाठ निरीक्षण पूर्ण केलेली असली पाहिजेत. बहीस्थ परीक्षकांनी प्रत्येक विद्यार्थ्यांचे सर्व पाठ व पाठ निरीक्षणे पूर्ण झालेली आहेत याची खात्री करूनच त्याला वार्षिक पाठाची परवानगी द्यावी. जर त्यात अपूर्णता आढळली तर विद्यापीठ वार्षिक पाठाची परवानगी देणार नाही. जर महाविद्यालयाने वरील प्रमाणे पूर्णता न केलेल्या विद्यार्थ्यांचे वार्षिक पाठ लावले व त्याने समितीच्या नजरचुकीने जरी घेतले तरी अशा फसवणूक निदर्शनास आल्यास घेतलेले पाठ रद्द करण्याचा अधिकार समिती अध्यक्षाना आहे.

ब) मौखिक परीक्षा - छात्राध्यापकाने विभाग II अंतर्गत केलेल्या प्रात्यक्षिक कार्याची पडताळणी करण्यासाठी विद्यापीठामार्फत मौखिक परीक्षा घेतली जाईल त्यासाठी बहीस्थ परीक्षकांची एक द्विसदस्यीय समिती नियुक्त केली जाईल. या समितीसमोर प्रत्येक प्रशिक्षणाथ्यांने आपले सर्व प्रात्यक्षिक कार्य पुराव्यासह सादर करावयाचे आहे. ज्या प्रात्यक्षिक कार्याच्या स्वतंत्र वहा, पेपर्स नसतील अशा प्रात्यक्षिकांचे अहवाल स्वतःच्या हस्तक्षरामध्ये लिहून काढणे आवश्यक आहे. आवश्यक तथे स्वतःच्या कामाचा पुरावा म्हणून छायाचित्रे लावावीत. एखाद्या विद्यार्थ्यांने एखाद्या प्रात्यक्षिकाचा पुरावा सादर केला नसेल त्याने ते प्रात्यक्षिक केले नाही असे समजून त्या प्रात्यक्षिकांतर्गत महाविद्यालयाने पाठावलेले अंतर्गत गुण रद्द करण्याचा अधिकार विद्यापीठाला आहे. याबाबत द्विसदस्यीय समितीचा अहवाल ग्राह्य धरला जाईल. यासाठी प्रत्येक प्रशिक्षणाथ्यांने आपल्या प्रत्येक कामाचा पुरावा शेवटपर्यंत जपून ठेवावा. पुरावा काय असेल या बाबत प्रत्येक कार्यासंदर्भात स्वतंत्र सूचना दिली आहे.

Part - II - Internal Work - Enhancing Professional Competencies

विभाग - II : अंतर्गत कार्य - व्यावसायिक क्षमतावर्धन

१) सूक्ष्म अध्यापन कौशल्य - ६+६=१२ - सूक्ष्मपाठवही - एकूण क्रेडिट - ०६

छात्राध्यापकास -

१. अध्यापन कौशल्यातील उपकौशल्यांची (सूक्ष्म अध्यापन कौशल्यांची) स्वतंत्रपणे माहिती देणे.
२. प्रत्येक सूक्ष्म अध्यापन कौशल्य स्वतंत्रपणे आत्मसात करण्याची क्षमता निर्माण करणे.
३. प्रत्येक सूक्ष्म अध्यापन कौशल्याचा सराव देणे.

सूक्ष्म अध्यापन कौशल्ये - सूक्ष्म अध्यापन कौशल्ये पुढील क्रमानेच घ्यावीत. १) प्रश्न कौशल्य, २) फक्तक कार्य, ३) प्रस्तावना, ४) चेतक बदल, ५) शैक्षणिक साहित्याचा वापर, ६) स्पष्टीकरण प्रत्येक कौशल्याचा ३ पध्दतीचा एक व ३ पध्दतीचा एक पाठ घेणे आवश्यक आहे. प्रत्येक पध्दतीच्या अध्यापन व पुनराध्यापन मिळून एक पाठ गृहीत धरला जाईल.

सूक्ष्म अध्यापन प्रशिक्षण कार्याची रुपरेषा पुढील प्रमाणे असावी.

१. पुर्वावश्यक तात्विक भागाची दोन किंवा तीन व्याख्याने - सूक्ष्म अध्यापनाचा अर्थ, स्वरूप वेंशिष्ट्ये इत्यादी.
२. सूक्ष्म अध्यापनाचा प्रत्येक पाठ पाच मिनिटांचा असावा. प्रत्येक कौशल्याचे दोन किंवा तीन तासिकांमध्ये तात्विक माहितीत पाठ दिग्दर्शन व पाठ निरीक्षणाचे मार्गदर्शन करावे. उरलेल्या अर्ध्या दिवसात पाठाचे नियोजन करून घ्यावे. टाचण काढून घ्यावे.
३. प्रत्येक कौशल्याचे दोन्ही अध्यापन पध्दतीवरील पाठाचे नियोजन, अध्यापन, प्रत्याभरण, पुनराध्यापन हे चक्र पूर्ण करणे (दोन्ही पध्दतीचे अध्यापन एक दिवस व दुसऱ्या दिवशी दोन्ही पध्दतीचे पुनराध्यापन) नियोजन/पुनर्नियोजन घरी करणे अपेक्षित.
४. प्रत्येक छात्राध्यापकाने एकाव्या सूक्ष्म अध्यापनाच्या पाठाचे निरीक्षण व त्याचेच पुनर्निरीक्षण करावे. एकाला समय निरीक्षकाची भूमिका द्यावी.
५. प्रत्येक अध्यापनाच्या पाठानंतर प्रत्येक प्रशिक्षणाथ्यास त्याच्या अध्यापनातील त्रुटी सांगून प्रत्याभरण द्यावे त्याच्या पाठाच्या निरीक्षणाचे वाचन करून घ्यावे.
६. पुनराध्यापनानंतर अध्यापनाचे निरीक्षण व पुनराध्यापनाचे पुनर्निरीक्षण यांचे तुलनात्मक वाचन करून घेवून अध्यापनातील प्रगती निदर्शनास आणून द्यावी.
७. प्रत्येक प्रशिक्षणाथ्यांने अध्यापक, निरीक्षक, समय निरीक्षक यांची भूमिका करणे अनिवार्य.

(15)

२) सेतूपाठ - २+२+२=६ - सूक्ष्मपाठ वही - एकूण क्रेडिट - १**उद्दिष्टे - छात्राध्यापकामध्ये -**

१. एकापेक्षा जास्त सूक्ष्म अध्यापन कौशल्याचे एकात्मिकरण करून पाठ काढण्याची क्षमता निर्माण करणे.
२. एकापेक्षा जास्त कौशल्यांचे एकात्मिकरण करून अध्यापन करण्याचा सराव देणे.
३. सर्व कौशल्यांचा अध्यापनात एकात्मिक वापर करण्याचे कौशल्य वाढविणे.
सूक्ष्म अध्यापनाची सहा कौशल्ये प्रशिक्षणाध्याने आत्मसात केल्यानंतर सेतूपाठासाठी पुढील प्रमाणे कार्यवाही करावी.
१. प्रत्येक सेतूपाठ १०-१५ मिनिटांचा असावा.
२. प्रत्येक अध्यापन पध्दतीचा सेतूपाठ अध्यापन व पुनराध्यापनासह घ्यावा.
३. पहिल्या तीन कौशल्यांच्या एकात्मिकरणाचा (प्रश्न कौशल्य, फलक कार्य, प्रस्तावना) प्रत्येक अध्यापन पध्दतीचा एक असे दोन सेतू पाठ घ्यावेत.
४. नंतरच्या तीन कौशल्यांच्या एकात्मिकरणाचा (चेतक बदल, शैक्षणिक साहित्याचा वापर व स्पष्टीकरण) प्रत्येक अध्यापन पध्दतीचा एक असे दोन सेतूपाठ घ्यावे.
५. सर्व कौशल्यांच्या एकात्मिकरणाचे प्रत्येक अध्यापन पध्दतीचा एक असे दोन सेतू पाठ घ्यावेत.

१) सराव पाठ - सरावपाठ वही निरीक्षणासह १०+१०=२० - एकूण क्रेडिट ४

सरावपाठ वही निरीक्षणासह १०+१०=२० - एकूण क्रेडिट ४ - २० घड्याळी तास प्रत्यक्ष सरावपाठासाठी, १०० तास कच्चे व पक्के पाठ टाचण काढणे शैक्षणिक साहित्याची निर्मिती व अध्यापनाच्या सरावासाठी पहिल्या वर्षी २+२ चार सरावपाठ घ्यावेत दुसऱ्या वर्षी १०+ १० सरावपाठ घ्यावेत. सरावपाठ आंतरवासितेच पूर्ण करावेत. हे औपचारिक पाठ असल्याने त्यांची टाचणे सराव पाठ वहीत नोंदवावीत. चार टाचणे व चार निरीक्षणे असणारी स्वतंत्र वही पहिल्या वर्षासाठी तयार करावी.

उद्दिष्टे - छात्राध्यापकामध्ये -

- १) पाठ्यघटकाची उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे तयार करण्याची क्षमता निर्माण करणे.
- २) ठरविलेल्या उद्दिष्टांनुसार अनुभूती देण्याची क्षमता वाढविणे.
- ३) उद्दिष्टनिहाय मूल्यमापनाची क्षमता वाढविणे.
- ४) नियोजन पूर्वक प्रभावी व परिणामकारक अध्यापन करण्याची क्षमता निर्माण करणे.

सराव पाठासाठी पूर्व तयारी -

१) **पाठनियोजन कृतीसत्र** - पाठनियोजनासाठी एकूण सहा दिवसांचे कृतीसत्र आयोजित करण्यात यावे.

टप्पा १ - एक दिवस पेपर पाच अंतर्गत शैक्षणिक मूल्यमापनतील उद्दिष्टांचे श्रेणी बद्ध वर्गीकरण आणि वर्गाध्यापनाचा उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे यांचे अध्यापन करावे.

टप्पा २ - त्यानंतर प्रत्येक अध्यापन पध्दतीसाठी प्रत्येकी सहा तासांची असे दोन दिवस कृतीसत्र घ्यावे. कृतीसत्रात एक दिवस पाठ नियोजनाचा आराखडा, पाठाच्या पायऱ्या (पेपर पाच मध्ये दिल्यानुसार) विषयानुसार वर्गाध्यापनाच्या उद्दिष्ट स्पष्टीकरणाचे स्वरूप, उद्दिष्ट निहाय मूल्यमापन या संदर्भात तात्विक माहिती द्यावी. नंतरच्या अर्ध्या दिवसात त्यानुसार पाठ टाचण काढायला द्यावे व मार्गदर्शन करावे. दुसऱ्या दिवशी दुसऱ्या पध्दतीचे कृतीसत्र याच पध्दतीने घ्यावे.

टप्पा ३ - त्यानंतर प्रत्येक अध्यापन पध्दती शिकविणाऱ्या **शिक्षक - प्रशिक्षकांचे दिग्दर्शन पाठ शालेय विद्यार्थ्यांवर आयोजित करावेत.** पाठानंतर अध्यापन पध्दतीच्या वर्गामध्ये पाठावर सविस्तर चर्चा घडवून आणावी.

सराव पाठांच्या पाठ टाचणांची तपासणी, मार्गदर्शन, सराव पाठांचे पर्यवेक्षण, त्यांचे गुणदान, प्रत्याभरण या बाबी शिक्षक प्राशिक्षकांनीच करावयाच्या आहेत. शाळेंतील व इतर बाहेरच्या लाकांकडून हे करून घेवू नये. (उर्दू व संस्कृत या अध्यापनपद्धतीसाठी एका महाविद्यालयात किमान दहा विद्यार्थी असले पाहिजेत. त्यांच्यासाठी तासिका तत्वावर संबंधित विषयासाठी पात्रधारक एम.ए.संस्कृत/उर्दू, एम.एड.) विषयाशिक्षक नेमावेत. तसेच सराव पाठसाठीही त्यांचेच मार्गदर्शन घ्यावे.

४) पाठ निरीक्षण : पहिले वर्ष २+२+९+१२+६ व दुसरे वर्ष १०+१०=५१ - एकूण क्रेडिट - १

उद्दिष्टे - छात्राध्यापकांमध्ये -

१. पाठ पध्दतीनुसार इतरांच्या पाठांचे निरीक्षण करण्याची क्षमता वाढविणे.
२. निरीक्षणाच्या आधारं अध्यापनातील बारकावे समजून घेण्याची क्षमता वाढविणे.
३. निरीक्षणा आधारं अध्यापनातील बारकावे समजून घेण्याची क्षमता वाढविणे.
४. इतरांच्या अध्यापनाच्या मूल्यमापनाची क्षमता वाढविणे.

प्रत्येक छात्राध्यापकांनी पुढील प्रमाणे निरीक्षण करणे अपेक्षित आहे.

१. प्रत्येक अध्यापन पध्दतीच्या सराव पाठांची प्रथम वर्षी दोन - दोन निरीक्षण व द्वितीय वर्षी दहा - दहा निरीक्षण.
२. शिक्षक प्राशिक्षकांनी घेतलेल्या सात आठ/नऊ दिग्दर्शन पाठांचे निरीक्षण.
३. प्रत्येक सूक्ष्म अध्यापन कौशल्याच्या अ व ब पध्दतीच्या पाठांचे (अध्यापन व पुनराध्यापनाचे) निरीक्षण.
४. सहा संतृपाठांचे निरीक्षण (अध्यापन व पुनराध्यापन)

सूक्ष्म अध्यापन कौशल्यांचे व संतृ पाठांचे निरीक्षण करित असतांना ज्या प्रशिक्षणाथ्यांच्या अध्यापनाचे निरीक्षण केले असले त्याच्याच पुनराध्यापनाचे निरीक्षण (पुननिरीक्षण) करावे. सर्व पाठांचे निरीक्षण हे सुरुवातीपासून शेवटपर्यंत व्हावे. अध्यापनकृत्यांचो प्रत्येक रात्र, प्रत्येक हानरात्र सूक्ष्मपणे नोंदवावी. आपल्या सूचना नोंदवाव्यात. सराव पाठांच्या निरीक्षणांमध्ये मो त्या पाठात यापेक्षा काय वेगळे केले असते, ते नमूद करावे.

५) आंतरवासिता उपक्रम - प्रथम वर्ष एक महिना - अहवाल - एकूण क्रेडिट - ०४ गुण

छात्राध्यापकांमध्ये -

१. शिक्षक प्रशिक्षण अभ्यासक्रमातील तात्विक विषयांचे प्रत्येक शालेय कामकाजात उपयोजन करण्याची क्षमता वाढविणे.
२. माध्यामिक शाळेंतील दफ्तर, प्रशासन, कार्यपध्दती यांची ओळख करून अनुभव देणे.
३. शाळेंतील विविध घटकांशी समायोजन साधण्याची क्षमता निर्माण करणे.
४. शाळेंतील अभ्यासपुरक, अभ्यासांतर्गत, विविध उपक्रम राबविण्याची क्षमता निर्माण करणे.
५. प्रत्यक्ष शालेय वातावरणाचा परिचय करून देणे.

कालखंड -

पहिल्या वर्षी प्रत्येक महाविद्यालय आपल्या सोईने सलग एक महिना किंवा प्रत्येक महिन्यात आठ/दहा/पंधरा दिवस या प्रमाणे आपल्या सोईने या उपक्रमाचे आयोजन करू शकेल. त्यासाठी पुढील बाबी लक्षात घ्याव्यात.

१. दैनंदिन कार्य एकूण दिवसांपैकी पहिले काही दिवस शाळेच्या कामकाजाचे निरीक्षण करून नियोजन करावे. नियोजित शाळांतील वेळापत्रकानुसार प्रत्येक शाळेंमध्ये १० विद्यार्थी व एक मार्गदर्शक नेमावा. प्रत्येक गटाच्या मुख्याध्यापक, पर्यवेक्षकांनी आपल्या शाळेच्या आवश्यकतेनुसार आपले वेळापत्रक तयार करावे. गटातील सर्वांच्या कामकाजाचे तसेच विषय व तासिकांचे योग्य नियोजन करावे.

[17]

२. आंतरवासितेच्या काळात पहिल्या दिवसाच्या प्रार्थनेपासून प्रत्येकाने शाळेत पूर्णवेळ हजर असावे. आर्थांचे नियोजन झालेले असल्याने ठरविलेल्या वेळापत्रकानुसार पहिल्या तासिकेपासूनच सुनियोजितपणे, शिस्ताने शाळेच्या कामकाजात सहभाग घ्यावा.
३. शाळेचे कामकाजाचा सर्व अनुभव घ्यावा. प्रत्येक छात्राध्यापकाने आपल्या विषयासंदर्भात, शालेय शिक्षकाच्या मार्गदर्शनासाठी उपक्रमासंदर्भात सूचना काढणे, हजेरी घेणे, अध्यापन करणे, झालेल्या पाठ्यांशावर आधारित चाचणी घेणे. तपासून त्याचे गुणदान करणे, प्रत्याभरण देणे ही सर्व कामे प्रत्येक छात्राध्यापकाने करावीत.
४. प्रत्येक शिक्षकाकडे त्याचा हजेरीपट, (वर्गनिहाय हजेरी), पाठ टाचण वही असावी. आंतरवासितेत शाळेत नेमून दिल्यानुसार पाठ घ्यायचे आहेत. प्रत्येक दिवशीच्या सर्व तासांचे पूर्वनियोजन त्यात असावे. त्यात पुढील रकाने असावेत.

वर्ग :-

तुकडी :-

तासिका :-

विषय :-

पाठ्यघटक :-

पाठटाचण

पाठ्यमुद्दे	उद्दिष्टे / स्पष्टीकरणे	अध्ययन अनुभूती	मूल्यमापन

५. प्रत्येक शिक्षकाच्या पाठ टाचण वहीवर व घेतलेल्या उपक्रमांवर मुख्याध्यापकांची रोजच्या रोज सही घ्यावी.
६. प्रत्येक गटाला खर्चासाठी महाविद्यालयाकडून योग्य रक्कम देण्यात यावी. (प्रत्येक शाळेत जेवढी विद्यार्थी शिक्षकांची संख्या असले त्यानुसार प्रत्येकाकडून घेतलेली फी मुद्दत भरून रक्कम द्यावी. उदा. प्रत्येक विद्यार्थी शिक्षकाकडून १०० रु. घेतले असतील व एका गटात १० विद्यार्थी असतील तर त्या गटाला १००० रु. देण्यात यावेत.)
७. प्रत्येक शाळेतील गटाने आवश्यक प्रमाणात क्रांदा स्पर्धा, सहशालेय उपक्रम इ. कार्यक्रमांचे शाळेच्या आवश्यकतेनुसार आयोजन करावे. व त्याचा अहवाल द्यावा.
८. - कृति संशोधन आराखडा छात्राध्यापकाने त्याच्या आंतरवासितेतील अनुभवावरून त्याला जाणवणारी कोणतीही एक समस्या संशोधनासाठी घ्यावी. व त्याचा आराखडा तयार करावा. पेपर पाच अंतर्गत हे अनिवार्य प्रात्यक्षिक राहिल.

B) द्वितीय वर्ष - आंतरवासिता - १६ आठवडे - एकूण क्रेडिट - ०८

द्वितीय वर्षामध्ये ४ महिन्यांची (१६ आठवडे) आंतरवासिता राहिल व १६ आठवड्यांचा आंतरवासिता कार्यक्रम शाळा व महाविद्यालये यांच्या परस्पर समन्वयाने लावला जाईल. शाळेच्या गरजेप्रमाणे सुरुवातीचे चार आठवडे मध्ये दोन/चार आठवडे/ शंघट्या टण्यात फेब्रु./मार्च./एप्रिल मध्ये एकूण चार आठवडे अशा प्रकारे एकूण १६ आठवड्यांचा कालावधी पूर्ण करावयाचा आहे. या काळात शाळेतील सर्व कामकाजाचा अनुभव घ्यायचा आहे. शक्यतो छात्राध्यापकांना प्रथम वर्षी दिलेल्या शाळेतच द्वितीय वर्षातील आंतरवासिता पूर्ण करून घ्यावी.

यात बी.एड्. च्या पध्दतीने प्रत्येक अध्यापन पध्दतीचे १०-१० औपचारिक पाठ घ्यायचे आहेत. हे पाठ विद्यापीठाने निर्देशित केलेल्या टाचणानुसार पाठ नियोजन वहीत लिहायचे आहेत. वार्षिक पाठाच्या वेळी हे रिकॉर्ड महत्त्वाचे आहे. प्रत्येक अध्यापनपध्दतीत किमान एक पाठ संगणक सहाय्यित अनुदेशनाने

(पॉवरपॉइंटच्या साहाय्याने) व किमान एक पाठ संबंधित अध्यापन पध्दतीतील प्रतिमानानुसार घेणे आवश्यक आहे.

द्वितीय वर्षातील समुदायासमवेत कार्य हे आंतरवासितेचाच एक भाग असेल. शाळेच्या गरजेनुसार व शाळेच्या नियोजन प्रमाणे समुदाया समवेत कार्याचे नियोजन व आयोजन करावे.

- प्रत्येक शिक्षकाने आपण शिकविलेल्या सर्व वर्गांना शिकविलेल्या पाठयांशावर २० गुणांची चाचणी घ्यावी. त्याच्या उत्तरपत्रिकांच्या आधारे गुणपत्रिका विषय व वर्गनिहाय तयार करून आपल्या अहवालात लावाव्यात. उत्तरपत्रिका सांभाळून ठेवाव्यात (मार्गितल्यास परीक्षकांना दाखवाव्यात)
- आंतरवासिता संपल्यावर प्रत्येक विद्यार्थी शिक्षकाने आपल्या कार्याचे पाठ टाचण, हजेरी, चाचणी गुणपत्रिकांसह अहवाल एका फाईलमध्ये लावून आपल्या निरीक्षक प्राध्यापकाकडे तपासणीसाठी द्यावा. आवश्यक तिथे छायाचित्रे इ. जोडावेत. अहवाल तपासून घेवून अहवाल आपल्याकडे ठेवावेत. मौखिक परीक्षेच्या वेळी ते परीक्षकांसमोर मादर करावेत.

आंतरवासितेतील उपक्रमांची गुणविभागणी पुढीलप्रमाणे राहिल.

गुणविभागणी - आंतरवासितेतील २०० गुणांची गुणविभागणी पुढीलप्रमाणे राहिल.

- अध्यापनाचे नियोजन - ५० गुण - प्रत्येक छात्राध्यापकाने त्याला नेमून दिलेल्या वर्गानुसार त्या त्या विषयाचे वार्षिक नियोजन, घटक नियोजन व दिलेल्या विषयनिहाय तासिकांचे पाठ टाचण तयार करावे. त्याच्या एकंदर अहवालानुसार एकत्रित ५० गुण देण्यात यावेत.
- शालेय दफतर - २५ गुण - यात प्रत्येक छात्राध्यापकाने शालेय दफतराची सविस्तर पाहणी करून त्यातील बारकावे समजून घ्यावेत. निकषानुसार दफतर आहे का याची चिकित्सा करावी. त्यातील विशेषबाबी, वृत्ती अपेक्षा यांसह अहवाल तयार करावा.
- अभ्यासपूरक व अभ्यासांतर्गत उपक्रम - २५- गुण यात छात्राध्यापकाने शाळेत सहभाग घेतलेल्या सर्व अभ्यासपूरक व अभ्यासंतर उपक्रमांचा सविस्तर अहवाल लिहावा. अहवालावर तारीख निहाय नोंद घ्यावी.

अ.क्र.	तारीख	उपक्रम	पर्यवेक्षक प्रभारी शिक्षक स्वाक्षरी
--------	-------	--------	-------------------------------------

- सहाध्यायांचे व अध्यापकांचे निरीक्षण - २५ गुण

आंतरवासितेत आधीचे काही दिवस शाळेतील शिक्षकांच्या अध्यापनाचे निरीक्षण करणे अपेक्षित आहे. आपल्या अध्यापनपद्धतीनुसार पर्यवेक्षकांच्या व मुख्याध्यापकांच्या मान्यतेने शाळेतील शिक्षकांच्या अध्यापनाचे निरीक्षण करावे. त्यातील गुण / चांगल्या बाबींची नोंद घ्यावी वृत्तीही नोंदवाव्यात. अध्यापक निरीक्षणे ५-५ करावीत. स्वतंत्र नोंदी ठेवाव्यात

तसेच आपल्या सहाध्यायांच्या अध्यापनाचेही निरीक्षण करावे. सरावपाठांच्या निरीक्षणाव्यतिरिक्त इतर शालेय अध्यापनाचे निरीक्षण करावे. प्रत्येक अध्यापन पद्धतीनुसार ५-५ अतिरिक्त निरीक्षणे सहाध्यायांची करावीत. यासाठी पाठनिरीक्षण वहीतच त्याची नोंद घ्यावी.

- आंतरवासितेतील सांस्कृतिक कार्यक्रम - १५ गुण

शालेय आंतरवासितेत घेतल्या जाणाऱ्या सांस्कृतिक कार्यक्रमातील सहभाग छात्राध्यापकाकडे नेमून दिलेल्या वर्गातील विद्यार्थ्यांनी घेतलेला सहभाग कार्यक्रमांसह सविस्तर नोंदवावा फोटो लावावेत.

६. मानसशास्त्रीय प्रयोग - १५ गुण

छात्राध्यापकाने अभ्यासक्रमांतर्गत शिकलेल्या मानसशास्त्रीय प्रयोगांचा व्यावहारिक अनुभव घ्यावा. त्याने आपल्या वर्गातील विद्यार्थ्यांवर १० पेकी किमान एका प्रयोगाची अंमलबजावणी करावी. त्याचा अहवाल निरीक्षणसह घ्यावा. त्याचे निष्कर्षही नोंदवावेत.

७. समुदायासमवेत कार्य - २० गुण

आंतरवासितेत प्रत्येक छात्राध्यापकाने आपल्या गटातील विद्यार्थ्यांना घेवून समुदायासमवेत कार्यांचा अनुभव घ्यावा. हे कार्य महाविद्यालयातील कार्यापेक्षा वेगळे राहिले, यात त्याने शालेय विद्यार्थ्यांकडून पुढीलपैकी कोणतेही एक काम करवून घ्यायचे आहे.

१. वृक्षारोपण २. शालेय विद्यार्थ्यांची आरोग्य तपासणी ३. शालेय परिसराची स्वच्छता. अथवा शाळेच्या नियोजनानुसार एखादा उपक्रम.

८. कृत्तिसंशोधन / नवोपक्रम अहवाल - २५ गुण

(पेपर पाच मधील अनिवार्य प्रात्यक्षिक) छात्राध्यापकाने प्रथम वर्षाच्या आंतरवासितेत त्याला जाणवलेल्या समस्येवर द्वितीय वर्षात आंतरवासितेच्या १६ आठवड्यांच्या कालावधीत अध्यापन वा इतर बाबींमध्ये त्यांना स्वतःला येणाऱ्या अडचणी लक्षात घ्याव्यात. ही अडचण सोडविण्यासाठी कृत्तिसंशोधन करावे. अथवा एखादा नवोपक्रम राबवून त्याचा अहवाल सादर करावा. पेपर III - अंतर्गत हे अनिवार्य प्रात्यक्षिक राहिले.

६) समुदायासमवेत कार्य - अहवाल - एकूण क्रेडिट १

उद्दिष्टे - छात्राध्यापकामध्ये -

१. सामाजिक जाणीव निर्माण करणे.
२. श्रमप्रतिष्ठा हे मूल्य जोपासणे.
३. समाजाप्रती आस्था निर्माण करणे.
४. गटामध्ये समायोजन साधण्याची क्षमता निर्माण करणे.
५. सहकार्य, स्वच्छता, जबाबदारी, सौजन्यशीलता इ. मूल्ये विकसित करणे.

समुदायासमवेत कार्यांतर्गत पुढील सर्व उपक्रम घ्यावेत-

१. परिसर स्वच्छता, बागकाम, सुशोभन इ. मध्ये सहभाग.
२. समाजातील इतर घटकांप्रती विद्यार्थ्यांने केलेल्या वैयक्तिक कार्याची नोंद.
३. रक्तदान शिबिराचे आयोजन

वरील सर्व उपक्रमांतर्गत केलेल्या कार्यांचा अहवाल छात्राध्यापकांसह विद्यार्थी शिक्षकाने स्वतः लिहावा व तो मार्गदर्शकांच्या स्वाक्षरीने परीक्षकांपुढे सादर करावा.

७) Drama & Art in Education- प्रथम वर्ष - एकूण क्रेडिट - २

उद्दिष्टे -

- १) भूमिकाभिय करता येणे.
- २) नाट्यीकरणाने अध्यापन करणे.
- ३) अध्यापनात चेतन्य आणणे.
- ४) हस्तकलांच्या वापराने अध्ययन साहित्याची निर्मिती करणे.
- ५) चित्रकलेचा अध्यापनात वापर करणे.

Joshi
Dr. Shobhana V. Joshi
Dean
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University,
Aurangabad.

सांस्कृतिक उपक्रम - अहवाल - द्वितीय वर्ष - एकूण क्रेडिट - १

उद्दिष्टे - छात्राध्यापकांमध्ये -

१. विविध कलागुणांचा विकास घडवून आणणे.
२. विविध मंडळांचे कार्य करण्याची क्षमता आणणे.
३. स्नेहसंमेलन, राष्ट्रीय सण, युवक महोत्सवा आधारे विविध गुणांचा आविष्कार करण्याची क्षमता निर्माण करणे.

सांस्कृतिक उपक्रमांतर्गत प्रत्येक छात्राध्यापकाने वर्षाभरामध्ये ज्या ज्या बाबींमध्ये सहभाग घेतला असेल त्याचा सविस्तर अहवाल तारीख निहाय छायाचित्रांसह सादर करावा. किमान दहा उपक्रमांमध्ये विद्यार्थी शिक्षकाचा सहभाग आवश्यक आहे. १० गुणांपेकी गुणदान असताना प्रत्येक विद्यार्थ्याने केलेले काम लक्षात घ्यावे व कामानुसार गुण देणे अपेक्षित आहे.

१) मानसशास्त्रीय प्रयोग - प्रथम वर्ष एकूण क्रेडिट - १ , द्वितीय वर्ष एकूण क्रेडिट - १

उद्दिष्टे- छात्राध्यापकांमध्ये -

१. मानसशास्त्रीय सिद्धान्तांचे प्रयोगातून उपयोजन करण्याची क्षमता निर्माण करणे.
 २. मानसशास्त्रीय प्रयोगांच्या निष्कर्षांचा वापर दैनंदिन अध्यापनात करण्याची क्षमता निर्माण करणे.
- प्रत्येक महाविद्यालयाने अभ्यासक्रमात दिलेलेच मानसशास्त्रीय प्रयोग घ्यावेत. प्रत्येक विद्यार्थ्यांस मानसशास्त्रीय प्रयोग वही देवून त्यातच प्रयोगांचे तात्विक, प्रयोगांचे कार्यपध्दती, प्रत्यक्ष प्रयोग निरीक्षण तक्रार, आत्मनिरीक्षण, निष्कर्ष यांच्या आधारे प्रयोग लिहिण्यास सांगावा. सर्व प्रयोग पूर्ण करवून घ्यावेत प्रत्येक प्रयोजकाच्या स्वाक्षरीसह प्रयोगवही पूर्ण करून सादर करावी.

२) सराव परीक्षा - परीक्षेचे पेपर्स - प्रथम वर्ष - एकूण क्रेडिट - १, द्वितीय वर्ष एकूण क्रेडिट - १.५

उद्दिष्टे- छात्राध्यापकांस -

१. अंतिम वार्षिक परीक्षेचा सराव देणे.
२. वार्षिक परीक्षेच्या प्रश्नपध्दती व वातावरणाचा सराव देणे.
३. त्याच्या अध्ययनाची पातळी लक्षात आणून देणे.
४. अधिक उंचावण्यासाठी प्रवृत्त करणे.
५. दर्जा उंचावण्यासाठी प्रत्याभरण देणे.

फेब्रुवारीच्या शेवटच्या किंवा मार्चच्या पहिल्या आठवड्यात विद्यार्थ्यांना वार्षिक परीक्षेचा सराव व्हावा म्हणून संपूर्णपणे विद्यापीठाच्या परीक्षेच्या धर्तीवर सराव परीक्षा घ्यावी. प्रत्येक पेपरची परीक्षा घेवून आठ दिवसांच्या आत पेपर्स तपासून विद्यार्थ्यांना परत द्यावेत. त्यावर त्यांना प्रत्यभरणही द्यावे उत्तरांचा दर्जा, उत्तरातील त्रुटी इ. सर्वांची चर्चा करावी दर्जानुसार गुणदान करावे सराव परीक्षेची स्वतंत्र फाईल अहवालासह विद्यार्थ्यांनी तयार करावे. महाविद्यालयाच्या रेकॉर्डवर परीक्षेचे वेळापत्रक विद्यार्थी उपस्थिती परीक्षेच्या प्रश्नपत्रिका विषयनिहाय गुणपत्रिका हे रेकॉर्ड असणे आवश्यक आहे. जरूर पडल्यास महाविद्यालयालाही ते सादर करावे लागेल. नंतर विद्यार्थ्यांना मिळालेल्या एकूण गुणांचे रूपांतर २५ गुणांमध्ये करावे.

Shobhana V. Jo
Dr. Shobhana V. Jo
Dean
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University
Aurangabad.

३) तात्विक अभ्यासक्रमावर आधारित प्रात्यक्षिक कार्य-प्रात्यक्षिकाच्या कार्यपुस्तिका - प्रथम वर्ष एकूण क्रेडिट-२, द्वितीय वर्ष एकूण क्रेडिट - १.५

१. प्रत्येक अभ्यासक्रमाच्या तात्विक भागावर आधारित प्रात्यक्षिक कार्य करण्याची क्षमता वाढविणे.
२. तात्विक आशयाचा व्यवहारात शोध घेण्याची वृत्ती जोपासणे.

प्रत्येक अभ्यासक्रमाच्या शेवटी त्याच्यावरील प्रात्यक्षिक कार्याची यादी दिलेली आहे. त्यातील कमीत कमी एक प्रात्यक्षिक दिवाळीच्या सुटीत करावे. म्हणजे सुटीतील रिकामा वेळही अभ्यासासाठी खर्च होईल. प्रत्येक महाविद्यालयाने विद्यार्थ्यांना प्रात्यक्षिक कार्यपुस्तिका पुरव्यात व विद्यार्थ्यांनी त्यावरच दिलेले कार्य करून आणावे. सात विषयांच्या सात कार्यपुस्तिका कराव्यात. संबंधितांच्या स्वाक्षण्यांसह त्या नंतर सादर कराव्यात. प्रत्येक प्रात्यक्षिकासाठी १० गुण द्यावेत. अ व ब विभागाचे दोन वेगळे प्रात्यक्षिक किंवा एका पंपरचे एक प्रात्यक्षिक असे जितके प्रात्यक्षिक असतील त्यांचे एकूण गुण काढून त्यांचे रूपांतर ५०/४० गुणांमध्ये करावे.

४) शालेय विषयज्ञान चाचणी - चाचणीच्या उत्तरपत्रिका - प्रथम वर्ष एकूण क्रेडिट १

उद्दिष्टे - छात्राध्यापकांना -

१. शालेय अभ्यासक्रमाची ओळख करवून देणे.
२. शालेय अभ्यासक्रमातील विषयज्ञान अदययावत करणे.
३. शालेय पूर्वज्ञान लक्षात आणून देणे.

पाठनियोजन कृतिसत्र झाल्यानंतर सराव पाठ्यांच्या आधी विद्यार्थी शिक्षकांना शालेय अभ्यासक्रम माहीत होण्यासाठी व पाठ ज्या वर्गावर लागला असेल त्याआधीचे विद्यार्थ्यांचे पूर्वज्ञान माहीत होण्यासाठी विषयज्ञान चाचणी घ्यावी. पाठानंतर घेतलेल्या विषयज्ञान चाचणीचा हेतू पूर्ण होत नाही, म्हणून पाठपूर्वी विषयज्ञान चाचणी घ्यावी. प्रत्येक अध्यापन पध्दतीवर माध्यमिक स्तरावरील पुस्तकावर आधारित एक ५० गुणांची प्रश्नपत्रिका काढावी. त्याआधीच्या वर्गाची पाठ्यपुस्तकेही विद्यार्थ्यांमै वाचवावीत किंवा ५ वी ते ९ पर्यंतच्या पाठ्यपुस्तकांवर आधारित चाचणी घ्यावी. विद्यार्थ्यांनी उत्तरपत्रिका जपून ठेवाव्यात. महाविद्यालयांनी सराव परीक्षेप्रमाणेच सर्व रेकॉर्ड ठेवावे. एकूण गुणांचे रूपांतर २५ गुणांमध्ये करावे.

६) संगणकाच्या वापराचे तीन दिवसीय कृतिसत्र- अहवाल.

प्रथम वर्ष - १ क्रेडिट , द्वितीय वर्ष - २ क्रेडिट

उद्दिष्टे- छात्राध्यापकांमध्ये -

१. अध्यापनात संगणकाचा वापर करण्याची क्षमता वाढविणे.
२. संगणकाच्या वापराने आपले ज्ञान अदययावत ठेवण्याची सवय निर्माण करणे.
३. शालेय विद्यार्थ्यांना समृद्ध अनुभव देण्याची क्षमता विकसित करणे.

सूक्ष्म अध्यापनानंतर संगणकाचा अध्यापनात कसा वापर करता येईल यावर तीन दिवसांचे एक कृतिसत्र आयोजित करावे. विद्यापीठाकडून प्रशिक्षण घेवून आलेल्या शिक्षक प्रशिक्षकांनी महाविद्यालयातील इतर शिक्षक प्रशिक्षकांना व विद्यार्थ्यांना प्रशिक्षण देणे अपेक्षित आहे. याचा वापर करून शालेय विद्यार्थ्यांची अध्ययन - अध्यापन प्रक्रियेतील अनास्था दूर करता येणे शक्य होईल. अधिक समृद्ध अनुभव देण्याच्या दृष्टीने संगणकाचा वापर कसा करता येईल याचा विचार प्रत्येक शिक्षकाने करायचा आहे. त्या दृष्टीने पावर पॉइंट प्रेझेंटेशन च्या वापराने शैक्षणिक साहित्य तयार करावे. कृती सत्रातील कार्याचा अहवाल गाविस्तर पुराव्यासह सादर करावा. बनविलेल्या ppt ची प्रिंट आऊट अहवालात लावाव्यात. सुरुवातीच्या तक्र्यात दिल्यानुसार प्रत्येक अध्यापनपध्दतीची सर्व फॉल्डर्स बनवावीत.

द्वितीय वर्ष -

१) Computer Assisted Instruction - (CAI)

२) Project based approaches through E-learning.

३) Assessment in 21st Century Classroom.

६) शारीरिक शिक्षण कार्यशाळा - कार्यपुस्तिका किंवा अहवाल

उद्दिष्ट- छात्राध्यापकांमध्ये -

१. सुदृढ व निरोगी शरीरक्रीडा निर्माण करणे.
२. खेळाडूवृत्ती जाणवणे
३. निरोगी मानसिकता निर्माण करणे.

नवीन अधिनियमानुसार प्रत्येक महाविद्यालयांमध्ये शारीरिक शिक्षकाची नियुक्ती त्यांनी अर्धवेळ / तासिका तत्वावर शारीरिक शिक्षक नेमावेत. शारीरिक शिक्षकांनी किमान १० तात्विक तासिका घ्याव्यात. काही खेळांची तात्विक माहिती व नियम सांगावेत. वेळापत्रकात नियमितपणे खेळाची तासिका ठेवावी. प्रत्येक छात्राध्यापकांनी किमान पाच खेळांमध्ये सहभाग नोंदविला पाहिजे. ज्या खेळांमध्ये ते सहभागी होतील, त्याचे नियम, मैदान, पोषाख इ. ची माहिती आकृत्यांसह त्यांनी कार्यपुस्तिकेत लिहावी. शारीरिक शिक्षकांच्या स्वाक्षरीसह कार्यपुस्तिका सादर करावी. महाविद्यालयाने पुढील खेळ उपलब्ध करून द्यावेत.

क्र.	खेळ	कमीत कमी प्राप्त क्षमता
१.	धावणे पुरुष १०० मी.	१७ सेकंद
	धावणे महिला ५० मी.	१० सेकंद
२.	उंच उडी पुरुष	५.५ फूट
	लांब उडी महिला	४.५ फूट
३.	लांब उडी पुरुष	१० फूट
	लांब उडी महिला	०६ फूट
४.	भाला फेक पुरुष	२० फूट
	भाला फेक महिला	१० फूट
५.	थाळी फेक पुरुष	४० फूट
	थाळी फेक महिला	२५ फूट
६.	गोळा फेक पुरुष	१५ फूट
	गोळा फेक महिला	०७
७.	रोरीवरच्या उड्या महिला	१ मिनीट ७५

याव्यतिरिक्त व्हॉलीबॉल, कबड्डी, खो-खो, क्रिकेट इ. सांघिक खेळातील सहभागही नोंदवावा. एखाद्या आंतरमहाविद्यालयीन व आंतर विद्यापीठीय स्पर्धेत सहभाग नोंदविल्यास त्याच्या प्रमाणपत्रासह अहवालात नोंदी असाव्यात. अशा विद्यार्थ्यांना इतरांपेक्षा अधिक गुण द्यावेत.

Shobhana V. J.
 Dr. Shobhana V. J.
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University
 Aurangabad.

७) कार्यशाळा अहवाल - वर्षभरात एकूण पाच कार्यशाळा घ्याव्यात - प्रथम वर्ष - क्रेडिट -१, द्वितीय वर्ष क्रेडिट -२.

प्रथम वर्ष -

१) **मूल्यामापन कार्यशाळा -** यात दोन्ही अध्यापन पध्दती वरील वार्षिक नियोजन व घटक नियोजन याची तात्त्विक माहिती देवून एका वर्गाचे वार्षिक नियोजन घटक नियोजन करवून घ्यावे. अहवालात आंतरवासितेतील नियुक्त वर्ग व विषयाचे वार्षिक व घटक नियोजन लावावे.

२) **कार्यानुभव कार्यशाळा :- समाजोपयोगी उत्पादक कार्य.**

उद्दिष्टे - छात्राध्यापकास -

१. कार्यशिक्षणातून कार्याचा प्रत्यक्ष अनुभव देणे.
२. समाजोपयोगी उत्पादक कार्यातून समाजाची सेवा घडविणे.
३. सुप्त उत्पादक क्षमतांना वाव मिळवून देणे.
४. श्रमप्रतिष्ठा वाढविणे.

विद्यार्थी शिक्षकाच्या ज्ञानाला व्यावहारिक उत्पादकतेची जांढ मिळावी म्हणून कार्यानुभव विषयाची ओळख होणे व त्यांनी प्रत्यक्ष उत्पादक कार्य करण्याची गरज आहे. त्यासाठी महाविद्यालयांनी तासिका तत्वावर कार्यानुभव शिक्षक नेमावा. आठवड्यातील काही तास त्यांना देवून विद्यार्थी शिक्षकांना उत्पादक कार्यात सहभागी करवून घ्यावे. पुढे दिलेल्या यादीतील किमान चार उत्पादने प्रत्येक विद्यार्थी शिक्षकाने करणे गरजेचे आहे जे उत्पादक काम केले असेल त्याची तात्त्विक माहिती, कृती, आकृत्या इ. सर्व तपशील कार्यपुस्तिकेत देणे आवश्यक आहे. कार्यानुभव शिक्षकाच्या व्याक्षरीमह कार्यपुस्तिका मादर करावी.

उत्पादक कार्य -

१. सुतारकाम - लाकडी वस्तु किंवा पॉईटर तयार करणे, डस्टर बनावणे.
२. कागदकाम - कागदाची पाकिटे, फाईल इ.
३. हस्तकला - राखी, भेटकार्ड, दागिने इ. तयार करणे.
४. मेणबत्या, खडू उदबत्ती तयार करणे.
५. टाकावू वस्तुपासुन टिकावू वस्तु तयार करणे.

३) **शैक्षणिक साहित्य कार्यशाळा - अहवाल**

उद्दिष्टे - छात्राध्यापकामध्ये -

१. अध्यापनासाठी पूरक शैक्षणिक साहित्य बनावण्याची क्षमता निर्माण करणे.
२. स्वावलंबनाची क्षमता निर्माण करणे.

सूक्ष्म अध्यापनानंतर शैक्षणिक साहित्य निर्मितीचे एक, दोन किंवा तीन दिवसांचे कर्तसत्र आयोजित करावे त्यास वैविध्यपूर्ण शैक्षणिक साहित्य कसे बनविता येईल याची तात्त्विक माहिती सांगून त्यांच्याकडून प्रत्येक अध्यापन पध्दतीसाठी पाठ्यघटकाचा उपयुक्त असे किमान एक शैक्षणिक साहित्य बनवून घ्यावे. याने प्रामुख्याने चित्रे, तक्ते, नकाशे, घडीतला तरंग चित्रे, निर्मिती चित्रे व्यंगचित्रे, प्रसंगचित्र, निसर्गचित्र इ. चा समावेश असावा.

{ 24 }

४) शैक्षणिक चित्रकला कार्यशाळा - चित्रकला वही

उद्दिष्टे - छात्राध्यापकामध्ये -

१. कला विषयातून जीवनविषयक दृष्टिकोण विकसित करणे.
२. कलेच्या वापराने अध्यापन प्रभावीपणे करण्याची क्षमता विकसित करणे.
३. चित्रकलेच्या माध्यमातून अध्ययन अध्यापन प्रक्रिया यशस्वी करण्याची क्षमता निर्माण करणे.
४. इतर कला विषयांचा चित्रकलेशी असणारा संबंध लक्षात घेण्याची दृष्टी विकसित करणे.

विद्यार्थी शिक्षकाला चित्रकलेचे हंगारा उपयोग लक्षात घेवून प्रत्येक शिक्षकाला चित्रकला अद्यत झाली पाहिजे म्हणून वेळापत्रकात चित्रकलेचे काही तास ठेवावेत. चित्रकला शिक्षक तासिका तत्वावर नेमावेत पुढे दिलेल्या अभ्यासक्रमानुसार चित्रकला वही तयार करवून घ्यावी. चित्रकला शिक्षकाच्या स्वाक्षरीने चित्रकला वही सादर करावी.

चित्रकलेचे मूलभूत घटक -

रेषा, आकार, रंग, छायाभेद, पोंत.

रेषा व रेषांचे प्रकार -

आडव्या रेषा, उभ्या रेषा तिरप्या रेषा, नागमोडी रेषा, वक्र रेषा, उत्स्फूर्त रेषा, बलयाकृती रेषा, अमूर्त रेषा (रेघोटया)

आकार -

भौमोत्तक, अलंकारिक, अमूर्त

रंग (रंगज्ञान)-

मूळ रंग ,द्वितीय श्रेणीचे रंग, रंग छटा, रंग चक्र, (६ विभागाचे), रंग संगती (संबंधीत किंवा मित्र रंग संगती-विरुद्धी रंग संगती , उष्ण रंग संगती - शीत रंग संगती)

रंग व रंगांचे प्रतिकात्मक भाव -

संगणकीय रंग संगती -

CMYB - (Cyan, Magenta, Yellow, Black)

RGB -(Red, Green, Blue)

छायाभेद -

छाया भेदाचे प्रकार (टप्पे)

प्रकाश, मध्य छटा, छाया, परावर्तित प्रकाश, पडछाया इ.

पोंत - मुद्रानिच, तुषार (स्रं) चित्रे विविध प्रकार (पान, फुल, कागद, कापड, दोरा, फळभाज्या इ. ठसे घेऊन व दृश्यरचनेच्या साहाय्याने विविध कलाकृती तयार करणे)

अक्षर लेखन - फलक लेखन

देवनागरी व रोमन अक्षरांचा सराव / सुविचार लेखन फलक लेखनाचा सराव

वस्तूचित्रे (भौमितीक आकारांतून वस्तू शोधणे) ५ वस्तू

निसर्ग चित्रे (फळे फलकाच्या इ. सारख्या ५ वस्तू) व एक निसर्ग चित्र

स्मरण चित्र / प्रसंगाचित्र / चेहरं / प्रमाण इ.

रंजक चित्रे (मराठी- इंग्रजी अंका पासून / अक्षरांपासून)

कोलाज -

Dr. Shobhana V. Joshi
Dean
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University
Aurangabad.

५) पाठ नियोजन कार्यशाळा - कृतिपुस्तिका

२ पाठ नियोजन व कार्यशाळा आयोजित करावी पहिल्या दिवशी अ पद्धतीचे पाठ टाचण कसे काढायचे यावर तात्विक माहिती व दुसऱ्या सत्रात टाचण काढून घ्यावे. दुसऱ्या दिवशी पहिल्यासत्रात व पद्धतीचे पाठ टाचण काढण्याबाबत तात्विक व दुसऱ्या सत्रात पाठ टाचण काढून घ्यावेत. त्यानंतर प्रत्येक अध्यापन पद्धती वरील दिग्दर्शन पाठांचे आयोजन करावे. प्रत्येक अध्यापन पद्धती विषय शिक्षकाने आपल्या विषयावरील दिग्दर्शन / नमुना आदर्श पाठ विद्यापीठाच्या निर्देशानुसार घ्यावा. दिग्दर्शन पाठ कार्यशाळा घ्याव्यात. याची माहिती सराव पाठाच्या संदर्भात दिलेली आहे.

द्वितीय वर्ष -

१) मूल्यमापन कार्यशाळा - कृतिपुस्तिका

मूल्यमापनाशी संबंधित घटक चाचणी तयार करण्याच्या संदर्भात कार्यशाळा घ्यावी. यात घटक चाचणीच्या पायाऱ्या, संविधान तक्ता, प्रश्नपत्रिका, उत्तरसूची व गुणदान योजना या बाबी दोन्ही अध्यापनपद्धतीशी संबंधित घ्याव्यात. ही कार्यशाळा पेपर III अंतर्गत घ्यावी.

८) एकदिवसीय सहल - प्रथम वर्ष - क्रेडिट - १, द्वितीय वर्ष - क्रेडिट - १

एका दिवसात सकाळी जावून संध्याकाळी परत येण्यासारख्या ठिकाणी शैक्षणिक सहल काढावी. ही सहल सर्वांना अनिवार्य राहिल. याव्यतिरिक्त ४-५ दिवसांसाठी ऐच्छिक सहलही काढता येईल.

EPC- 22 : Reading and reflecting on texts

या उपक्रमात शिक्षकांना अचानक वाचनाची सवय लावणे अपेक्षित आहे. शिक्षकांनी अचानक वाचन करावे व त्यावरील आपली मतं लिहून व्यक्त करावीत. यासाठी वाचनासाठी काही आवश्यक पुस्तके उदाहरणादाखल दिली आहेत. वैचारिक दृष्ट्या प्रगत शिक्षकच आपल्या विद्यार्थ्यांमध्ये वैचारिकता आणू शकता.

Books for Reading - (Read following or any popular Books and write your opinion on it.)

Marathi Books for sample -

१. आय डेअर - किरण बंदी
२. श्यामची आई - साने गुरुजी
३. अग्निपंख - डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम
४. एक होता कार्दर - वीणा गव्हाणकर
५. तांता चान - तेत्सुको कुरोयानागी, अनुवाद - चंतेना सरदेशमुख गोसावी
६. यश तुमच्या हातात - शिव खेरा
७. नापास विद्यार्थ्यांची गोष्ट - अरुण शेवते
८. शिवाजी - द मॅनेजमेंट गुरू - शिवाजी सावंत
९. हिमालयाची शिखरे व इतर चरित्रे - साने गुरुजी
१०. वाईज अँड अदरवाईज - सुधा मूर्ती
११. अँडॉल्फ हिटलर - माईन काम्फ
१२. माझ्या स्वप्नातील भारत - महात्मा गांधी
१३. नोबेल ललना - मीरा सिरसमकर

Dr. Shobhana V. Josh
Dean
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University,
Aurangabad.

१४. नव्या दिशा नव्या वाटा - बराक ओबामा
 १५. नापास मुलांचे प्रगतिपुस्तक - अरुण शेंवते
 १६. हाती ज्यांच्या शून्य हाते - अरुण शेंवते
 १७. माझी सत्यकथा - महात्मा गांधी

English Books for sample

1. The winner stands alone - Paulo Coelho
2. The monk who sold his Ferrari - Robin Sharma
3. Why A student work for C students - Robert Kiyosaki
4. Be Rich Be happy - Robert Kiyosaki
5. Rich Dad Dad - Robert Kiyosaki
6. The leader poor who had no title - Robin Sharma
7. The monk who sold his Ferrari - Robin Sharma
8. The Alchemist - Paulo Coelho
9. The winner stands Alone - Paulo Coelho
10. Marktub - Paulo Coelho
11. The supreme Gift - Paulo Coelho
12. Turning Point - Dr. A. P. J. Abdul Kalam
13. The wings of fire - Paulo Coelho

EPC- 23 : Understanding the Self

व्यक्तीला स्वतःमधील कलागुणांची ओळख असणे आवश्यक आहे. शिक्षकाला स्वतःतील कलागुण ओळखता आले व ह्यांचा विकास तो करू शकला तरच तो विद्यार्थ्यांचा विकास करू शकतो यासाठी अभ्यासक्रमात दिलेले उपक्रम घ्यावेत. व विद्यार्थी शिक्षकाला त्याचा आत्मपरीक्षण अहवाल सादर करू द्यावा.

महत्वाचे

वरीलप्रमाणे सर्व प्रात्यक्षिके महाविद्यालयांनी पूर्ण करवून घ्यावीत. विद्यार्थ्यांचे प्रात्यक्षिक अपूर्ण राहणार नाही याची काळजी विद्यार्थी व महाविद्यालय यांनी घेतली पाहिजे. अपूर्ण प्रात्यक्षिके असणाऱ्या विद्यार्थ्यांस परीक्षेस बसवू नये. विद्यार्थ्यांचे अंतर्गत कार्य अपूर्ण असल्याचे विद्यापीठातील अंतर्गत कार्य पडताळणी अंतर्गत कार्य पडताळणी समितीच्या निदर्शनास आल्यास अशा विद्यार्थ्यांचा निकाल राखून ठेवला जाईल व कार्याच्या पूर्ततेनंतरच जाहीर केला जाईल. तसेच प्रात्यक्षिक न केलेल्या विद्यार्थ्यांचे गुण अंतर्गत गुणात समाविष्ट करू नयेत. सर्व महाविद्यालयांनी आपल्या अंतर्गत गुणांची यादी विद्यापीठाकडे वार्षिक परीक्षा सुरु होण्याआधी पाठविणे आवश्यक आहे.

Dr. Shobhana V. Jos
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

(27)

B.Ed. First Year
EDUCC-I
Childhood and Growing up

Total - 100
Credits - 4

External - 80
Hours - 60

Internal - 20
Theory Exam Paper - 3 Hours

Objectives -

1. To Let the Indent Fender Study Childhood, Child development and adolescence.
2. To enable student teachers to arrive at an understanding of how different Socio – Political realities construct different childhood, with in children’s lived contexts: family, schools, neighborhoods and community
3. To Let the ST together Theories of child development and crucial aspects from the construct of childhood.
4. To Let the ST understand lived realities assumptions of notions of childhood and stereotypes.
5. To Let the ST be able to interpret how gender, Caste and Social class May impact the lived experiences of children.
6. To Let the ST acquire Knowledge and understanding of the stages of human development and development tasks with Special reference to childhood and adolescent learners.
7. To acquaint the student eacher with the Process of development, and Knowledge of assessment of various abilities and traits.

- Unit 1) Growth and Development** **20 Marks**
- a) Concept of childhood.
 - b) Growth and development: It’s Meaning and Nature.
 - c) Principles of development
 - d) Factors of Influencing Growth and development.
 - e) Role of Educational Institutions in the social development of the child.
- Unit 2) Developmental stages Developmental Theories** **20 Marks**
- a) Child growth and development stage – infancy, childhood and adolescence.
 - b) Physical, Mental, Social and emotional development in childhood.
 - c) Piaget’s Theory of Cognitive Development
 - d) Kohlberg’s Theory of Moral Development
 - e) Erikson’s Theory of Psychosocial Development.
- Unit 3) Personality of child and Individual Differences** **20 Marks**
- a) Meaning, Definition and Nature
 - b) Development of personality: Role of Family, School and Society.
 - c) Role of Teacher in the Development of Personality of the Child.
 - d) Meaning and Nature of Individual Differences.
 - e) Causes of Individual Differences.

Shobhana
Dr. Shobhana V. Jo
Dean
Faculty of Educati
Dr. B. A. M. Universit
Aurangabad.

- i) Socio ii) Cultured iii) Economic context.
f) Adjustment of teaching Process to suit individual difference, learning style and teaching strategies.

Unit 4) Group Dynamics**20 Marks**

- a) Types, Interpersonal relations (inter and intra)
b) Socio-metric grouping, leadership – Social emotional climate of the class room and influence of classroom and influence of teacher characteristics.

Practicum : (any one)

1. Case study of a childhood.
2. Perform any one activity using sociometry in a class and record the results to prepare a sociogram / Social distance scale.
3. Preparation of tool for assessment of personality of a child.

Recommended Books

1. Advanced Educational psychology- N.L.Dosujh.
2. Educational Psychology- Dr.G.L.Kandu& Dr.D.N.Tutoo sterling publishers (P)ltd. New Delhi- 1988
3. Advanced Educational Psychology- Chauhan S.S. Vikas Publishing House Pvt.ltd., New Delhi, 1987.
4. Child Development Hurlok (1978) Mc- Grow Hills Book Co. New York.
5. Child Psychology and child Guidance, Kale S.V. (1983) Himalaya publishing House, Girgaon, Bombay.
6. The psychology of Human Growth and Development, Baller W.B. & chales D.C. (1961) New York. Ltd. Rinchart&Winsten.
7. Personality strategies and Issues Spingler D. Michael and Lieber, M.Robert (1989) – Books/Cole publishing company pacific Grow, California.
8. Psychological foundations of Education Dandekar W.N. (1981) (2ns Ed) Macmillan India Ltd.
9. Modern Educational psychology- E.S.Avans London- Rout ledge and Kegan paul New York. Humanities Press.
10. Psychology and Exceptional Children- Cruisk-shank W.M.Prentice Hall 1975.
11. Theories of Personality (3rd Edn)- 1978 Hall and Lindzwey wiley Eastern Ltd. New Delhi.
12. Educational psychology- Das.
13. Learning and Instruction – John Decco.
14. Education psychology- J.S.Walia.
15. शैक्षणिक व प्रायोगिक मानसशास्त्र - प्रा.वा.ना.दांडेकर, विद्या प्रकाशन शनिवार पेठ, पुणे ३०
16. शैक्षणिक मानसशास्त्र - डॉ.सुरेश करंदीकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
17. सुबोध शैक्षणिक मानसशास्त्र - प्रा.प्र.ल.नानकर
18. शैक्षणिक व प्रायोगिक मानसशास्त्र - डॉ.ह.ना.जगताप, नूतन प्रकाशन, पुणे-३०
19. शिक्षणाचे मानसशास्त्रीय अधिष्ठान - प्रा.आफळे, प्रा.वापट श्री, विद्या प्रकाशन, पुणे -३०
20. शैक्षणिक मानसशास्त्र - प्रा.के.व्ही.कुलकर्णी श्री, विद्या प्रकाशन, पुणे -३०
21. प्रगत शैक्षणिक मानसशास्त्र - डॉ.न.रा.पारसनीस, नूतन प्रकाशन, पुणे-३०
22. प्रगत शैक्षणिक मानसशास्त्र - प्रा.आ.पा.खराल, विद्या प्रकाशन, पुणे -३०
23. उच्चतर शिक्षण मनोविज्ञान - डॉ.रामनाथ शर्मा, डॉ.रचना शर्मा हटवांटीक, पब्लिशर्स आणि डिस्ट्रीब्युटर्स वी-२ विशाल एचकथेट, नई दिल्ली ११००२७

(29)

24. अध्ययन उपपत्ती व अध्यापन - डॉ.सत्यवती राऊळ, नुतन प्रकाशन, पुणे-३०
25. भारतीय मानसशास्त्र अथवा पातंजल योगदर्शन - कोल्हाटकर कृष्णाजी दुलारी आवृती प्रकाशक के.व्ही.एवळे मुंबई
26. अध्ययन उपपत्ती - डॉ.खानापूरकर ह.कृ.
27. शिक्षणाचे अधिष्ठान मानसशास्त्रीय भाग १ व २ य.च.म.मु.वि.नाशिक.
28. अध्ययनार्थीचे मानसशास्त्र आणि अध्यापन प्रक्रिया - प्रा.सौ.कळके, डॉ.शिरगावे, प्रा.शेंडगे-फडके प्रकाशन कोल्हापूर
29. अध्ययनार्थीचा विकास - २०१५, शेटकर डॉ.गणेश, जोशी डॉ.शोभना, औरंगाबाद, मृण्मयी प्रकाशन
30. शैक्षणिक मानसशास्त्र व प्रायोगिक कार्ये - डॉ.द.वा.पोक्षे, नुतन प्रकाशन, पुणे-३०
31. सुबोध शैक्षणिक व प्रायोगिक मानसशास्त्र - प्रा.नानकर, डॉ.शिरोडे, नुतन प्रकाशन, पुणे
32. शैक्षणिक मानसशास्त्र - डॉ.शारदा शेवतेकर
33. शैक्षणिक मानसशास्त्र - र.वि.पंडित-पिंपळापुरे अँड कंपनी, पब्लिशर्स, नागपूर
34. शैक्षणिक मानसशास्त्र - डॉ.देवेन्द्र जोशी, डॉ.सौ.उज्ज्वला के.सदावर्ते, आदित्य पब्लीकेशंस, नांदेड.

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

(30)

EDUCC-II

Contemporary India and Education

Total - 100
Credits - 4

External - 80
Hours - 60

Internal - 20
Theory Exam Paper - 3 Hours

Objectives: - To enable student teacher to:

1. About the relationship between Philosophy & Education & implications of Philosophy on education.
2. The contribution of great educators to the field of education.
3. Understand that development of Education is influenced by socio-political forces of the time.
4. Acquire knowledge of Characteristic features of ancient, medieval and British system of education in India and of their strengths and limitations.
5. Understand the contribution of various major committees and commissions on education set up from time to time.
6. Appreciate the Developments in Indian education in the post- Independence era.

Unit 1) Concept of Education.

20 Marks

- a) Education-Meaning, Nature and scope
- b) Interrelation between philosophy and education
- c) Educational thinkers and their contribution in developing principles of education-
 - 1) Pestalozzi
 - 2) John Dewey
 - 3) Gijju bhai - The world of the child
 - 4) Swami Vivekananda and Mahatma Gandhi - Man-making education
 - 5) Shri Aurbindo - Integral education its basic premises, stages of Development
 - 6) Froebel - The play-way method
 - 7) Montessori- The didactic apparatus
 - 8) Dr. Babasaheb Ambedkar
 - 9) Mahatma Phule.

Unit 2) Education in India Before British Period-

20 Marks

- a) Vedic period
- b) Buddhist period
- c) Medieval period with reference to - objectives, characteristics, methods of teaching, literature, subjects taught, centers, merits and limitations.

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

Unit 3) Education in Pre and Post Independence Period. 20 Marks**a) British Period**

- 1) Anglicist and orientalist controversy on education in India
- 2) Macaulay's minute.
- 3) Woods Dispatch.
- 4) Indian Education Commission - Hunter Commission 1882.
- 5) Movement for National Education.
- 6) Wardha Scheme of Education.

b) After Independence Period.

- 1) Kothari commission.
- 2) National Education Policy – 1986, it's review 1992.
- 3) Mid-day meal Programme.
- 4) National Knowledge Commission - 2005.
- 5) National Curriculum Framework - 2009
- 6) Right to Education-2009.
- 7) Sarva – Shiksha Abhiyan.
- 8) Rashtriya Uchha Shiksha Abhiyan- RUSA

Unit 4) Diversity and Universalization of Education. 20 Marks

- a) Concept of Diversity – It's Impact on our life and poses challenges for Universal Education.
- b) Different levels of Diversity- individual, of Regions, Languages, Religions, Cast and demands from Education.(NCERT-2006a,2006b,2006c,2006d)
- c) Indian constitution – Preamble, Constitutional articles related to education, fundamental rights and the directive principles of state policy.
- d) Constitutional values related to the aims of Education.
- e) Universalization of education for fulfillment of constitutional promise of freedom, Justice, Equality and Fraternity.
- f) Achieving a learning society : distance education, continuing education.
- g) International understanding : concept, need and role of education in promoting international understanding

Practicum – (Any one)

1. Collect information about various modes of distance education.
2. Give details about Govt.policies with reference to deprived classes.
3. Project on Women's issues.
4. Visit to places of Rural schools and Report.
5. Visit to any Voluntary Organization and Report. Etc.
6. Collection of Statements showing importance of "Guru" in different languages.
7. Visit to "Ashrams", "Madarsa" and "Mone" and give report of their work.
8. Interview of "Guru", "Maulawi", or "Bhikkhu" and report.
9. Any other practical related to syllabus.

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Marathwada University,
 Aurangabad,

Recommended Books

1. The teacher and Education in Emerging Society – N.C.E.R.T. Publication No.01 to 06
2. Philosophy of Education-Bhatia & Bhatia
3. Philosophy of Education Saffaya and Shaeda
4. Sociological approach – Mathur S.S.
5. Foundation of Education –Bokil V.P.
6. Philosophical and Sociological bases of Education – Ahuja R.L.
7. Selected questions on Education – Aggrawal J.C.
8. Indian Emerging society – Mohite
9. Groundwork of Educational philosophy – Ross
10. Four Philosophies and their practice in Education and religion – Butler and Donald J.
11. Seven great Western thinkers –
12. Education in social context – N.C.E.R.T.
13. Theory and principles of education – Bhatia
14. Philosophy of Education – Ramakant Shukla
15. Some great Western Educators – S.B. Choube (Ram Prasad & sons Bhopal)
16. Learning to be – Deolor's committee report
17. Educational documents in India By B.D.Bhatt & J.C. Agrawal –Arya Book depot, karol bagh, New Delhi 5
18. History of Indian Education – Chaube S.P.Vinod pustak Mandir, Agra 2
19. History of Indian Education – By B.C.Ray, Prakash Kendra, Lucknow 7
20. History of Indian Education – Rawat D.I.Ramprasad & Sons, Agra 3
21. University Education Commission – (1948-49)
22. Secondary Education Committee Report (1952-53)
23. Education and National Development – Indian Education Commission (1964-66)
24. National policy of Education (1986)
25. Revised National policy of Education (1992)
26. भारताचे संविधान - भारत सरकार, विधी व न्याय मंत्रालय १९९६
27. शिक्षणाचे समाजशास्त्र एक रूपरेषा - डॉ.अरविंद दुनाखे
28. भारतीय धर्म व तत्वज्ञान - श्री.भा.वर्णेकर
29. उदयोन्मुख भारतीय समाजातील शिक्षण - प्रा.ना.ग.पवार
30. भारतातील शैक्षणिक आयोग व समित्या - गिनल नरवणे, नुतन प्रकाशन पुणे ३०
31. भारतीय शिक्षा का संक्षिप्त इतिहास -बर्शीधर सिंह, भूदेवशारत्री गयाप्रसाद अॅन्ड सन्स, आग्रा
32. शिक्षणाचा इतिहास - भाग I II III प्रा.सौ.गीता गद्रे, ल.रा.गद्रे, नुतन प्रकाशन पुणे ३०
33. भारतीय शिक्षणाचे बहुजनीकरण - डॉ.वास्कर आ, नुतन प्रकाशन पुणे ३०
34. भारतीय शिक्षा का इतिहास - पी.एल.रावत
35. भारतीय शिक्षा का इतिहास - जौहरी बी.पी.पाठक पी.डी.विनोद पुस्तक मंदिर आग्रा
36. भारतीय शिक्षण व्यवस्थेचा विकास - प्राचार्य चौधरी अ.आ.शिवनेरी अंबड रोड जालना

37. समकालीन भारतीय शिक्षण, २०१५, शेटकर डॉ. गणेश, जोशी डॉ. शोभना, खडकीकर डॉ. बंदिनी औरंगाबाद, मृण्मयी प्रकाशन.
38. भारतीय शिक्षणाचा इतिहास, २००२ डॉ. शेटकर गणेश, डॉ. शेवतेकर शारदा, डॉ. जोशी शोभना, औरंगाबाद, मृण्मयी प्रकाशन.
39. स्वातंत्र्योत्तर भारतीय शिक्षण डॉ. पारसनीस न. रा. नुतन प्रकाशन, पुणे.
40. भारतीय शिक्षणाचा विकास प्रा. डॉ. मोहन जाधव, प्रा. आरती भोसले, प्राचार्य सरपौतदार, कोल्हापूर फडके प्रकाशन.

Dr. Shobhana V. Joshi
Dean
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University,
Aurangabad

EDUCC-III

Learning and Teaching

Total Marks - 100
Credits - 4

External Marks - 80
Hours - 60

Internal Marks - 20
Theory Exam Paper - 3 Hours

Objectives: - To enable student teacher to:

- 1) To acquire theoretical perspectives and develop understanding for learning.
- 2) To make the student teacher aware regarding the individual differences among learners.
- 3) To enable the student teacher to identify the educational needs of diverse learners.
- 4) To understand a range of cognitive capacities and affective process in learner.
- 5) To develop an understanding about teaching as a profession.

Unit 1) Learning and Learning Strategies: 20 Marks

a) Learning

1. Meaning and Nature of Learning
2. Factors affecting learning (Individual and environmental)
3. Implications for learning

b) Theories of Learning

1. Thorndike
2. Pavlov
3. Skinner
4. Paylo -Dual coding theory
5. Implications for learning of the above theories

c) Constructivism : Cognitive constructivism and social constructivism

1. 5 E Model
2. Cooperative and collaborative learning
3. Implications of constructivism for learning

Unit 2) Understanding Learner 20 Marks

a) Individual Differences (Age, Sex, Intelligence – Multiple intelligence, emotional intelligence, socio-economic background, interest, introvert, and extrovert-implications for learning).

b) Differences in learners based on learning style.

1. Meaning and concept of learning style
2. Types of learning styles (Visual, auditory and kinesthetic)
3. Implications for learning

c) Children with special needs

1. Inclusive education : Concept and need
2. Children with special needs: Characteristics of visually impaired hearing impaired, learning disabled, slow learners, gifted, creative, mentally retarded and physically challenged.
3. Teachers role in educating children with special needs.

Unit 3) Cognitive and affective process of learning

20 Marks

- a) Sensations and perception – Gestalt Principles
- b) Memory and forgetting
- c) Thinking, imagination, problem solving and creativity
- d) Concept formation – meaning, types and steps
- e) Techniques for facilitating learning and creativity – concept mapping, mind mapping and brain storming

Unit 4) Teaching as a complex activity 20 Marks

- a) Meaning and nature of teaching, principles of teaching, approaches of teaching
- b) Teaching in diverse class room
 1. Meaning of diverse class room
 2. Teaching skills to deal with children with special needs
 3. Teaching strategies in diverse class room
 4. Teaching as a profession (Teacher's behavior, Teacher's professional identity and professional development).

Practicum (Any one)

- 1) Case study of learner with special needs.
- 2) Plan and implementation of one lesson using constructivist approach.
- 3) Identify and classify learners on the basis of learning style.

Recommended Books

1. Shamsbad Hussain- Human behaviour, H.P. Bhargava Book House, Agra.
2. Tara Chand - Modern child Psychology, Anmol Publications, New Delhi.
3. Tara Chand - Educational Psychology, Anmol Publication, New Delhi
4. Aparna Chattopadhyaya - What's your Emotional I.Q., PustakMahal Delhi
5. S.P. Chaube - Educational Psychology and Educational Statistics, Lakshmi Narain/Agarwal, Agra.
6. Alice Rajkumari, Rita SugunaSundari, Digumarti Bhaskara Rao - Educational Psychology, Discovery Publishing house New Delhi.
7. W.N. Dandekar - Experimental Psychology, Anmol Prakashan, Pune.
8. K.K. Bhatia and Trinath Purohit - Educational Psychology and Technique of Teaching, Kalyani Publishers Ludhiana.
9. S.K. Mangal - Educational Psychology, Tandon Publications, Ludiana.
10. D. Bhatia, D.K. Walia, J.C. Mangal and T.C. Datt., - Educational Psychology Doaba House, Delhi.
11. S.K. Mangal - Advanced Educational Psychology, Prentice hall of India, New Delhi.
12. Learning and Instruction - John Deeco.
13. Tickoo, M.L.(2007), Teaching and Learning English A Source Book for Teachers and Trainers, New Delhi Orient Long Man Pvt. Ltd.
14. अध्यापनार्थीचे मानसशास्त्र आणि अध्यापन प्रक्रिया - प्रा.सौ.कळके, डॉ.शिरगावे, प्रा.शं.डगे फडके प्रकाशन कोल्हापूर.
15. अध्यापन व अध्यापन - 2015, शेटकर डॉ.गणेश, जोशी डॉ.शोभना, औरंगाबाद, मृण्मयी प्रकाशन
16. अध्यापन उपपत्ती - डॉ.खानापूरकर ह.कृ.
17. अध्यापन उपपत्ती व अध्यापन - डॉ.सत्यवती राऊळ, नुतन प्रकाशन, पुणे-३०
18. भारतीय शिक्षणालील आधुनिक विचार प्रवाह - प्रा.ना.ग.पवार नुतन प्रकाशन, पुणे.

For Use

Dr. Shobhona V. Joshi
Dean
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University,
Aurangabad.

EDUCC-IV

Information Technology & School Management

Total Marks - 100
Credits - 4

External Marks - 80
Hours - 60

Internal Marks - 20
Theory Exam Paper - 3 Hours

Objectives: To enable student teacher to,

- 1) Understand the meaning, scope and development of Educational technology.
- 2) Understand concept of information technology.
- 3) Use information technology in education.
- 4) Understand the communication process, system, approach to instruction and the modes of instruction.
- 5) Explain the meaning, scope, need and purposes of school management.
- 6) Identify and relate administrative steps and financing for secondary education at central, state and local level.
- 7) Conduct a school survey regarding the details of the school plant and administrative aspect of the school.
- 8) Understand the concept of school and classroom management.
- 9) Understand human relationship, problems of secondary schools.
- 10) Understand types of teacher training & teachers evaluation.

Unit 1) Information and Educational Technology **20 marks**

- a) Meaning, concept, nature, scope of Educational Technology.
- b) Need of Educational Technology in India – role of CIET, SIET, Balchitravani.
- c) Role of television with respect to Educational Technology in India - SII, INSAT programmes, Countrywide classroom, Gyandarshan, Edusat, etc.
- d) Distinction between hardware and software technologies, their role in modern educational practice.
- e) Hardware technologies – Projective equipments – OHP, slide projector, film projector, LCD projector, Television, Radio, etc.
- f) Language laboratory, teleconferencing (audio, video, computer).
- g) Computer – meaning, characteristics, types.

Unit 2) Communication & ICT in Education **20 marks**

- a) Communication – Meaning, principles, process, modes and barriers.
- b) Concept (meaning, definitions & characteristics) of ICT in education.
- c) Advantages and limitation of ICT.
- d) Developing the unit plans, creating multimedia presentation, support material for teachers and students.
- e) Programmed Learning and its types – linear, branch., CAL.
- f) Application of computer in various fields, educational use of computer.
- g) Internet technology – its application, email.

J. Shobhana V. Jos

Dr. Shobhana V. Jos
Dean
Faculty of Education
D. Y. Patil M. University,
Aurangabad.

Unit 3) Management and Resources in Education 20 marks

- a) Meaning, need, importance and objectives of Educational management.
- b) Concept and nature of school management.
- c) Management of human and physical resources
- d) Management of curricular and co-curricular activities.
- e) Skills: Interpersonal relations, stress management and conflict management.
- f) Performance appraisal: Meaning and importance, criteria of performance appraisal of teachers.
- g) Parent Teacher Association (PTA) - Importance and its activities.
- h) Importance of essential records (General Register, Attendance Register for staff & students, Log Book for Teacher, Service Book and Cumulative Record Card).

Unit 4) Discipline and Accountability in school. 20 marks

- a) Qualities of Head Master/Principal and Supervisor
- b) School discipline, reward and punishment.
- c) Ways of ensuring effective institutional discipline.
- d) Accountability in school education.
- e) Methods used for assessment of accountability of Teaching & Non-Teaching Staff.
- f) Secondary School Code - need and salient features, Role and Functions of School tribunal, types of leave, types of grant-in-aid.

Practicum: (any one)

- 1) Report of visit to a language laboratory.
- 2) Preparation of PPT CD.
- 3) Developing of softwares - transparency, slides.

Recommended Books:

- 1) Educational Technology and Management - Dr. R.A. Sharma. R. Lall Book Depot, Meerut.
- 2) Educational Technology and Management - J.C. Aggarwa Vinod Pustak Mandir, Agra.
- 3) Educational Technology- A. R. Sharma. Vinod Pustak Mandir, Agra.
- 4) Essentials of Educational Technology - S.K. Mangal & Uma Mangal
- 5) PHI Learning Pvt. Ltd, New Delhi.
- 6) Educational Technology - Jagannath Mohanty, Deep & Deep Publications, New Delhi.
- 7) Educational Technology - Usha Rao, Himalaya Publishing House, Mumbai
- 8) A Text Book of Educational Technology - B.C. Dash, Wisdom Press, N. Delhi.
- 9) School Organization & Administration - Raghunath Safaya & Shaida.
- 10) IT Tools and Applications - Sanjay Saxena & Prabhpreet Chopra, Vikas Publishing House, New Delhi.
- 11) Computer Science- Dr. S.A. Mannan & Dr. M. Razaullah Khan, Renuka Prakashan, Aurangabad.
- 12) प्रगत शैक्षणिक तंत्रज्ञान डॉ. ह. ना. जगताप नूतन प्रकाशन पुणे,

- 13) शुद्ध अध्यापन डॉ.अ.न.जोशी
- 14) महाराष्ट्र शुद्ध अध्यापन कौशल्ये मालिका क.१ ते ९ - संपादक डॉ.अ.न.जोशी य.च.म.मुक्त विद्यापीठ नाशीक
- 15) शुद्ध अध्यापन - देशपांडे व करंदीकर नूतन प्रकाशन पुणे.
- 16) शुद्ध अध्यापन - श्री.वाशीकर
- 17) कमान्वित अध्ययन - श्री भोराले व श्री.शेंडे
- 18) अध्यापनाची प्रतिमाने - श्रीमती वासंती फडके
- 19) प्रगत शैक्षणिक तंत्रज्ञान - सुमन ओक
- 20) संगणक शिक्षण व शिक्षक - डॉ.मिनाक्षी वरखे नूतन प्रकाशन पुणे.
- 21) शै.तंत्रविज्ञान - डॉ.नरेंद्र कदू, डॉ.छाया महाले पिंपळपुरे अॅण्ड कं.पब्लिशर्स, नागपूर.
- 22) शै.तंत्रविज्ञान व व्यवस्थापन - डॉ.अर्चना अलोणी अॅण्ड कं.पब्लिशर्स, नागपूर.
- 23) शैक्षणिक तंत्रविज्ञान - राव उषा, महाराष्ट्र राज्य विद्यापीठ ग्रंथ निर्माती मंडळ नागपूर.
- 24) शिक्षणातील आधुनिक विचार प्रवाह - जगताप ह.ना.नूतन प्रकाशन पुणे ३०
- 25) शालेय संघटन -सगर, खंडगावे
- 26) मूल्यमापन व मूल्यनिर्धारण - य.च.म.मुक्त वि.नाशीक.
- 27) शालेय प्रशासन- सुरेश करंदीकर
- 28) शैक्षणिक तंत्रविज्ञान, डॉ.जगताप ह.ना.नूतन प्रकाशन पुणे.
- 29) शैक्षणिक व व्यावसायिक मार्गदर्शन आणि समुपदेशन, डॉ.दुनाखे अरविंद, नूतन प्रकाशन पुणे.
- 30) शैक्षणिक प्रशासन व नियोजन भाग २ प्रा.ताहाणकर श्री.दा.
- 31) शिक्षणातील परीक्षण आणि मापन प्रा.सौ.फाटक माणिक
- 32) कमान्वित अध्ययन म.रा.शैक्षणिक संशोधन परिषद पुणे.
- 33) माहिती तंत्रज्ञान - डॉ.शोभना जोशी, सौ.मेघना शिराडोणकर, मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद.
- 34) शैक्षणिक तंत्रज्ञान आणि व्यवस्थापन डॉ.शारदा शेवतेकर (वडवे) प्रज्ञा प्रकाशन पुणे.
- 35) भारतीय शिक्षणातील आधुनिक विचार प्रवाह - प्रा.ना.ग.पवार नूतन प्रकाशन, पुणे.
- 36) शिक्षणातील नवप्रवाह व नवप्रवर्तने, ह.ना.जगताप नूतन प्रकाशन, पुणे.
- 37)

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

EDUCC-V**Assessment of learners and Action Research (EEAR) - I**

Total Marks - 100
Credits - 4

External Marks - 80
Hours - 60

Internal Marks - 20
Theory Exam Paper - 3 Hours

Objectives: To enable student teacher to.

- 1) To acquire basic scientific concepts and practices in educational Evaluation.
- 2) To develop skills and competencies in the student teacher for the use of the evaluation techniques
- 3) To enable the student teacher to interpret the result of educational measurement.
- 4) To enable the student teacher understand about various educational and mental measurement tools.
- 5) To enable the student teacher to know the concept & use of educational statistical measures
- 6) To enable the student teacher to create/develop the research thinking.

- Unit 1) Introduction of Educational Evaluation** **20 Marks**
- a) Concept, Definitions and Interrelationship between Measurement, Evaluation, Assessment
 - b) Principles and Functions of Educational Evaluation
 - c) Taxonomy of Educational Objectives (Revised Blooms Taxonomy & R. H. Dave)
 - d) Instructional Objectives and Specifications – rules for framing
 - e) Learning experiences (types, and Sources)
 - f) Process of Evaluation-Objectives, Learning experiences and tools of Evaluation
 - g) Types of Evaluation - Continuous and Comprehensive Evaluation- CCE, Formative and Summative Evaluation, Qualitative and Quantitative, Internal and External Evaluation

- Unit 2) Planning, Tools and Techniques of Evaluation** **25 Marks**
- a) **Planning and preparing –**
 - 1) Year -plan
 - 2) Unit -plan
 - 3) Lesson -plan

Steps of lesson plan - i) Introduction/set induction, ii) statement of aim, iii) Presentation, iv) Recapitulation, v) Application, (measurement of applicable objectives - application, skill and attitude) vi) Evaluation- (Measurement of knowledge and understanding) vii) Home work
 - b) **Quantitative tools of evaluation –** written examination, types of items used in written examination (Long answer questions, short answer questions and objective type questions.), oral examination, practical examination, their merits and limitations.

- c) **Qualitative Techniques of Evaluation**- Observation, Introspection, Projective and Sociometric their merits and limitations.
 d) **d. Evaluation Rubric** - Meaning, need and it's Construction

Unit 3) Educational Statistics **20 Marks**

- a) Basic Concepts in educational statistics: Frequency Distribution Table/ Collection and Tabulation of data.
 b) Graphical Representation of Data – Types of Graphs.
 c) Measures of Central Tendency – Mean, Median, and Mode - Meaning, Characteristics/Merits and limitations and Calculations of given scores.
 d) Meaning and Interpreting test scores – raw Score , standard score , Z-scores and T-Scores.

Unit 4) Action Research **15 Marks**

- a) Meaning and definitions of an action research.
 b) Need and importance of action research.
 c) Selection of area and topic for action research.
 d) Steps and Design of an action research project.

Practicum :-

Compulsary Practicum - Preparation of action research proposal

Any one from the following –

- 1) Preparation of a Year Plan.
- 2) Preparation of a Unit Plan.
- 3) Find out mean from scores of any class.
- 4) Convert row scores in T-scores of different subjects of any class students and compare.
- 5) Compare more than two means by using graphs..

Reference Books

- 1) Constructing Evaluation instrument-Longmans, Grees of Co.Inc. NY-18
- 2) Statistics in psychology and Education, Henry Garret.
- 3) Fundamentals of statistics – Thurston M.C. Grow Hill Book Company, London.
- 4) Measurement and Statistics in Education – Rawat D.S. Ramprasad & Sons Agra.
- 5) Evaluation in schools-Dandekar W.N., Vidya prakashan Pune 30
- 6) Evaluational Measurement – Lindguise. America council of Education- Washington.
- 7) शैक्षणिक मूल्यमापन आणि संख्याशास्त्र - वा.ना.दाडेकर श्री विद्या प्रकाशन पुणे ३०
- 8) शिक्षणातील परिक्षण आणि मापन - प्रा.सौ.पाठक नुतन प्रकाशन पुणे.
- 9) शैक्षणिक मूल्यमापन चा.प.कदम, चौधरी, नुतन प्रकाशन, पुणे.
- 10) शैक्षणिक मूल्यमापनासाठी सुबोध संख्याशास्त्र ना.के.उपासनी के.व्ही.कुलकर्णी विद्या प्रकाशन पुणे.
- 11) मूल्यमापन तंत्र आणि मंत्र- डॉ.उपासनी जोशी वझे न.र.महाराष्ट्र पुणे.
- 12) पाठनियोजन - डॉ.शेटकर, डॉ.श्रीमती जोशी - मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद तृतीय आवृत्ती २००५
- 13) शैक्षणिक संख्याशास्त्र - मस्के टी.ए.प्रज्ञा प्रकाशन संगमनेर.
- 14) शैक्षणिक संख्याशास्त्र - डॉ.के.एम.भांडारकर, नुतन प्रकाशन पुणे.

Dr. Shobhana V. Jos

Dr. Shobhana V. Jos
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. U. University
 Aurangabad.

{ 41 }

- 15) शिक्षणातील परिक्षण व मापन - प्रा. माणिक फाटक नुतन प्रकाशन पुणे.
- 16) शैक्षणिक व मानसिक मापन- डॉ.शेटकर, डॉ.शोभना जोशी-मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद.
- 17) शैक्षणिक मूल्यमापन आणि कृतिरंशोधन - डॉ.शेटकर, डॉ. श्रीमती जोशी - मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद: २००७
- 18) संगणक सहाय्यित अनुदेशन व अध्ययन - डॉ.शोभना जोशी,सौ.मेघना शिरादोणकर,मृण्मयी प्रकाशन,औरंगाबाद, २००७.

Dr. Shekhana V. Joshi
Dean
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University,
Aurangabad.

[42]

EDUCC-VI

Teaching Methodology - Marathi

(मराठी अध्यापन पद्धती)

Total Marks - 50
Credits - 2

External Marks - 40
Hours - 30

Internal Marks - 10
Theory Exam Paper - 1.5 Hours

उद्दिष्टे -

- १) मराठीच्या अध्यापकांना अध्यापनाच्या आधुनिक व शास्त्रीय पद्धतीचा परिचय करून देणे.
- २) अत्याधुनिक पद्धतीचा वर्गाध्यापनात प्रत्यक्ष कसा उपयोग करता येईल व विद्यार्थ्यांमध्ये भाषिक कौशल्याची निर्मिती कशी करता येईल याबाबत उद्बोधन करणे.
- ३) विद्यार्थ्यांमध्ये वाङ्मयीन अभिरुची निर्माण करून विद्यार्थ्यांना सृजनशीलतेकडे आणण्याचा दृष्टिकोन भावी अध्यापकात निर्माण करणे.
- ४) मराठी अध्यापकात मातृभाषा म्हणून व राज्यभाषा म्हणून मराठीचे प्रेम व सार्थ अभिमान निर्माण करणे.

घटक 1) मराठी भाषा व मराठी अध्यापनाची उद्दिष्टे व क्षमता -

(गुण२०)

- a) मराठी भाषेचे अभ्याराक्यातील स्थान व महत्त्व.
- b) मराठी भाषेचा इतर शालेय विषयांशी समवाय.
- c) मराठी भाषेची भाषिक उद्दिष्टे (श्रवण, भाषण, वाचन व लेखन)
- d) इतर क्षेत्रे (आकलन, भाषेचा व्यवहारात उपयोग, कार्यात्मक व्याकरण, स्वयंअध्ययन, शब्दसंपत्तीवर प्रभुत्व) उद्दिष्ट व क्षमतांच्या तिकाराची उद्दिष्टे, अध्ययन अनुभव आणि मूल्यमापन.
- e) मराठीच्या वर्गाध्यापनाची उद्दिष्टे व त्यांचे मूल्यमापन

घटक 2) मराठीच्या विविध अध्यापन पद्धती व अध्यापन सामुग्री

(गुण२०)

- a) मराठीच्या विविध अध्यापन पद्धती - व्याख्यान, कथाकथन, कथन, नाट्योकरण, चर्चा, उद्गामी- अवगामी, प्रकल्प, स्वाध्याय, भूमिकाभिनय.
- b) मराठीसाठी अध्यापनाचे प्रतिमान - सामाजिक अभिरुपता प्रतिमान.
- c) शैक्षणिक साधने व अध्यापन सामुग्री - फलक, चित्रे, तक्ते, रेडिओ, ध्वनिमुद्रित, व्हिडिओ, ध्वनिफिती, चित्रफिती, शब्दपट्ट्या, कात्रणे, भाषासंगणक, इंटरनेट.
- d) संगणक साहाय्यत अनुदेशन व अध्ययन - पॉवर पॉइंटच्या साहाय्याने सादरीकरण तयार करणे, प्रत्यक्ष सादरीकरण.
- e) अभ्याराक्यांतर्गत व अभ्यारापूरक उपक्रम - वाङ्मय मंडळ, हस्ताक्षर स्पर्धा, गायन स्पर्धा, वाचन स्पर्धा, लेखन स्पर्धा, वक्तृत्व स्पर्धा, भाषिक खेळ, शब्दकोडे, पुस्तक परीक्षण, सुविचार लेखन, दिनविशेष लेखन, चिंतनिका स्पर्धा, कोश व संदर्भग्रंथांचा वापर, पाठांतर.

प्रात्यक्षिक कार्य -

- 1) घटक चाचणी तयार करणे.
- 2) एका वर्गाचे वार्षिक व घटक नियोजन तयार करणे.
- 3) संगणकाच्या वापराचा एक पाठ तयार करणे.
- 4) एका पाठ्यघटकात संगणकाच्या आधारे शैक्षणिक साहित्य वापरणे.
- 5) एक शैक्षणिक साहित्य तयार करणे.
- 6) माध्यमिक स्तरावरील एका पाठ्यपुस्तकाचे परीक्षण करणे.
- 7) एका शालेय पाठ्यघटकासाठी पॉवरपॉइंटचे सादरीकरण तयार करणे.

Dr. Shekhana V. Joshi
Dr. Shekhana V. Joshi
Dean
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University,
Aurangabad.

संदर्भ ग्रंथ -

- 1) मराठीचे अध्यापन - अकौलकर, पाटणकर
- 2) मराठीचे अध्यापन - म.बा.कूडले
- 3) मातृभाषेचे अध्यापन - चंद्रकुमार डांगे
- 4) मराठी भाषेचे अध्यापन व मूल्यमापन - लीला पाटील
- 5) मराठी भाषा कशी शिकवावी - देवधर, देशपांडे
- 6) मराठी भाषेचे अध्यापन - म.वि.फाटक
- 7) मराठीचे अध्यापन - द.त्र्यं.साठे
- 8) मराठीचे अध्यापन - डॉ.शोभना जोशी -मृण्मयी प्रकाशन -२००७
- 9) वर्गाध्यापनाच्या उद्दिष्टांचे मूल्यमापन - मृण्मयी प्रकाशन -२००६
- 10) पाठनियोजन डॉ.शेटकर, डॉ.श्रीमती जोशी - मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद तृतीय आवृत्ती २००५
- 11) मातृभाषा मराठीचे आशययुक्त अध्यापन - प्रा.ना.ग.पवार नुतन प्रकाशन पुणे.
- 12) मराठीचे आशययुक्त अध्यापन - डॉ.अरविंद दुनाखे नुतन प्रकाशन पुणे.
- 13) आशययुक्त अध्यापन - प्रा.गखिजा नुतन प्रकाशन पुणे.
- 14) आशययुक्त अध्यापन पध्दती - डॉ.वोंदाई कॅलास, डॉ.ह.ना.जगताप व डॉ.वि.रा.भिंताडे नुतन प्रकाशन पुणे.
- 15) मराठीचे अध्यापन - डॉ.सुरेश करंदीकर
- 16) संगणक सहाय्यित अनुदेशन व अध्ययन - डॉ.शोभना जोशी,सौ.मेघना शिराडोणकर,मृण्मयी प्रकाशन,औरंगाबाद,२००७.

Dr. Shebhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

[44]

EDUCC-VI

Teaching Methodology - Hindi

(हिन्दी अध्यापन पद्धति)

Total Marks - 50

External Marks - 40

Internal Marks - 10

Credits - 2

Hours - 30

Theory Exam Paper – 1.5 Hours

उद्देश्य :

- 1) बालक के सर्वांगीण विकास में हिन्दी भाषा को समझना।
- 2) हिन्दी भाषा के व्यापक उद्देश्यों को समझना।
- 3) शालीय पाठ्यक्रम में दूसरी भाषा के रूप में हिन्दी सीखाने के उद्देश्य को समझ लेने में मदद करना।
- 4) भाषा कौशल और हिन्दी अध्यापन की प्रणालियाँ समझ लेने में मदद करना।
- 5) हिन्दी भाषा की विविध विधाओं, उद्देश्यों एवं विधियों की जानकारी प्राप्त करना।
- 6) हिन्दी भाषा शिक्षक के गुणों को समझ लेने में और गुणों को प्राप्त करने में मदद करना।
- 7) हिन्दी भाषा अध्यापन में विभिन्न शैक्षणिक साधनों का उपयोग करना।
- 8) पाठ्यपुस्तक की विशेषताएँ तथा उनका आलोचनात्मक अध्ययन करने की क्षमता प्राप्त करना।

घटक	1) हिन्दी भाषा शिक्षा और भाषा कौशल का महत्त्व a) बालक का सर्वांगीण विकास 1) मानसिक विकास 2) सामाजिक विकास b) हिन्दी भाषा के व्यापक उद्देश्य - राष्ट्रीय, साहित्यिक, सांस्कृतिक, व्यावहारिक c) विद्यालयीन पाठ्यक्रम में हिन्दी भाषा का स्थान व महत्त्व d) भाषा कौशल - 1) वाचन : महत्त्व एवं दोष 2) भाषण : महत्त्व एवं दोष 3) वाचन : महत्त्व एवं दोष (वाचन के प्रकार) 4) लेखन : महत्त्व एवं दोष (अशुद्ध वर्तनी के कारण)	गुण २०
घटक	2) हिन्दी अध्यापन की प्रणालियाँ और भाषा अध्यापन की विधाएँ और तकनिक a) हिन्दी अध्यापन की प्रणालियाँ - 1. स्वार्थाधिक प्रणाली 2. व्याकरण अनुवाद प्रणाली 3. गठन प्रणाली 4. डा.बंस्ट प्रणाली 5. समन्वयात्मक प्रणाली b) अध्यापन प्रतिमान - सामाजिक अभिरूपता प्रतिमान c) भाषा अध्यापन की विधाएँ 1) गद्य - उद्देश्य, विधियाँ - चर्चा, कथाकथन 2) पद्य - उद्देश्य, विधियाँ - चर्चा, रसस्वादन 3) व्याकरण - उद्देश्य, विधियाँ - आगमन, निगमन 4) रचना - उद्देश्य, प्रकार - नियमबद्ध एवं मुक्त d) शिक्षा के साधन - चित्र, नक्शा, प्रतिकृति, रेखाचित्र, रेडियो, रेकॉर्डर, ओ.एच.पी., सिनेमा आदि शिक्षा साधनों के लाभ e) तकनिक - भाषिक खेल, भाषिक प्रतियोगिता, कार्यशाला, भाषा मंडल, पुस्तक प्रदर्शनी, भित्ति पत्रक, हिन्दी दिवस.	गुण ३०

प्रात्यक्षिक कार्य :

- 1) मंगणक की सहायता से पाठ लेना।
- 2) इकाई नियोजन करना।
- 3) भाषा इकाई की कसौटी तैयार करना।
- 4) किसी एक कक्षा के पाठ्यपुस्तक की समीक्षात्मक आलोचना।

संदर्भ ग्रंथ सूची :

- 1) हिन्दी भाषा शिक्षण - भाटिया और नारंग.
- 2) भाषा की शिक्षा - रीत्तराम चतुर्वेदी.
- 3) हिन्दी शिक्षण - सुरेन्द्र सिंह कोदियान.
- 4) हिन्दी शिक्षण - डा. उमा मंगल.
- 5) हिन्दी भाषा शिक्षा - भोलानाथ तिवारी और भाटिया.
- 6) हिन्दी शिक्षा की विधियाँ और पाठनियोजन लक्ष्मीनारायण शर्मा - चिनोद पुस्तक मंदिर आगरा.
- 7) भाषा शिक्षण - रवीन्द्र श्रीवास्तव (मैकमिलन कंपनी)
- 8) हिन्दी अध्यापन पद्धत - डा.स.रा.कैणी-कुलकर्णी, व्हीनिस प्रकाशन, पुणे.
- 9) हिन्दी व्याकरण - कामता प्रसाद गुरू, नागरी प्रचारिणी सभा, काशी.
- 10) राष्ट्रभाषा का अध्यापन - साठे ग.ना. प्रा.महाराष्ट्र सभा.
- 11) हिन्दी भाषा की शिक्षा विधि - रघुनाथ मफाया पंजाब कलाय घर, जलन्धर.
- 12) हिन्दी भाषा की शिक्षा विधि - सिन्हा, शबुछन प्रसाद, दिल्ली पुस्तक सरन दिल्ली.
- 13) हिन्दी भाषा शिक्षा - रामनारायण शर्माप्रसाद, अलाहाबाद.
- 14) हिन्दी भाषा शिक्षण - भाई योगेन्द्र जीत, चिनोद पुस्तक मंदिर आगरा.
- 15) भाषा शिक्षा विधियाँ पाठनियोजन भाग १,२ - लक्ष्मीनारायण शर्मा - चिनोद पुस्तक मंदिर आगरा.
- 16) हिन्दी शिक्षण अभ्यास - लक्ष्मीनारायण अग्रवाल आगरा.
- 17) हिन्दी शिक्षण - डा.रामशुक्ल पांडेय, चिनोद पुस्तक मंदिर आगरा.
- 18) पाठनियोजन - डा.गणेश शंकर, डा.शोभना जोशी - मुम्बयी प्रकाशन, औरंगाबाद तृतीय आवृत्ति २००६.
- 19) समाधि-सामान्यता उद्दिष्टांचे पुस्तकालय - मुम्बयी प्रकाशन, औरंगाबाद २००६.
- 20) हिन्दी शिक्षण - नालरगण बिहार, सरनोली प्रकाशन, नरस.
- 21) हिन्दी अध्यापन पद्धति - सी.म.तिवारी, नूतन प्रकाशन, पुणे.
- 22) हिन्दी कैसे पढ़ाएँ - रा.तु.भगत, इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ एज्युकेशन, पुणे.
- 23) राष्ट्रभाषा का सरल व्याकरण - डा. भोलानाथ तिवारी, राजकमल प्रकाशन, दिल्ली.
- 24) हिन्दी अध्यापन पद्धत - प्रा.वा.सं.बांबे, नूतन प्रकाशन, पुणे.
- 25) संवत्तीय भाषा हिन्दी, विषय ज्ञान एवं अध्यापन पद्धति - डा. अरविंद दुनाखे, डा. अंशुमती दुनाखे, नूतन प्रकाशन, पुणे.
- 26) समाजिक सहायित अनुदेशन व अध्ययन - डॉ.शोभना जोशी रॉ.मोना शिराडोणकर मुम्बयी प्रकाशन,औरंगाबाद २००७
- 27) समाध्यापनाच्या उद्दिष्टांचे मूल्यमापन - मुम्बयी प्रकाशन २००६

Shobhana
Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad,

[46]

EDUCC-VI

Teaching Methodology - English

Total Marks - 50

External Marks - 40

Internal Marks - 10

Credits - 2

Hours - 30

Theory Exam Paper – 1.5 Hours

Objectives:-**1. To enable the student-teacher to acquire knowledge of :-**

- i) The present status of English in India.
- ii) The general aims and objectives of teaching English.
- iii) The instructional objectives and specification.
- iv) A favorable attitude towards English as subject.

2. To enable the student teacher to acquire –

- i) Methods of teaching.
- ii) Approaches for Teaching English.
- iii) Different models for teaching English.
- iv) Different Support material for Teaching English.

Unit 1) Fundamental of Language**20 Marks**

- a) Need, importance, language awareness in a multilingual society in the era of globalization.
- b) Factors affecting language learning physical, psyhological and social.
- c) Principle and maxims of language teaching.
- d) General and instructional objectives of teaching English with their specification and evaluation

Unit 2) Aspects of language teaching and lesson planning**20 Marks**

- a) **Prose :-** Techniques – (Discussion, Narration, Questioning) methods – story telling, dramatization
- b) **Poetry :-** Methods (Recitation, Song Action) Techinqus of appreciation
- c) **Grammer :-** Typs – (Functional, Formal)
- d) **Methods:-** Direct Method, Inductive, Deductive
- e) **Approaches:-** Communicative Approach, constructive approach.
- f) **Model:-** Social Simulation Model
- g) **Language Acquistion inside / ourside classroom**
 1. Listening – Concept Significance, Activities to develop listening
 2. Speaching – Concept Significance, Activities to develop speaking
 3. Reading – Concept, methods (phonic, whole world)
 4. Types – (Loud, Silent, Intensive, Extensive and Supplementray)
 5. Writing – Types of composition (Guided, free and creative)
- h) **Learning Resources :-**
 1. Support material – picture, slides, OHP, tape recorder, video, T.V., radio etc.
 2. Support System – excursion, quizzes, puzzle, riddle etc.

Practicum – (any one)

- 1) Preparation of Unit Plan with the help of Computer [Digital Unit Plan].
- 2) Critisize any Secondary School English Text book.
- 3) Prepare a Year Plan and Unit Plan.

Dr. Shobhana V. Jos
 Dean
 Faculty of Educatio
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

4) Prepare student support material with the help of Computer.

Recommended Books (English)

- 1) Randolph Quirk – The Use of English (Longmans).
- 2) Teaching English in India Today (Parimal Prakashan), Yardi V.V.
- 3) Teaching English as a second Language (Mc Graw Hill) Harold B. Allen .
- 4) The Teaching of English in India (Oxford), Thompson & Wyatt .
- 5) Teaching English in India (Shree Vidya prakashan), Saraf R.S.
- 6) Essentials of English Teaching (Vinod pustak Mandir), Jain R.K.
- 7) Methods of Teaching English in India (Laxmi Narayan), Sharma K.L.
- 8) Language Teaching (Tata Mc Graw Hill), Robert Lado
- 9) Simple Audio-Visual Aids to foreign Language Teaching (Oxford), Lee W.J., and Helen Coppen
- 10) Better English Pronunciation (ELBS and Cambridge), J.O.O. Connor .
- 11) An Introduction to the pronunciation of English (ELBS), Gimson A.C.
- 12) An Outline of general phonetics (Oxford), Bansal R.K.
- 13) Teaching and Testing English (Hunter resonance London Press) Ballard P.B.-
- 14) Testing English as a Second Language (Mc Graw Hill), David P. Harris
- 15) Teaching English –A Training Course for Teachers (OUP), Duff A. (1988)
- 16) Class room testing (Longman), Heaton J.B. (1990).
- 17) Language Teaching Methodology (Prentice Hall) Nunan D. (1991)
- 18) Lesson Plan Dr. Shetkar G.V., Dr. Smt. Joshi S.V. Mrunmai Prakashan A'bad 2005
- 19) Teaching Foreign Language skills (University of Chicago Press), Rivers W.M. (1981)
- 20) English for the Teacher (OUP), Spratt M. (1994)
- 21) Fundamental Concept of Language teaching (OUP) Stern (1993)
- 22) Teaching Aspect of English Language (Nutan Praksan, Pune.) Gurav H.K. (1990)
- 23) Communicative Language Teaching in English- B.B. Pandit, Pro. Suryanshi, Pro. Kulk.
- 24) भाषाशास्त्र - डॉ. गणेश शेटकर, आशमना बाशी - मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद जून २००५.
- 25) संगणक सहाय्यित अनुदेशन व अध्ययन - डॉ. शोभना जोशी, सौ. मधना शिराडोणकर, मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद, २००७.
- 26) बर्गोद्यापनाच्या उद्दिष्टाचे मूल्यापन - मृण्मयी प्रकाशन - २००६.

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad,

EDUCC-VI
Teaching Methodology – Sanskrit
(संस्कृत अध्यापन पद्धती)

Total Marks - 50
Credits - 2

External Marks - 40
Hours - 30

Internal Marks - 10
Theory Exam Paper – 1.5 Hours

उद्दिष्टे -

- १) संस्कृतच्या अध्यापकांना अध्यापनाच्या आधुनिक व शास्त्रीय पध्दतींचा परिचय करून देणे.
- २) अत्याधुनिक पध्दतींचा वर्गाध्यापनात प्रत्यक्ष कसा उपयोग करता येईल व विद्यार्थ्यांमध्ये भाषिक कोशल्याची निर्मिती कशी करता येईल याबाबत उद्बोधन करणे.
- ३) विद्यार्थ्यांमध्ये वाङ्मयीन अभिरुची निर्माण करून विद्यार्थ्यांना सृजनशीलतेकडे आणण्याचा दृष्टिकोन भावी अध्यापकात निर्माण करणे.
- ४) संस्कृत अध्यापकात प्राचीन भाषा म्हणून व मूल भाषा म्हणून संस्कृतचे प्रेम व सार्थ अभियान निर्माण करणे.

- घटक 1) संस्कृत भाषेचे अभ्यासक्रमातील स्थान व महत्व संस्कृत अध्यापनाची उद्दिष्टे व क्षमता (गुण २०)**
- a) संस्कृत भाषेचे अभ्यासक्रमातील स्थान व महत्व.
 - b) संस्कृत भाषेचे इतर शालेय विषयांशी समवाय.
 - c) संस्कृत भाषेची भाषिक उद्दिष्टे (श्रवण, भाषण, वाचन व लेखन)
 - d) इतर क्षेत्रे (आकलन, भाषेचा व्यवहारात उपयोग व कार्यात्मक व्याकरण स्वयंअध्ययन, शब्दसंपत्तीवर प्रभुत्व उद्दिष्ट व क्षमतांच्या विकासाची उद्दिष्टे, अध्ययन अनुभव आणि मूल्यमापन.
 - e) संस्कृतच्या वर्गाध्यापनाची उद्दिष्टे व त्यांचे मूल्यमापन

- घटक 2) संस्कृतच्या विविध अध्यापन पध्दती शैक्षणिक साधने व अध्यापन सामुग्री (गुण २०)**
- a) संस्कृतच्या विविध अध्यापन पध्दती -
 - १) ऐतिहासिक,
 - २) गुरुकुल पध्दती
 - ३) पाठशाला पध्दती,
 - ४) डॉ. भांडारकर पध्दती
 - ५) इतर - व्याख्यान, कथाकथन, कथन, नाट्योकरण, चर्चा, उद्गामी - अवगामी, प्रकल्प, स्वाध्याय, भूमिकाभिनय.
 - b) अध्यापनाचे प्रतिमान - सामाजिक अभिरुग्ता प्रतिमान
 - c) शैक्षणिक साधने व अध्यापन सामुग्री - फलक, चित्रे, तक्ते, रीडओ, ध्वनिमुद्रित, क्विडओ, ध्वनिफिती, चित्रफिती, शब्दपट्ट्या, कात्रणे, भाषासंगणक, इंटरनेट, संगणक सहाय्यित अनुदेशन व अध्ययन - पाँवर पॉइंटच्या साहाय्येने सादरीकरण तयार करणे, प्रत्यक्ष सादरीकरण.
 - d) अभ्यासक्रमांतर्गत व अभ्यासपूरक उपक्रम - वाङ्मय मंडळ, हस्ताक्षर स्पर्धा, गायन स्पर्धा, वाचन स्पर्धा, लेखन स्पर्धा, वक्तृत्व स्पर्धा, भाषिक खेळ, शब्दकोडे, पुस्तक परीक्षण, सुविचार लेखन, दिनांविशेष लेखन, चिंतनका स्पर्धा, कोश व संदर्भग्रंथांचा वापर, पाठांतर.

प्रात्यक्षिक कार्य - कोणतेही एक

- 1) घटक वाचणी तयार करणे.

Joshi
Dr. Shobhana V. Joshi
Dean
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University,
Aurangabad

- 2) एका वर्गाचे वार्षिक व घटक नियोजन तयार करणे.
- 3) संगणकाच्या वापराचा एक पाठ तयार करणे.
- 4) एका पाठ्यघटकात संगणकाच्या आधारे शैक्षणिक साहित्य वापरणे.
- 5) एक शैक्षणिक साहित्य तयार करणे.
- 6) माध्यमिक स्तरावरील एका पाठ्यपुस्तकाचे परीक्षण करणे.
- 7) एका शालेय पाठ्यघटकासाठी पॉवरपॉइंटचे सादरीकरण तयार करणे.

संदर्भग्रंथ :

- 1) डॉ. प्रतिभा पेंडके - संस्कृत अध्यापन पध्दती - मंगेश प्रकाशन, नागपूर.
- 2) श्री. नोशी प्र.शं - सुगम संस्कृत व्याकरण - नितीन प्रकाशन, पुणे.
- 3) सौ. प्रतिभा साठे - सुबंध संस्कृत व्याकरण - नितीन प्रकाशन, पुणे.
- 4) आशययुक्त अध्यापन पध्दती - संस्कृत - यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ, नासिक.
- 5) शब्दधातुरूपावली (८ वी ते १० वी) नवनीत प्रकाशन.
- 6) रामशक्तजी पाण्डे - संस्कृत शिक्षण - विनाद पुस्तकमंदिर, अग्र्या.

Tosim
Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

(50)

EDUCC-VI

Teaching Methodology – URDU

Total Marks - 50
Credits - 2

External Marks - 40
Hours - 30

Internal Marks - 10
Theory Exam Paper – 1.5 Hours

Objectives:

- 1) To enable the pupil-teacher to understand the role of Urdu as Mother tongue while educating the child.
- 2) To help the pupil-teacher to systematize, synthesize and give a proper directives in utilizing the knowledge.
- 3) To enable the pupil-teacher to develop the power of expression and habit of acquiring higher references.
- 4) To help the pupil-teacher to envisage the methods of teaching and techniques of evaluation to correlate with classroom teaching of Urdu.
- 5) To identify the difficult areas of URDU Language to suggest remedial programme and enhance appreciation of URDU Literature.

Unit 1) Need and Importance of Urdu 20 Marks

- a) Place & importance of URDU as Mother tongue in Secondary Schools in Maharashtra.
- b) Co-relation of Urdu with other subjects in the curriculum of Secondary Schools.
- c) Role of Urdu in promoting national integration.
- d) General and Instructional objectives of teaching Urdu, their specifications and evaluation.

Unit 2) Methods, approaches, support material for teaching Urdu. 20 Marks

- a) Methods - lecture, discussion, Inductive-deductive, Project, and their application in teaching.
- b) Approaches - Communicative approach.
- c) Model - Social Simulation Model.
- d) Support Material - Pictures, Slides, Strips, OHP, Tape Recorder, Video, Television, Radio, CD Player etc.
- e) Support system - excursion, quiz, puzzle, riddle etc.
- f) Computer Assisted Instruction and learning - Preparation and presentation of lesson plan with the help of the power point presentation.

Practicum:- (any one)

- 1) Preparation of Unit Plan with the help of Computer [Digital Unit Plan].
- 2) Criticize any Secondary School English Text book.
- 3) Prepare a Unit Test
- 4) Prepare a Unit Plan
- 5) Prepare teacher support material with the help of ICT.

Recommended Books (Urdu)

- 1) Urdu Kaise Padhaen - Moulvi Saleem, Chaman Book Depot, Delhi.
- 2) Ham Kaise Padhaen - Salamatullah.

Joshi
Dr. Shobhana V. Joshi
Dean
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University,

- 3) Mashqui Tadvees Kyon Our Kaise – Dr.Mohd.Lkram Khan, Maktabe Jamia Malia, Delhi.
- 4) Taleem Deneka Fun O Manohar Sahaje.
- 5) Tadrees Urdu – Ahmand Hussain.
- 6) Urdu Adab Ki Tareekh – Dr.Jameel.
- 7) Urdu Sikhaneka Jamia Tareqa-Abdul Gaffar madholi.
- 8) Fune Taleem – Ahsam Siddiqui.
- 9) Hum Urdu aise Padhaen-Moinuddin, Makataba Jamia, Delhi.
- 10) Tadrees-E-Urdu-Moinuddin, (For B.Ed.)
- 11) Padhane Ka Maza – Muriel Wasi N.C.E.R.T., New Delhi.
- 12) Path Niyojan – Dr.Shetkar, Dr.Joshi, Mrunmayee, Prakashan, Aurangabad – 2000.
- 13) संगणक सहाय्यत अनुदेशन व अध्ययन - डॉ.शोभना जोशी, सौ.मेघना शिराडोगकर, मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद २०१७.
- 14) वर्गाध्यापनाच्या उद्दिष्टांचे मूल्यमापन - मृण्मयी प्रकाशन -२००६.

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

EDUCC-VI

Teaching Methodology – Science

Total Marks - 50

External Marks - 40

Internal Marks - 10

Credits - 2

Hours - 30

Theory Exam Paper – 1.5 Hours

Objectives : Student teacher to have the ability to :

- 1) Develop a broad understanding of the principles of procedures used in modern science education.
- 2) Development their essential skills for practicing modern Science Education.
- 3) Develop their skills necessary for preparing international accessories.
- 4) Prepare acceptance lesson models which lay down this procedures to be adopted for preparing designs of lessons.
- 5) Manage introduction activity in such a way that the vast majority of the learners attain most of the objectives.

Unit 1) Nature and Scope of Teaching of Science.

20 Marks

- a) Nature of modern Science
- b) Justification for including Science as a subject of study
- c) Impact of Science on modern Communities, globalization and Science eminent world Scientists – Galileo, Einstein, Luise pasture
- d) Eminent Indian Scientists - C.V.Raman, Dr.Homi Bhabha, Dr.A.P.J.Abdul Kalam, Vijay Bhatkar.
- e) Professions in area of Science.
- f) Correlation with other school subjects.

Unit 2) Methods, support material and Co-curricular activities.

20 Marks

- a) Methods of teaching Science – Project, Demonstration, Experimental, Heuristic, lecture.
- b) Models for teaching science – Concept attainment model, Enquiry training model, Cognitive growth model, Advanced organized model.
- c) Support material – Science laboratory, Text books, Journals Hand books, Student work books, display slides, laboratory materials, audio-video support materials
- d) Computer assisted instruction & learning - creating Computer based support material with the help of power point presentation.
- e) Co-Curricular activities – field trips, school gardening, Science club, visit to Science museum, Science fairs and exhibitions, Scientific hobbies, maintenance of aquarium, herbarium and vivarium

Practicum – (Any One)

- 1) Prepare a Unit test.
- 2) Prepare a teaching aid.
- 3) Prepare some material for an experiment.
- 4) Prepare a plan for computer assisted instruction.
- 5) Criticize a text book with reference to curriculum syllabus and characteristics of the text book.
- 6) prepare year plan & Unit plan of a class.
- 7) Paper a Power point presentation.

Recommended Books :

- 1) Teaching science in today's secondary schools – Walter A- Thuber, prentice Hall of India (Pvt.Ltd.) New Delhi
- 2) The Teaching of science in secondary schools science master's Association.
- 3) The Teaching of physics and chemistry in India – Ghanshamadas.
- 4) Source book of science – UNESCO
- 5) Teaching of science – T.S.Nagpal
- 6) Teaching of science – Sharma & Sharma
- 7) Teaching of general science in Topical secondary school – H.N. Sunders, UNESCO
- 8) शास्त्र आशययुक्त पध्दती - प्रा. चारुदत्त कदम / प्रा. कॅ. गु. चौदार्ड
- 9) शास्त्राचे अध्यापन - ल. रा. गद्रे
- 10) शैक्षणिक मूल्यमापन व संख्याशास्त्र - वा. ना. दांडेकर
- 11) पाठ नियोजन - जोशी अ. न. सुरवंसे म. पं. पाटील व दा. य. च. म. मुक्त विद्यापीठ नाशीक २००२
- 12) पाठनियोजन डॉ. शेटकर, डॉ. श्रीमती जोशी - मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद तृतीय आवृत्ती २००५
- 13) शास्त्राकसे शिकवावे - गो. प्र. सोहनी
- 14) शास्त्राचे अध्यापन बनारस, दिपे पाटनकर
- 15) शिक्षक हस्तपुस्तिका - महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक मंडळ, पुणे.
- 16) शास्त्र अध्यापन - प्रभाकर हकीम
- 17) विशेष अध्यापन पध्दती विज्ञान य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशीक
- 18) विज्ञानाचे आशययुक्त अध्यापन - डॉ. प्रभाकर हकीम नुतन प्रकाशन पुणे.
- 19) संगणक सहाय्यित अनुदेशन व अध्ययन - डॉ. शोभना जोशी, सौ. मेघना शिराडोणकर, मृण्मयी प्रकाशन औरंगाबाद २००७
- 20) वर्गध्यापनाच्या उद्दिष्टांचे मूल्यमापन - मृण्मयी प्रकाशन - २००६.

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

EDUCC-VI

Teaching Methodology – History

Total Marks - 50
Credits - 2

External Marks - 40
Hours - 30

Internal Marks - 10
Theory Exam Paper – 1.5 Hours

Objectives: To enable student teacher to,

- 1) Understand the significance, place and importance of History in school curriculum and human life.
- 2) Be acquainted with the structure of History subject.
- 3) Be acquainted with the aims and objectives of teaching History in secondary schools.
- 4) Understand methods, devices and techniques of teaching History.
- 5) Use variety of learning experience and instructional materials teaching aid while teaching History.
- 6) Understand planning and organization of teaching History.
- 7) Be acquainted with evaluation procedure and to help them in acquiring the same.
- 8) Be acquainted with the qualities and professional growth of History knowledge of the student.

- Unit 1) Nature, Importance and Objectives of History** 20 Marks
- a) Meaning and scope, Nature of History as a subject, changing concept of History, Importance of History in daily life.
 - b) Correlation of History with other school subjects – Literature, Geography, Science, Maths.
 - c) Objectives and specification of teaching History.
 - d) Various methods of organizing the History syllabus.
 1. Chronological method
 2. Periodic method
 3. Concentric method
 4. The place of local, national and world History in the syllabus.
- Unit 2) Teaching Methods, Models, Instructional Material and support system of teaching History (20M)**
- a) **Teaching Methods**
Story telling b) Source method c) Project method d) Dramatization and role play method e) Lecture method f) Discussion method g) Narration method.
 - b) **Model-** Enquiry training model.
 - c) **Teaching Materials-** print materials, text book, supplementary reading materials, work books, general reference material, advance books on History teachers hand book and manuals-pictures, maps, charts time line and time charts, slides, filmstrips, models, green board, radio, tape recorder, projectors, T.V., video motion pictures etc, computer assisted instruction and learning – creating a power point presentation.
 - d) **History room:** Need and importance, equipment, nature, maintenance and role of teacher.
 - e) **Support system** – Importance and organization of relevant curricular and co-curricular activities such as debates, collections, excursion, dramatization, role playing, History club, exhibitions, museum, essay competitions

Practicum: (Any One)

- 1) Preparation of unit test.
- 2) Preparation of one teaching aid.
- 3) Visit to historical place and report it.
- 4) Prepare a power point presentation for any school level teaching unit in History.

Recommended Books:

- 1) Teaching of History Ghate V.D.– Oxford University press, Bombay.
- 2) The teaching of History Johnson. – McMillan and comp. Bombay.
- 3) Creative Teaching of History Ghosh K.D. - Oxford University press, Bombay.
- 4) Teaching of History Kochehar S.K. - Starting Publisher.
- 5) The teaching of History, V.P. Chate.
- 6) Teaching of History, Nirmal Yadav.
- 7) Teaching of History, B.D. Shaida and Saheb Singh.
- 8) Hand book for History teachers, R. Vajreshwari, Allied Publishers, Bombay.
- 9) Mufasil Tadris-E-Farique, Dr. Moin Fatema - Zaheer publication, Aurangabad (2011).
- 10) इतिहास कसा शिकवावा, श.दा.चितळे.
- 11) इतिहासाचे अध्यापन, धारूरकर व पारसनीस.
- 12) इतिहासाचे अध्यापन, व.आ.निरंतर.
- 13) इतिहासाचे अध्यापन, वी.पा.वोकील श्री.मा.पटकी.
- 14) पाठ नियोजन डॉ.शेटकर, डॉ.श्रीमती जोशी, - मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद. तृतीय आवृत्ती २००९.
- 15) इतिहासाच्या अध्यापनाच्या दिशा कृ.व.वेदरकर.
- 16) पाठ नियोजन, अ.न.जोशी, म.पं.सुरवसे, व.दा.पाटील
- 17) इतिहास शास्त्र आणि कला वि.द.घाटे.
- 18) इतिहासाचे अध्यापन एक दृष्टिकोण प्रा.व.न.हाजीरनीस.
- 19) इतिहासाचे अध्यापन अरविंद तुनाखे.
- 20) इतिहासाचे अध्यापन नि.ह.तिवारी
- 21) संगणक सहाय्यित अनुदेशन व अध्ययन - डॉ.शोभना जोशी, सौ.गंधना शिराडोणकर, मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद २००९.
- 22) वर्गाध्यापनाच्या उद्दिष्टांचे मूल्यमापन - मृण्मयी प्रकाशन २००६.

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

EDUCC-VI

Teaching Methodology – Geography

Total Marks - 50
Credits - 2

External Marks - 40
Hours - 30

Internal Marks - 10
Theory Exam Paper – 1.5 Hours

Objectives: To enable the pupil teacher to

- 1) Appreciate the need for learning Geography, either as separate; Disciplines or as an any integrated discipline.
- 2) Develop knowledge about the basic principles governing the construction of Geography.
- 3) Develop the classroom skills needed for teaching of Geography studies either as a separate or as an integrated discipline using modern methodology.
- 4) Acquire the completed plan for instruction.
- 5) Develop the ability to organize co-curricular activities and community resources for promoting Geography learning.
- 6) Acquire the ability to develop instructional support materials.

Unit 1) Nature, importance and place of geography in school curriculum 20 marks

- a) Meaning, nature and scope with special reference to modern concept of Geography.
- b) Place and importance of geography in secondary school curriculum and in human life.
- c) Correlation of Geography with other school subjects.
- d) Hierarchy and structure of geography.
- e) Grammar of Geography.

Unit 2) Methods & Models 20 marks

- a) Geography methods - Project, excursion, journey, regional, observation, laboratory, correlation, descriptive, discussion, etc.
- b) Models of teaching: Concept attainment, Enquiry training model.
- c) Geography club, geography exhibition, geography museum, geography room importance and utilization.
- d) Instructional materials in teaching of geography
- e) Importance of maps in teaching of Geography, types of maps, when and how to use political map, physical map and other maps.
- f) Use of atlas, globes, charts, models, specimens, pictures in teaching of geography.
- g) Importance of power point presentation in teaching of geography, creating PPT.
- h) Importance of internet in Geography – Google Earth, Wikipedia.
- i) GPS navigation system, importance of GPS in a mobile phone.

Practicum: (Any One)

- 1) Preparation of year plan and unit plan.
- 2) Critical analysis of any one geography text book.
- 3) Excursion and its report.
- 4) Prepare a power point presentation on any one topic in geography subject.

Recommended books:

- 1) Teaching of Geography – Shaïda B.D., Sharma J.C., Dhanpat Rai & Sons, Delhi.
- 2) Geography and Education – Mukherji S.P., Jivan Jyoti Prakashan, Darjeeling.

- 3) Teaching of Geography – Arora K.L., Prakash Brothers, Ludhiana.
- 4) Principles and practice for Geography Teaching – Barnard University tutorials Press, London.
- 5) Models of Teaching – Bruce Joyce & Marsha Weil,
- 6) Teaching of Geography, Shaiba B.D., Sharma J.C. Dhanpat Rai & Sons, Delhi.
- 7) Geography and Education – Mukherji S.P., Jiwan Jyoti Prakashan, Darajeeling.
- 8) Geography Teaching – Varma O.P. & Vedanayagan F.G., sterling publishers, Jullunder.
- 9) Teaching Geography-Arora K.L., Prakash Brothers, Ludhiana.
- 10) Principles and practice for Geography Teaching – Barnard, University tutorials press, London.
- 11) Becoming Better Teacher – Mirco Teaching Approach, Pary H.K., Sahitya Mudranalaya, Ahmadabad.
- 12) Models of Teaching – Brucs & Joyce & Marsha will.
- 13) सूक्ष्म अध्यापन म.राज्य पाठ्यपुस्तके मंडळ, पुणे.
- 14) शैक्षणिक मूल्यमापन दांडेकर वा.ना.
- 15) भूगोल य.च.म.मुक्त वि.नाशीक पौक्षे द.बा.
- 16) भूगोलाचे अध्यापन,पाटनकर वा.वि. मॉडर्न बुक डेपो, पुणे.
- 17) भूगोल अध्ययन व अध्यापन,बापाट भा.गो. व्हिलस प्रकाशन पुणे.
- 18) भूगोलाचे अध्यापन,पौक्षे द.बा. नुतन प्रकाशन. पुणे ३०
- 19) आशययुक्त अध्यापन पध्दती पाटील उषा. जोशी सुरेखा. - तंत्र भूगोल. एस.एस.जोशी प्रकाशन नाशीक
- 20) पाठनियोजन डॉ.शेटकर, डॉ.श्रीमती जोशी - मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद तृतीय आवृत्ती २००५
- 21) भूगोल आशययुक्त अध्यापन पध्दती २००२ य.च.म.वि.नाशीक
- 22) सूक्ष्म अध्यापन देशपांडे करंदीकर
- 23) सूक्ष्म अध्यापन ताशीकर
- 24) अध्यापनाचा प्रलिमाने,फडके वासती.
- 25) भूगोलाचे आशययुक्त अध्यापन पध्दती प्रा.पाटील गजानन, निराली प्रकाशन पुणे.
- 26) विशेष अध्यापन पध्दती भूगोल य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशीक
- 27) दृष्टिक्षेपात स्पेशल मेथड भूगोल - सौ.शैलजा सांगळे नुतन प्रकाशन, पुणे.
- 28) संगणक सहाय्यित अनुदेशन व अध्ययन - डॉ.शोभना जोशी,सौ.मेघना शिराढोणकर,मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद. २००७.
- 29) वर्गाध्यापनाच्या उद्दिष्टांचे मूल्यमापन - मृण्मयी प्रकाशन -२००६.

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad,

EDUCC-VI

Teaching Methodology – Mathematics

Total Marks - 50

External Marks - 40

Internal Marks - 10

Credits - 2

Hours - 30

Theory Exam Paper – 1.5 Hours

Objectives: To enable the pupil teacher to:

- 1) Understand and appreciate the uses and significance of Mathematics in daily life.
- 2) Learn successfully various approaches of teaching Mathematics and to use them
- 3) Judiciously.
- 4) To appreciate the contribution of various mathematicians.
- 5) To know the methods of planning instruction for the classroom.
- 6) Prepare Co-curricular activities and organize the library and book as per the needs.
- 7) Appreciate and organize activities to develop aesthetics of Mathematics.
- 8) Obtain feedback both about teaching as well as student's learning.

Unit 1) Place and importance of Mathematics in the school curriculum. 20 Marks

- a) Meaning, nature and scope of Mathematics.
- b) Values and importance of Mathematics
- c) Place of Mathematics in school curriculum
- d) Branches of Mathematics (pure & applied), language of maths, logic, induction & deduction.
- e) Correlation of Mathematics with other school subjects.
- f) General objectives of teaching Mathematics.
- g) Instructional objectives of teaching Mathematics, their specifications, Evaluation of instructional objectives.
- h) Contributions of eminent mathematicians with reference to Aryabhata, Bhaskaracharya, Ramanujan, Euclid, Pythagoras and Rene-Descartes.

Unit 2) Method, Techniques and Support system 20Marks

- a) Maxims of teaching Mathematics
- b) Methods of teaching Mathematics (i) Inductive – Deductive (ii) Analytical-Synthetic (iii) Heuristic (iv) Laboratory (v) Project (vi) Experimental (vii) Lecture cum Demonstration (viii) Problem Solving
- c) Techniques of teaching Mathematics (i) Assignment (ii) Co-operative learning (iii) Drill work – oral & written (iv) Technology based technique
- d) Models of teaching (i) Concept attainment model (ii) Advanced organizer model
- e) Support technology -
 1. 2D: Chart, Boards (all type) cutouts, pictures, graphs
 2. 3D: Model, objects, abacus.
 3. T.V., Slides, VCD, DVD, LCD Projector, Use of Internet.
- f) Computer assisted instruction and learning – preparation of a power point presentation for teaching units.
- g) Co-Curricular Activities – Games, quiz, puzzles, visits, talks, Mathematics club, Riddles, Magic squares etc.
- h) Vedic Mathematics – learning about short cuts in Vedic Mathematics.
- i) Diagnostic testing & remedial teaching

Practicum:- (any One)

- 1) Preparing Year plan and Unit plan.
- 2) Preparing Mathematical Tools.
- 3) Collection of information of Mathematicians.

Recommended Books (Mathematics):

- 1) The Teaching of secondary Mathematics- Butler and Wren.
- 2) The Teaching of Mathematics in new education – Aiyengar.
- 3) The Teaching of modern Mathematics – Fleteher.
- 4) Teaching of Mathematics – Sindhu.
- 5) Teaching of Mathematics – Dharmveer and Agrawal
- 6) Teaching of Arithmetic's, Algebra & Geometry in school-Math's Association.
- 7) गणित जागतकी सेर-शर्मा
- 8) गणितचे अध्यापन -व.पा.देशमुख
- 9) गणितातील गमती जमती -मनोर.चा.पा.नरेकर
- 10) गणित कसे शिकवावे - ल.रा.गद्रे
- 11) वैदिक गणित - बाटप कुलकर्णी
- 12) गणितशास्त्र शिक्षक -म.ना.झोल
- 13) गणितचे अध्यापन - रा.मां.कुट
- 14) गणित अध्यापन पध्दती - अंक राजत
- 15) गणित अध्यापन पध्दती- डॉ.रमेश वसंतराव पाटील,प्रा.दादाराव रामजी चव्हाण
- 16) विशेष अ.प.गणितचे अध्यापन -य.च.मुक्त.वि.नाशिक
- 17) गणितचे अध्यापन- डॉ.द.बा.पोंक्षे,प्रा.मखिजा नूतन प्रकाशन पुणे.
- 18) गणित अध्यापन पध्दती - ह.ना.जगताप
- 19) पाठ नियोजन 'गोशी अ.प.सुर्यसे.म.प.पाटील च.पा. य.च.मुक्त.वि.नाशिक
- 20) पाठनियोजन - डॉ.शंकर डॉ.श्रीमती जाशी मृण्मयी प्रकाशन औरंगाबाद नूतन आवृत्ती
- 21) गणित आशययुक्त अध्यापन - डॉ.ह.ना.जगताप नूतन प्रकाशन पुणे.
- 22) गणित अध्यापन व आशययुक्त अध्यापन पध्दती -डॉ.द.बा.पोंक्षे,प्रा.मखिजा नूतन प्रकाशन पुणे.
- 23) संगणक सहाय्यित अनुदेशन व अध्ययन - डॉ.शोभना जोशी,साँ.मेघना शिराढोणकर,मृण्मयी प्रकाशन,औरंगाबाद. २००७.

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

(60)

EDUCC-VII

Yaga Education

Total Marks - 50
Credits - 2

External Marks - 40
Hours - 30

Internal Marks - 10
Theory Exam Paper - 1.5 Hours

Objectives: - The student-teacher will enable to-

- 1) Record a brief history of the history of development of yoga through the ages.
- 2) Discuss how yoga and yoga practices are important for healthy living.
- 3) Explain some important principles of yoga.
- 4) Explain the different limbs of Astanga yoga.
- 5) State the different types of yoga.
- 6) Derive how Hatha yoga and Astanga yoga are complementary to each other.
- 7) Name the satkarma and describe their use in cleansing the body and the mind.
- 8) Demonstrate some important asanas, and pranayama.
- 9) Inculcate discipline and mental health through yoga.

Unit	1) Introduction to Yoga and Yogic Practices.
a) Yoga - Meaning and initiation.
b) History of development of yoga.
c) Astanga yoga or raja yoga.
d) The streams of yoga.
e) The schools of yoga: Raja yoga and Hatha yoga.
f) Selected Yogic practices for healthy living.	10 marks
Unit	2) Introduction to Yogic Texts.
a) History of yoga as a discipline.
b) Classification of yoga and yogic texts.
c) Understanding astanga of Patanjali.
d) Hatha yogic practices.
e) Complementarity between Patanjali Yoga and Hatha Yoga.
f) Meditational processes in Patanjali yoga sutra.	10 Marks
Unit	3) Yoga and Health.
a) Need of yoga for health.
b) Role of mind in health as per ancient yogic literature.
c) Concept of health, healing and diseases: yogic perspectives.
d) Potential cause of ill health.
e) Yogic principles of healthy living.
f) Integrated approach of yoga for management of health.
g) Stress management through yoga and yogic dietary considerations.	10 Marks
Unit	4) Guidelines For Practicum.
a. Guidelines for the practice of Kriyas, Asanas, Mudras, Pranayamas, Meditation.
b. Selected yoga practices for persons of average health for practical yoga sessions.
1. Supine position,
2. Prone position,
3. Sitting position,
4. Standing position.	10 marks

J.S.V.S.
Dr. Shobhana V. Jo:
Dean
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University,
Aurangabad.

References:

- 1) Anantharaman, T.R. (1996). Ancient Yoga and Modern Science. New Delhi: Mushiram Manoharlal Publishers Pvt Ltd.
- 2) Bhavanani, A.D. (2008). A Primer of Yoga Theory. Pondicherry: Dhivyananda Creations, Iyyanar Nagar.
- 3) Bhogal, R.S. (2010). Yoga & Mental Health & Beyond. Lonavla: Kaivalyadhama SMYM Samiti.
- 4) Bhogal, R.S. (2011). Yoga & Modern Psychology. Lonavla: Kaivalyadhama SMYM Samiti.
- 5) Bucher, Charles A. (1975). Foundation of Physical Education. (St. Luis: The C.V.Mosby Co.).
- 6) Devi, I. (1987). Yoga. The Technique of Health and Happiness. Bombay: Jaico Publishing House.
- 7) Digambar ji, Swami & Gharote, M.L. (1978). Gheranda Samhita. Lonavla: Kaivalyadhama SMYM Samiti.
- 8) Digambarji, Swami & Kokaje, R.S. (1971). Hathapradipika. Lonavla: Kaivalyadhama SMYM Samiti.
- 9) Goel, A. (2007). Yoga Education, Philosophy and Practice. New Delhi: Deep and Deep Publications.
- 10) <http://www.wikipedia.com>
- 11) Karambelkar, P.V. (1984). Patanjala Yoga Sutra. Lonavla: Kaivalyadhama SMYM Samiti.
- 12) Karambelkar, P.V. (1987). Patanjala Yoga Sutra. Lonavla: Kaivalyadhama, SMYM Samiti.
- 13) Kavalayananda, Swami & Vinekar, S.L. (1963). Yogic Therapy. Lonavla: Kaivalyadhama SMYM Samiti.
- 14) Kavalayananda, Swami (1933). Asanas. Lonavla: Kaivalyadhama SMYM Samiti.
- 15) Kavalayananda, S. & Vinekar, S.L. (1963). Yogic Therapy: Its Basic Principles and Methods. New Delhi: Ministry of Health and Family Welfare.
- 16) Nath, S.P. (2005). Speaking of Yoga. New Delhi: Sterling Publishers.
- 17) Swami Satyananda (1999). Four Chapters on Freedom. Commentary on Yoga-sutras of Patanjali Saraswathi. Bihar School of Yoga, Munger.
- 18) Yadav, Y.P. & Yadav, R. (1998). Art of Yoga. Friends Publications, India.

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

EPC – 7 : Drama And Art In Education

Credits – 2

Hours - 60

Total Internal Marks-50

Objectives:- To enable student-teacher to

- 1) Understand the relationship between the head, heart and hand with reference to education.
- 2) Understand the significant implications for the role of art, music and drama in education, to nurture children's creativity and aesthetic sensibilities.
- 3) Understand the multiple perspectives.
- 4) Understand to think about significant developments within diverse social contexts

Unit 1) Concept and nature of performing Arts

- a) Concept and nature of Drama & Music.
- b) Significant role of art, music and drama in education.
- c) Drama as a tool for children's creativity and aesthetic sensibilities

Unit 2) Performing Arts in Teaching

- a) Drama & Music as a art of teaching.
- b) Drama & Music for perception, reflection and expression.
- c) Drama the best tool for a community change.Drama as an approach in teaching of languages.
- d) Drama as an approach in teaching of social sciences.
- e) Drama as an approach in teaching of Arts and Music.

Unit 3) Nature & Role of Fine Arts in Education

- a) Concept and nature of Fine Arts
- b) Importance of Craft & Drawing in Education
- c) Basic of Drawing types of lines & Colours: Colour Combination
- d) Seceeh Designing & Colouring

Practicum:

1) Project (any onle)	25 Marks
a) Prepare Script for Dramatic Lesson, teaching in school & submit Detail report.	
b) Present Street Play on current Issue (Minimum 10 Minutes) & submit Detail report.	
2) Assignment	10 Marks
3) 1 Test	10 Marks
4) Prepare Drawing Book	05 Marks

References –

- 1) John, B., Yogin, C., & Chawla, R. (2007). Playing for real: Using drama in the classroom, Macmillan
- 2) NCERT. (2005). National curriculum framework. NCERT.
- 3) Heathcote, D., & Bolton, G. (1994). Drama for learning: Dorothy Heathcote's mantle of
- 4) The expert approach to education. Portsmouth, NH: Heinemann Press.
- 5) Armstrong, M. (1980). The diary of a primary classroom (pp. 131-170). Writers & Readers.
- 6) Davis, J.H. (2008). Why our schools need the arts. New York: Teachers College Press
- 7) Carini, P.F. (2001). Valuing the immeasurable. In starting strong: A different look at children, schools, and standards (pp. 165-181). New York: Teachers College Press.

B.Ed. Second Year
EDUCC-VIII
Knowledge and Curriculum

Total - 100
Credits - 4

External - 80
Hours - 60

Internal - 20
Theory Exam Paper - 3 Hours

Objectives

- 1) The course will also help student-teachers to identify various dimensions of the curriculum and their relationship with the aims of education.
- 2) To understand the epistemological and social bases of education.
- 3) The student will enable to take decisions about and shape educational and pedagogic practice with greater awareness of the theoretical and conceptual underpinnings that inform it.
- 4) The student will enable the social bases of education will be examined by situating it in the context of society, culture and modernity.
- 5) The student will enable to know that what the role of the state in the curriculum is.

Unit 1)	Introduction to Curriculum a) Concept, nature and characteristics of curriculum. b) Epistemological basis of education explained by M. Gandhi. c) Epistemological basis of education explained by Rabindranath Tagore. d) Relationship between the curriculum framework and syllabus.	20 marks
Unit 2)	Enterprise of Education a) Distinctions between 'knowledge' and 'skill'. b) Distinctions between 'teaching' and 'training'. c) Distinctions between 'knowledge' and 'information'. d) Distinction between 'reason' and 'belief'.	20 marks
Unit 3)	Dimensions of Curriculum a) Concept of nationalism. b) Concept of universalism and secularism. c) Their interrelationship with education with special reference to Tagore and Krishnamurti. d) Multiculturalism and democratic education.	20 marks
Unit 4)	Reflections of Curriculum on. a) Textbook. b) Children's literature. c) Teacher's handbook. d) Reference book.	20 marks

References

- 1) Tagore R. (2003) Civilization and progress. In crisis in civilizations and other essays. New Delhi Rupa and company.
- 2) Sabhyasachi B. (1997) the Mahatma and the Poet: Letters and debates between Gandhi and Tagore. National book trust.
- 3) Plato (2009) Reason and persuasion: Three dialogs (Ch.6). In J. Holbo (Ed.), Meno: Reason persuasion and virtue. Pearson.
- 4) Apple, M. W., and Beane, J.A.(2006). Democratic schools; lessons in powerful education. Eklavya. Retrieved from <http://www.arvindguptatoys.com/>
- 5) Parekh, B.C. (2000) rethinking multiculturalism: cultural diversity and political theory (pp.213-230). Palgrave.
- 6) Krishnamurti, J.(1992) education and world peace. in social responsibility. Krishnamurti foundation.
- 7) Kumar, K. (2004) what is worth teaching? (third ed.) orient blackswan.

EDUCC-IX

Assessment of learners and Action Research (EEAR) - II

Total - 100
Credits - 4

External - 80
Hours - 60

Internal - 20
Theory Exam Paper - 3 Hours

Objectives: The Student Teacher / Teacher Trainee will be able

- 1) To acquire basic scientific concepts and practices in educational Evaluation.
- 2) To develop skills and competencies in the student teacher for the use of the evaluation techniques.
- 3) To enable the student teacher to interpret the result of educational measurement.
- 4) To enable the student teacher understand about various educational and mental measurement tools.
- 5) To enable the student teacher to know the concept & use of educational statistical measures.
- 6) To enable the student teacher to do the action research for solve problems facing in the internship period.

Unit 1) Planning and Preparing a Test.

20 Marks

- a) Characteristics of a good test – validity, reliability, adequacy, objectivity, usability and discrimination power.
- b) Preparing and designing of a standardized test-blue print, question forming, editing the test, marking scheme and scoring key, item analysis.
- c) Malpractices in Examination and their remedies.

Unit 2) Different Statistical Measures For Educational Evaluation.

30 Marks

- a) Measures of variability Range, Mean Deviation, Quartile deviation, Standard deviation – It's merits and demerits and calculations.
- b) Percentile and Percentile rank – Meaning, Difference and calculation by given raw scores and distribution table
- c) Coefficient of Correlation by using Spearman's Rank Difference Method, interpretation of coefficient of correlation.
- d) Normal Probability Curve – Properties and problems on NPC

Unit 3) Types of Assessment for subject based learning

15 Marks

- a) Observation of learning process types – by self, peer and teacher
- b) Self assessment and peer assessment – it's merits and demerits
- c) Construction Profiles – Criteria and Steps involved
- d) Cumulative Records – developing and maintaining a comprehensive learner profile etc.

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dear
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University,
Aurangabad,

Unit 4) Action Research

15 Marks

- Methods for action Research.
- Procedure for action Research.
- Report writing of an action Research project.

Practicum :-**Compulsary - Preparation of action research report.**

Any one from the following –

- Preparation of a Test for any one methodology subject.
- Find out Standard Deviation from scores of any class.
- Find out Correlation Of any two subjects of any class.
- Preparation of a advanced tool for evaluation.
- Development of a tool for self assessment.
- Development of a portfolio for assessment of a student of a particular class.
- Preparation of cumulative record profile.

References –

- Constructing Evaluation instrument-Longmans, Grees of Co.Inc, NY-18
- Statistics in psychology and Education, Henry Garret.
- Fundamentals of statistics – Thurston M.C, Grow Hill Book Company, London.
- Measurement and Statistics in Education – Rawat D.S, Ramprasad & Sons Agra.
- Evaluation in schools-Dandekar W.N., Vidya prakashan Pune 30
- Evaluational Measurement – Lindguise, America council of Education-Washington
- शैक्षणिक मूल्यमापन आणि संख्याशास्त्र - वा. ना. दाढेकर श्री विद्या प्रकाशन पुणे ३०
- शिक्षणातील परिक्षण आणि मापन - प्रा. सौ. पाठक नुतन प्रकाशन पुणे.
- शैक्षणिक मूल्यमापन वा. प. कदम, चौधरी, नुतन प्रकाशन, पुणे
- शैक्षणिक मूल्यमापनासाठी सुबोध संख्याशास्त्र ना. के. उपासनी के. व्ही. कुलकर्णी विद्या प्रकाशन पुणे.
- मूल्यमापन तंत्र आणि मंत्र- डॉ. उपासनी जोशी वझे न. र. महाराष्ट्र पुणे.
- पाठनियोजन - डॉ. शेटकर, डॉ. श्रीमती जोशी - मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद तृतीय आवृत्ती २००५
- शैक्षणिक संख्याशास्त्र - मस्के टी. ए. प्रजा प्रकाशन संगमनेर.
- शैक्षणिक संख्याशास्त्र - डॉ. के. एम. गांडारकर, नुतन प्रकाशन पुणे.
- शिक्षणातील परिक्षण व मापन - प्रा. माणिक फाटक नुतन प्रकाशन पुणे.
- शैक्षणिक व मानसिक मापन- डॉ. शेटकर, डॉ. शोभना जोशी मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद
- शैक्षणिक मूल्यमापन आणि कृतिरंशोधन - डॉ. शेटकर, डॉ. श्रीमती जोशी - मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद २००७
- संगणक सहाय्यित अनुदेशन व अध्ययन - डॉ. शोभना जोशी, सौ. मेघना शिराडोणकर, मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद. २००७.

Shobhana V. Joshi
Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

[68]

EDUCC-X
Content Cum Methodology - Marathi
 (आशययुक्त अध्यापन पद्धती - मराठी)

Total Marks - 50
Credits - 2

External Marks - 40
Hours - 30

Internal Marks - 10
Theory Exam Paper - 1.5 Hours

उद्दिष्टे -

- 1) मराठीच्या अध्यापकांना अध्यापनाच्या आधुनिक व शास्त्रीय पद्धतीचा परिचय करून देणे.
- 2) अत्याधुनिक पद्धतीचा वर्गाध्यापनात प्रत्यक्ष कसा उपयोग करता येईल व विद्यार्थ्यांमध्ये भाषिक कौशल्याची निर्मिती कशी करता येईल याबाबत उद्बोधन करणे.
- 3) विद्यार्थ्यांमध्ये वाङ्मयीन अभिरुची निर्माण करून विद्यार्थ्यांना सृजनशीलतेकडे आणण्याचा दृष्टिकोन भावी अध्यापकात निर्माण करणे.
- 4) मराठी अध्यापकात मातृभाषा म्हणून व राज्यभाषा म्हणून मराठीचे प्रेम व सार्थ अभिमान निर्माण करणे.

घटक 1) अभ्यासक्रम, पाठयक्रम व पाठयपुस्तक

(गुण २०)

- a) चांगल्या अभ्यासक्रमाची तत्वे
- b) मराठीच्या माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावरील अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे व त्यांचा राष्ट्रीय उद्दिष्टांशी समवाय,
- c) मराठीचा माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावरील पाठयक्रम,
- d) चांगल्या पाठयपुस्तकाचे निकष
- e) पाठयपुस्तकाचे अभ्यासक्रम, पाठयक्रम व पाठय पुस्तकाच्या आधारे परीक्षण.

घटक 2) मराठीतील साहित्य प्रकार व मराठीचा शिक्षक

(गुण २०)

- a) मराठीचा शिक्षक - चांगल्या मराठीच्या शिक्षकातील गुण वैशिष्ट्ये.
- b) मराठी शिक्षकाची (आशय ज्ञान अभिवृद्धी) पाठय घटकासंदर्भात आवश्यक आशय ज्ञानाचे संपादन
- c) मराठीतील प्रमुख साहित्य प्रकारांचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये -
 1. गद्य- कादंबरी, कथा, लघुकथा, निबंध, आत्मचरित्र, दलित साहित्य, ग्रामीण साहित्य, नाटक.
 2. पद्य- संतकाव्य, पंतकाव्य, ओवी, अभंग, पोवाडा, शाहरी काव्य, लावणी, भावगीत, आधुनिक कविता, नवकाव्य.

प्रात्यक्षिक कार्य -

- 1) घटक चावणी तयार करणे.
- 2) एका वर्गाचे वार्षिक व घटक नियोजन तयार करणे.
- 3) संगणकाच्या वापराचा एक पाठ तयार करणे.
- 4) एका पाठयघटकात संगणकाच्या आधारे शैक्षणिक साहित्य वापरणे.
- 5) एक शैक्षणिक साहित्य तयार करणे.
- 6) माध्यमिक स्तरावरील एका पाठयपुस्तकाचे परीक्षण करणे.

Shobhana V. Josh
Dr. Shobhana V. Josh
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. R. A. M. University,
 Aurangabad.

7) एका शालेय पाठ्यघटकासाठी पॉवरपॉइंटचे सादरीकरण तयार करणे.

संदर्भ ग्रंथ -

- 1) मराठीचे अध्यापन - अकोलकर, पाटणकर
- 2) मराठीचे अध्यापन - म.बा.कूंडले
- 3) मातृभाषेचे अध्यापन - चंद्रकुमार डांगे
- 4) मराठी भाषेचे अध्यापन व मूल्यमापन - लीला पाटील
- 5) मराठी भाषा कशी शिकवावी - देवधर, देशपांडे
- 6) मराठी भाषेचे अध्यापन - म.वि.फाटक
- 7) मराठीचे अध्यापन - द.त्र्यं.साठे
- 8) मराठीचे अध्यापन - डॉ.शोभना जोशी -मृण्मयी प्रकाशन -२००७
- 9) वर्गाध्यापनाच्या उद्दिष्टांचे मूल्यमापन - मृण्मयी प्रकाशन -२००६
- 10) पाठनियोजन डॉ.शेटकर, डॉ.श्रीमती जोशी - मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद तृतीय आवृत्ती २००५
- 11) मातृभाषा मराठीचे आशययुक्त अध्यापन - प्रा.ना.ग.पवार नूतन प्रकाशन पुणे.
- 12) मराठीचे आशययुक्त अध्यापन - डॉ.अरविंद दुनाखे नूतन प्रकाशन पुणे.
- 13) आशययुक्त अध्यापन - प्रा.मखिजा नूतन प्रकाशन पुणे.
- 14) आशययुक्त अध्यापन पध्दती - डॉ.बौदार्डे कैलास, डॉ.ह.ना.जगताप व डॉ.वि.रा.भिताडे नूतन प्रकाशन पुणे.
- 15) मराठीचे अध्यापन - डॉ.सुरेश करंदीकर
- 16) संगणक सहाय्यित अनुदेशन व अध्ययन - डॉ.शोभना जोशी,सौ.मेघना शिराहोणकर,मृण्मयी प्रकाशन,औरंगाबाद.२००७.

Dr. Shobhana V. Josh
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad,

{ 70 }

EDUCC-X

Content Cum Methodology - Hindi

(आशययुक्त अध्यापन पद्धति - हिन्दी)

Total Marks - 50
Credits - 2

External Marks - 40
Hours - 30

Internal Marks - 10
Theory Exam Paper - 1.5 Hours

उद्देश्य :

- शालेय पाठ्यक्रम में दूसरी भाषा के रूप में हिन्दी सीखाने के उद्देश्य को समझ लेने में मदद करना |
- भाषा कौशल और हिन्दी अध्यापन की प्रणालियाँ समझ लेने में मदद करना |
- हिन्दी भाषा की विविध विधाओं, उद्देश्यों एवं विधियों की जानकारी प्राप्त करना |
- हिन्दी भाषा शिक्षक के गुणों को समझ लेने में और गुणों को प्राप्त करने में मदद करना |
- पाठ्यपुस्तक की विशेषताएँ तथा उनका आलोचनात्मक अध्ययन करने की क्षमता प्राप्त करना |

- घटक 1) पाठ्यचर्या, पाठ्यक्रम और पाठ्यपुस्तक तथा शिक्षा के साधन गुण २०
- अच्छे पाठ्यचर्या निर्माण के तत्त्व
 - माध्यमिक और उच्च माध्यमिक स्तर पर हिन्दी पाठ्यचर्या के उद्देश्य
 - विद्यालयीन पाठ्यक्रम में हिन्दी भाषा का स्थान व महत्त्व
 - अच्छे पाठ्यपुस्तक की विशेषताएँ

- घटक 2) हिन्दी अध्यापक के गुण और गुण २०
- हिन्दी अध्यापक के गुण तथा कर्तव्य
 - हिन्दी अध्यापक आशय ज्ञान अभिवृद्धि
 - हिन्दी आशय ज्ञान
 - हिन्दी मानक वर्तनी और मानक गिनती
 - विराम चिन्ह, ध्वनी विचार
 - शब्द की परिभाषा एवं प्रकार-स्रोत के आधारपर
 - शब्दसिद्धि - उपसर्ग, प्रत्यय, समास, संघी
 - शब्दभेद - विचारी और आधिकारी
 - वाक्य - परिभाषा और प्रकार (अर्थ और रचना के आधारपर)
 - व्याकरण का अर्थ, महत्त्व और उद्देश
 - व्याकरण शिक्षण की विधियाँ
 - व्याकरण शिक्षण के मार्गदर्शक तत्त्व

प्रात्यक्षिक कार्य :

- संगणक की सहायता से पाठ लेना |
- इकाई नियोजन करना |
- भाषा इकाई की कसौटी तैयार करना |
- किसी एक कक्षा के पाठ्यपुस्तक की समीक्षात्मक आलोचना |

Shobhana
Dr. Shobhana V. Joshi
Dean
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University,
Aurangabad-

(71)

संदर्भ ग्रंथ सूची :

- 1) हिन्दी भाषा शिक्षण - भाटिया और नारंग.
- 2) भाषा की शिक्षा - सीतराम चतुर्वेदी.
- 3) हिन्दी शिक्षण - सुरेन्द्र सिंह कादियान.
- 4) हिन्दी शिक्षण - डा. उमा मंगल.
- 5) हिन्दी भाषा शिक्षा - भोलानाथ तिवारी और भाटिया.
- 6) हिन्दी शिक्षा की विधियाँ और पाठनियोजन लक्ष्मीनारायण शर्मा - विनोद पुस्तक मंदिर आगरा.
- 7) भाषा शिक्षण - रवीन्द्र श्रीवास्तव (मॅकमिलन कंपनी)
- 8) हिन्दी अध्यापन पदधत - डा.स.रा.केणी-कुलकर्णी, क्लिनस प्रकाशन, पुणे.
- 9) हिन्दी व्याकरण - कामता प्रसाद गुरू, नागरी प्रचारिणी सभा, काशी.
- 10) राष्ट्रभाषा का अध्यापन - साठे म.ना. प्रा.महाराष्ट्र सभा.
- 11) हिन्दी भाषा की शिक्षा विधि - रघुनाथ सफाया पंजाब किताब घर, जालंधर.
- 12) हिन्दी भाषा की शिक्षा विधि - सिन्हा, शत्रुघ्न प्रसाद, दिल्ली पुस्तक सदन दिल्ली.
- 13) हिन्दी भाषा शिक्षा - रामनारायण शनीप्रसाद, अलाहाबाद.
- 14) हिन्दी भाषा शिक्षण - भाई योगेन्द्र जीत, विनोद पुस्तक मंदिर आगरा.
- 15) भाषा शिक्षा विधियाँ पाठनियोजन भाग १,२ - लक्ष्मीनारायण शर्मा - विनोद पुस्तक मंदिर आगरा.
- 16) हिन्दी शिक्षण अभ्यास - लक्ष्मीनारायण अग्रवाल आगरा.
- 17) हिन्दी शिक्षण - डा.रामशुक्ल पांडेय, विनोद पुस्तक मंदिर आगरा.
- 18) मातृभाषा शिक्षण - के.क्षत्रिय, विनोद पुस्तक मंदिर आगरा.
- 19) पाठनियोजन - डा.गणेश शेटकर, डा.शोभना जोशी - मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद तृतीय आवृत्ती २००५.
- 20) वर्गाध्यापनाच्या उद्दिष्टांचे मूल्यमापन - मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद २००६.
- 21) हिन्दी शिक्षण - लालरमण बिहार, सरताली प्रकाशन, नरक.
- 22) हिन्दी अध्यापन पदधति - सी.म.तिवारी, नूतन प्रकाशन, पुणे.
- 23) हिन्दी कैसे पढ़ाएँ - रा.तु.भगत, इंडियन इंस्टिट्यूट ऑफ एज्युकेशन, पुणे.
- 24) राष्ट्रभाषा का सरल व्याकरण - डा. भोलानाथ तिवारी, राजकमल प्रकाशन, दिल्ली.
- 25) हिन्दी अध्यापन पदधत - प्रा.बा.सं.बांबे, नूतन प्रकाशन, पुणे.
- 26) दक्षिणी भाषा हिन्दी, विषय ज्ञान एवं अध्यापन पदधति - डा.अरविंद दुनाखे, डा.अंशुमती दुनाखे, नूतन प्रकाशन, पुणे.
- 27) संगणक सहाय्यित अनुदेशन व अध्ययन - डॉ.शोभना जोशी, सौ.मेघना शिराडोणकर, मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद, २००७.
- 28) वर्गाध्यापनाच्या उद्दिष्टांचे मूल्यमापन - मृण्मयी प्रकाशन - २००६

Dr. Shobhana V. Jesh
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

EDUCC-X

Content Cum Methodology - English

Total Marks - 50
Credits - 2

External Marks - 40
Hours - 30

Internal Marks - 10
Theory Exam Paper – 1.5 Hours

Objectives: To enable the student-teacher to -

- 1) Present position of English in the school curriculum in Maharashtra.
- 2) General aims and objectives of teaching English.
- 3) Instructional objectives and specification.
- 4) Familiarity with the text-books currently used in schools.
- 5) Necessary skills to use these text-books efficiently in the class-room so as to bring about the learning objectives of the pupils.

- Unit 1) Curriculum, Methods and approaches** **20 Marks**
- a) Principles of a good curriculum.
 - b) Present curriculum and syllabus of Secondary and Higher Secondary level in Maharashtra.
 - c) Characteristics of text book of English and manual/handbook of English.
 - d) General and instructional objectives of teaching English with their specification and evaluation
 - e) Methods and approaches – Direct Method, Communicative Approach, constructive approach.
- Unit 2) English Teacher and Learning Resources** **20 Marks**
- a) Qualities of an English Teacher.
 - b) Professional growth of English Teacher
 - c) Content Knowledge Enrichment.(Detail study of the Teaching Unit)
 - d) Content Knowledge of English.
 1. Phonology of English
 2. Types of Grammar: a) Descriptive b) Prescriptive.
 3. Methods of teaching grammar – a) Inductive b) Deductive
 4. Kinds of sentences - Declarative, Imperative, Interrogative, Exclamatory.
 5. Types of sentences - simple, complex, compound.
 6. Parts of speech - Noun, pronoun, verb, adverb, adjective, preposition, conjunctions, Auxiliaries – kinds
 7. Determiners – functions
 8. Reported speech
 9. Clauses and its functions
 10. Transformation - Degree, voice, either-or, neither- nor, remove too, so- that, hardly - when, if- not, unless, no sooner - than, as soon as, Affirmative, Negative,
 11. Exclamatory, Interrogative, Question tag.
 12. Figures of speech - simile, metaphor, personification, apostrophe, hyperbole, climax, anticlimax, transferred epithet.

Practicum – (any one)

- 1) Preparation of Unit Plan with the help of Computer [Digital Unit Plan].
- 2) Criticize any Secondary School English Text book.
- 3) Prepare a Year Plan and Unit Plan.
- 4) Prepare student support material with the help of Computer.

Recommended Books

- 1) Randolph Quirk – The Use of English (Longmans).
- 2) Teaching English in India Today (Parimal Prakashan), Yardi V.V.
- 3) Teaching English as a second Language (Mc Graw Hill) Harold B. Allen.
- 4) The Teaching of English in India (Oxford), Thompson & Wyatt.
- 5) Teaching English in India (Shree Vidya prakashan), Saraf R.S.
- 6) Essentials of English Teaching (Vinod pustak Mandir), Jain R.K.
- 7) Methods of Teaching English in India (Laxmi Narayan), Sharma K.L.
- 8) Language Teaching (Tata Mc Graw Hill), Robert Lado
- 9) Simple Audio-Visual Aids to foreign Language Teaching (Oxford), Lee W.L. and Heien Coppen
- 10) Better English Pronunciation (ELBS and Cambridge), J.O.O. Connor.
- 11) An Introduction to the pronunciation of English (ELBS), Gimson A.C.
- 12) An Outline of general Phonetics (Oxford), Bansal R.K.
- 13) Teaching and Testing English (Hunter resonance London Press) Ballard P.B.-
- 14) Testing English as a Second Language (Mc Graw Hill), David P. Harris.
- 15) Teaching English - A Training Course for Teachers (OUP), Duff A. (1988)
- 16) Class room testing (Longman) Heaton J.B. (1989/91)
- 17) Language Teaching Methodology (Printice Hall) Nunan D. (1991)
- 18) Lesson Plan Dr. Shetkar G.V., Dr. Smt. Joshi S.V. Mrunmai Prakashan A'bad 2005
- 19) Teaching Foreign Language skills (University of Chicago Press), Rivers W.M. (1981)
- 20) English for the Teacher (OUP), Sprat M. (1994)
- 21) Fundamental Concept of Language teaching (OUP) Stern (1993)
- 22) Teaching Aspect of English Language (Nutan Praksan, Pune.) Gurav H.K. (1990)
- 23) Communicative Language – teaching in English- B.B. Pandit, Pro. Suryanshi, Pro. Kute.
- 24) पार्थनिथोजन - डा.गणेश शेटकर, डा.शोभना जोशी - मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद तृतीय आवृत्ती 2005.
- 25) संगणक सहाय्यित अनुदेशन व अध्ययन - डॉ.शोभना जोशी, सौ.भेघना शिराढोणकर, मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद, २००७.
- 26) वर्गाध्यापनाच्या उद्दिष्टांचे मूल्यमापन - मृण्मयी प्रकाशन - २००६.

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

{ 74 }

EDUCC-X
Content Cum Methodology – Sanscrit
 (आशययुक्त अध्यापन पद्धति - संस्कृत)

Total Marks - 50
Credits - 2

External Marks - 40
Hours - 30

Internal Marks - 10
Theory Exam Paper – 1.5 Hours

उद्दिष्टे -

- १) संस्कृतच्या अध्यापकांना अध्यापनाच्या आधुनिक व शास्त्रीय पध्दतीचा परिचय करून देणे.
- २) अत्याधुनिक पध्दतीचा वर्गाध्यापनात प्रत्यक्ष कसा उपयोग करता येईल व विद्यार्थ्यांमध्ये भाषिक कौशल्याची निर्मिती कशी करता येईल याबाबत उद्बोधन करणे.
- ३) विद्यार्थ्यांमध्ये वाङ्मयीन अभिरुची निर्माण करून विद्यार्थ्यांना सृजनशीलतेकडे आणण्याचा दृष्टिकोन भाषा अध्यापकात निर्माण करणे.
- ४) संस्कृत अध्यापकात प्राचीन भाषा म्हणून व मूळ भाषा म्हणून संस्कृतचे प्रेम व सार्थ अभियान निर्माण करणे.

घटक 1) अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तक

गुण २०

- a) चांगल्या अभ्यासक्रमाची तत्वे.
- b) संस्कृतच्या माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावरील अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे व त्यांचा राष्ट्रीय उद्दिष्टांशी समन्वय.
- c) संस्कृतचा माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावरील पाठ्यक्रम.
- d) चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष.
- e) संस्कृतच्या पाठ्यपुस्तकाचे अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्य पुस्तकाच्या आधार परीक्षण.

घटक 2) संस्कृतमधील साहित्य प्रकार व संस्कृतचा शिक्षक.

गुण २०

- a) संस्कृतमधील प्रमुख साहित्य प्रकारांचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये -
 १. वैदिक साहित्य.
 २. लौकिक साहित्य - आर्थ महाकाव्य, विदग्ध महाकाव्ये, नाट्य साहित्य, गदयकाव्य, चम्पूकाव्य, खंडकाव्य, शतककाव्य, शास्त्रवाङ्मय, संकीर्ण व स्फुटकाव्य.
- b) संस्कृतचा शिक्षक - चांगल्या संस्कृतच्या शिक्षकातील गुण वैशिष्ट्ये.
- c) संस्कृत शिक्षकाची आशय ज्ञान अभितुध्दी (पाठ्य घटकासंदर्भात आवश्यक आशय ज्ञानाचे संपादन)

प्रात्यक्षिक कार्य - कोणतेही एक

- 1) घटक चानर्णा तयार करणे.
- 2) एका वर्गाचे वार्षिक व घटक नियोजन तयार करणे.
- 3) संगणकाच्या वापराचा एक पाठ तयार करणे.
- 4) एका पाठ्यघटकात संगणकाच्या आधारे शैक्षणिक साहित्य वापरणे.
- 5) एक शैक्षणिक साहित्य तयार करणे.
- 6) माध्यमिक स्तरावरील एका पाठ्यपुस्तकाचे परीक्षण करणे.
- 7) एका शालेय पाठ्यघटकासाठी पॉवरपॉइंटचे सादरीकरण तयार करणे.

संदर्भग्रंथ :

- 1) डॉ. प्रीतभा पेंडके - संस्कृत अध्यापन पध्दती - मंगेश प्रकाशन, नागपूर.

(75)

- 2) श्री. जांशी प्र.शं - सुगम संस्कृत व्याकरण - नितीन प्रकाशन , पूर्ण.
- 3) सौ. प्रतिभा साठे - सुबोध संस्कृत व्याकरण - नितीन प्रकाशन, पूर्ण.
- 4) आशययुक्त अध्यापन पध्दती - संस्कृत - यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ, नासिक.
- 5) शब्दधातुरूपावली (८ वी ते १० वी) नवनीत प्रकाशन.
- 6) रामशकलजी पाण्डे - संस्कृत शिक्षण - विनोद पुस्तकर्मदिर. आग्रा.

Dr. Shobhana V. Joshi
Dean
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University,
Aurangabad.

{ 76 }

EDUCC-X

Content Cum Methodology – Urdu

Total Marks - 50
Credits - 2

External Marks - 40
Hours - 30

Internal Marks - 10
Theory Exam Paper – 1.5 Hours

Objectives :

- 1) To enable the pupil-teacher to understand the role of Urdu as Mother tongue while educating the child.
- 2) To help the pupil-teacher to systematize, synthesize and give a proper directives in utilizing the knowledge.
- 3) To enable the pupil-teacher to develop the power of expression and habit of acquiring higher references.
- 4) To help the pupil-teacher to envisage the methods of teaching and techniques of evaluation to correlate with classroom teaching of Urdu.
- 5) To identify the difficult areas of URDU Language to suggest remedial programme and enhance appreciation of URDU Literature.

Unit 1) Curriculum, Syllabus and Text-book of Urdu. 20 Marks

- a) Principles of Curriculum Construction.
- b) Present curriculum of the Secondary and Higher Secondary level in Maharashtra.
- c) Critical Study of the Syllabus of the Secondary and Higher Secondary Classes.
- d) Characteristics of a good text- book of Urdu.
- e) A Critical study of any text book at the Secondary level with reference to its curriculum, syllabus and characteristics of the text book.

Unit 2) Urdu Teacher 20 Marks

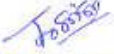
- a) Characteristics of a good Urdu teacher.
- b) Content Knowledge enrichment (deep study of the teaching unit).
- c) Professional Growth of Urdu teacher and Urdu teacher Organization.
- d) Contribution of:
 - i. DR ZAKIR HUSSAIN,
 - ii. SIR SAYYED AHMED KHAN,
 - iii. ALLAMA IQBAL.

Practicum:- (Any One)

- 1) Preparation of Unit Plan with the help of Computer [Digital Unit Plan].
- 2) Critisize any Secondary School English Text book.
- 3) Prepare a Unit Test
- 4) Prepare a Unit Plan
- 5) Prepare teacher support material with the help of ICT..
- 6) Educational Contribution of poets and writers-Dr Zakir Hussain, Allama Iqbal, Maulana Abul Kalam Azad, Sir Syyed Ahmed Khan, Munshi Prem Chand, Ismat Chughtace. (any one)
- 7) Preparation of diagnostic Test and Remedial Teaching Program.
- 8) Hobby Book- Collection of Ashaar, Aqwal-e- Zarreen.

Recommended Books (Urdu)

- 1) Urdu Kaise Padhaen – Moulvi Saleem, Chaman Book Depot, Delhi.
- 2) Ham Kaise Padhaen – Salamatullah.
- 3) Mashqui Tadvees Kyon Our Kaise – Dr.Mohd.I.kram Khan, Maktabe Jamia Malia, Delhi.
- 4) Taleem Deneka Fun O Manohar Sahaje.
- 5) Tadrees Urdu – Ahmand Hussain.
- 6) Urdu Adab Ki Tareekh – Dr.Jameel.
- 7) Urdu Sikhaneka Jamia Tareqa-Abdul Gaffar madholi.
- 8) Fune Taleem – Ahsam Siddiqui.
- 9) Hum Urdu aise Padhaen-Moinuddin, Makataba Jamia, Delhi.
- 10) Tadrees-E-Urdu-Moinuddin, (For B.Ed.)
- 11) Padhane Ka Maza – Muriel Wasi N.C.E.R.T., New Delhi.
- 12) Path Niyojan – Dr.Shetkar, Dr.Joshi, Mrunmayee, Prakashan, Aurangabad – 2000.
- 13) संगणक सहायित अनुदेशन व अध्ययन - डॉ.शोभना जोशी,सौ.मेघना शिराढेणकर,मृण्मयी प्रकाशन,औरंगाबाद, २००७
- 14) वर्गाध्यापनाच्या उद्दिष्टांचे मूल्यमापन - मृण्मयी प्रकाशन - २००६

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

EDUCC-X

Content Cum Methodology – Science

Total Marks - 50
Credits - 2

External Marks - 40
Hours - 30

Internal Marks - 10
Theory Exam Paper – 1.5 Hours

Objectives: Student teacher to have the ability to -

- 1) Develop a broad understanding of the principles of procedures used in modern science education.
- 2) Development their essential skills for practicing modern Science Education.
- 3) Develop their skills necessary for preparing instructional accessories.
- 4) Prepare acceptance lesson models which lay down this procedures to be adopted for preparing designs of lessons.
- 5) Manage introduction activity in such a way that the vast majority of the learners attain most of the objectives.

Unit 1) Curriculum, Syllabus and Text book of Science:- 20 Marks

- a) Curriculum and resource Utilisation
- b) Approaches to Curriculum organization using Procedure like concentric approach, topical, process, Integrated approaches.
- c) Curriculum of Secondary and higher Secondary level.
- d) Syllabus of Secondary and higher Secondary classes.
- e) Characteristics as a good text book as Science.
- f) A critical study of a text book with reference to Curriculum, syllabus and characteristics of a text book.
- g) Instructional objectives of teaching Science their specification, evaluation of instructional objective.

Unit 2) Science Teacher and Content Cum Methodology - 20 Marks

- a) Qualities of a good Science teacher.
- b) Professional growth of Science teacher.
- c) Content knowledge enrichment for the Science teacher. (deep study of teaching unit)
- d) Basic Concept (Content) of General Science, Science And Technology
 1. Classification of Plants and Animals
 2. Ecosystem
 3. Concept of Food Chain
 4. Environmental Pollution
 5. Organization of Organisms
 6. Natural Resources and its Preservation
 7. Reproduction
 8. Human Diseases and Disorder
 9. Technology and Human Life.

Practicum – (Any One)

- 1) Prepare a Unit test.

Dr. Shobhana V. Joshi,
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

- 2) Prepare a teaching aid
- 3) Prepare some material for an experiment.
- 4) Prepare a plan for computer assisted instruction.
- 5) Criticize a text book with reference to curriculum syllabus and characteristics of the text book.
- 6) prepare year plan & Unit plan of a class.
- 7) Paper a Power point presentation.

Recommended Books:

- 1) Teaching science in today's secondary schools – Walter A- Thuber, prentice Hall of India (Pvt.Ltd.) New Delhi
- 2) The Teaching of science in secondary schools science master's Association,
- 3) The Teaching of physics and chemistry in India – Ghanshamadas,
- 4) Source book of science – UNESCO
- 5) Teaching of science – T.S.Nagpal
- 6) Teaching of science – Sharma & Sharma
- 7) Teaching of general science in Topical secondary school – H.N. Sunder, UNESCO
- 8) शास्त्र आशययुक्त पध्दती - प्रा. चारुदत्त कदम / प्रा. कै. गु. बौदार्ड
- 9) शास्त्राचे अध्यापन - ल. रा. गद्रे
- 10) शैक्षणिक मूल्यमापन व संख्याशास्त्र - वा. ना. दांडेकर
- 11) पाठ नियोजन - जोशी अ. न. सुरवसे म. पं. पाटील व दा. य. व. म. मुक्त विद्यापीठ नाशीक २००२
- 12) पाठनियोजन डॉ. शेटकर, डॉ. श्रीमती जोशी - मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद तृतीय आवृत्ती २००५
- 13) शास्त्राकरो शिकवावे - गो. प्र. सोहनी
- 14) शास्त्राचे अध्यापन बनारसे, दिगे पाटनकर
- 15) शिक्षक हस्तापुस्तिका - महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक मंडळ, पुणे.
- 16) शास्त्र अध्यापन - प्रभाकर हकीम
- 17) विशेष अध्यापन पध्दती विज्ञान य. व. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशीक

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

(80)

EDUCC-X

Content Cum Methodology – History

Total Marks - 50
Credits - 2

External Marks - 40
Hours - 30

Internal Marks - 10
Theory Exam Paper – 1.5 Hours

Objectives : To enable student teacher to -

- 1) Understand the significance, place and importance of History in school curriculum and human life.
- 2) Be acquainted with the structure of History subject.
- 3) Be acquainted with the aims and objectives of teaching History in secondary schools.
- 4) Understand methods, devices and techniques of teaching History.
- 5) Use variety of learning experience and instructional materials teaching aid while teaching History.
- 6) Understand planning and organization of teaching History.
- 7) Be acquainted with evaluation procedure and to help them in acquiring the same.
- 8) Be acquainted with the qualities and professional growth of History knowledge of the student.

- Unit 1) Curriculum, Syllabus and Text book of History - 20 Marks**
- a) Approaches to Curriculum organization using Procedure like concentric approach, topical, process, Integrated approaches.
 - b) Curriculum of Secondary and higher Secondary level.
 - c) Syllabus of Secondary and higher Secondary classes.
 - d) Characteristics of a good text book of History
 - e) A critical study of a text book of History with reference to Curriculum, syllabus and Characteristics of a text book.
- Unit 2) History Teacher and Content Cum methodology. 20 Marks**
- a) Qualities of a good History teacher.
 - b) Professional growth of History teacher.
 - c) Content knowledge enrichment for the History teacher. (deep study of teaching unit)
 - d) Content knowledge in History –
 1. Economic, social and religious consequences of British Rule in India
 2. Indian freedom movement 1857-1947
 3. Social reform movement in India.
 4. Industrial Revolution
 5. Political Revolution –
 - a) American revolution, b) French revolution & c) Russian revolution
 6. First and Second World War
 7. World peace movement
 8. Election Process.

Practicum : (Any One)

- 1) Preparation of unit test.

Dr. Shobhana V. Jos
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. B. University,
 Aurangabad.

- 2) Preparation of one teaching aid.
- 3) Visit to historical place and report it.
- 4) Prepare a power point presentation for any school level teaching unit in History.

Recommended Books :

- 1) Teaching of History Ghate V.D.-- Oxford University press, Bombay.
- 2) The teaching of History Johnson. – McMillan and comp. Bombay.
- 3) Creative Teaching of History Ghosh K.D. - Oxford University press, Bombay.
- 4) Teaching of History Kocharar S.K. - Starting Publisher.
- 5) The teaching of History, V.P. Chate .
- 6) Teaching of History, Nirmal Yadav.
- 7) Teaching of History B.D. Shaida and Saheb Singh.
- 8) Hand book for History teachers, R. Vajreshwari, Allied Publishers, Bombay.
- 9) Mufasil Tadrise-Tarique, Dr. Moin Fatema – Zaheer publication, Aurangabad (2011).
- 10) इतिहास कसा शिकवावा, श.दा. चितळे.
- 11) इतिहासाचे अध्यापन, धारूरकर व पारसनीस.
- 12) इतिहासाचे अध्यापन, व.आ. निरंतर.
- 13) इतिहासाचे अध्यापन, वी.पा. वोंकील श्री.मा.पत्की.
- 14) पाठ नियोजन डॉ.शेटकर, डॉ.श्रीमती जाशी, - मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद, तृतीय आवृत्ती 2009.
- 15) इतिहासाच्या अध्यापनाच्या दिशा, कृ.द.वेदरकर.
- 16) पाठ नियोजन, अ.न.जोशी, म.पं.सुरवसे, व.दा.पाटील
- 17) इतिहास शास्त्र आणि कला, वि.द.घाटे.
- 18) इतिहासाचे अध्यापन एक दृष्टिकोन, प्रा.व.नं.साजीरगीर.
- 19) इतिहासाचे अध्यापन, जयदेव दुगाधे.
- 20) इतिहासाचे अध्यापन, वि.ह.गिवासी
- 21) संगणक सहअध्यत अनुदेशन व अध्ययन - डॉ.शोभना जोशी, सौ.मेघना शिराडोणकर, मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद, 2009.
- 22) अध्यापनाच्या उद्दिष्टांचे मूल्यमापन - मृण्मयी प्रकाशन - 2006.

Dr. Shobhana V. Jost
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad,

EDUCC-X

Content Cum Methodology – Geography

Total Marks - 50

External Marks - 40

Internal Marks - 10

Credits - 2

Hours - 30

Theory Exam Paper – 1.5 Hours

Objectives: To enable the teacher trainee -

- 1) To develop the ability for preparing annual plan, unit plan, lesson plan and techniques of Evaluation system in teaching of Geography.
- 2) To understand the various concepts, facts, terms in teaching of Geography.
- 3) To identify the various issues in teaching of Geography and enable to suggest suitable activities to overcome the concern issues.
- 4) To develop suitable qualities of Geography teacher for professional development.
- 5) To prepare report on the workshop conducted for Unit plan and unit test.

Unit 1) Curriculum, syllabus, textbooks 20 marks

- a) Principles of a good curriculum. Objectives of teaching geography at secondary and higher secondary school level.
- b) Methods of curriculum construction of geography – concentric, unit.
- c) A critical analysis of a secondary level text book with reference to curriculum, syllabus and characteristics of text book.
- d) Instructional objectives of teaching geography and their specifications.

Unit 2) Geography teacher and Content Cum Methodology. 20 Marks:

- a) Qualities of a good Geography teacher.
- b) Concepts in Geography -
 1. Advance concepts in climatology – Atmosphere and climate, Global warming, Green house effect, winds Rainfall, cloudburst.
 2. Advance concepts in Regional Geography – Natural Regions, Natural Regions in India, Neighboring country's of India
 3. Advance concepts in Human Geography – Environment, Population and settlement, pollution
 4. Industries, trade and transportation in India
 5. Tourism of India, trekking.
 6. Renewable and non-renewable Energy.

Practicum: (Any One)

- 1) Preparation of year plan and unit plan.
- 2) Critical analysis of any one geography text book.
- 3) Excursion and its report.
- 4) Prepare a power point presentation on any one topic in geography subject.

Recommended books:

- 1) Teaching of Geography – Shaïda B.D., Sharma J.C., Dhanpat Rai & Sons, Delhi.
- 2) Geography and Education – Mukherji S.P., Jiwan Jyoti Prakashan, Darjeeling.

- 3) Teaching of Geography – Arora K.L., Prakash Brothers, Ludhiana.
- 4) Principles and practice for Geography Teaching – Barnard University tutorials Press, London.
- 5) Models of Teaching – Bruce Joyce & Marsha Weil.
- 6) Teaching of Geography, Shaiba B.D., Sharma J.C. Dhanpat Rai & Sons, Delhi.
- 7) Geography and Education – Mukherji S.P., Jivan Jyoti Prakashan, Darajeeling.
- 8) Geography Teaching – Varma O.P. & Vedanayagan E.G., sterling publishers, Jullunder.
- 9) Teaching Geography-Arora K.L., Prakash Brothers, Ludhiana.
- 10) Principles and practice for Geography Teaching – Barnard, University tutorials press, London.
- 11) Becoming Better Teacher – Mirco Teaching Approach, Pary H.K., Sahitya Mudranalaya, Ahmadabad.
- 12) Models of Teaching – Bruce & Joyce & Marsha will.
- 13) सूक्ष्म अध्यापन म.राज्य पाठ्यपुस्तके मंडळ, पुणे.
- 14) शैक्षणिक मूल्यमापन दांडेकर वा.ना.
- 15) भूगोल य.च.म.मुक्त वि.नाशीक पौक्षे द.बा.
- 16) भूगोलाचे अध्यापन,पाटनकर वा.वि. मॉडर्न बुक डेपो, पुणे.
- 17) भूगोल अध्ययन व अध्यापन,बापाट भा.गो. व्हिलस प्रकाशन पुणे.
- 18) भूगोलाचे अध्यापन,पौक्षे द.बा. नुतन प्रकाशन, पुणे ३०
- 19) आशययुक्त अध्यापन पध्दती पाटील उषा, जोशी सुरेखा - तंत्र भूगोल, एस.एस. जोशी प्रकाशन नाशीक
- 20) पाठनियोजन डॉ.शेटकर, डॉ.श्रीमती जोशी - मृण्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद तृतीय आवृत्ती २००५
- 21) भूगोल आशययुक्त अध्यापन पध्दती २००२ य.च.म.वि.नाशीक

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

EDUCC-X

Content Cum Methodology – Mathematics

Total Marks - 50
Credits - 2

External Marks - 40
Hours - 30

Internal Marks - 10
Theory Exam Paper – 1.5 Hours

Objectives: To enable the pupil teacher to:

- 1) Understand and appreciate the uses and significance of Mathematics in daily life.
- 2) Learn successfully various approaches of teaching Mathematics and to use them Judiciously.
- 3) To appreciate the contribution of various mathematicians.
- 4) To know the methods of planning instruction for the classroom.
- 5) Prepare Co-curricular activities and organize the library and book as per the needs.
- 6) Appreciate and organize activities to develop aesthetics of Mathematics.
- 7) Obtain feedback both about teaching as well as student's learning.

- Unit 1) Curriculum, Syllabus and Text-book of Mathematics. 20 Mark**
- a) Principles a good Curriculum, Topical and concentric approach of Curriculum.
 - b) Present Curriculum at Secondary and higher Secondary level.
 - c) Syllabus of secondary and higher secondary classes.
 - d) Characteristics of a good text-book.
 - e) A critical study of a text book with reference to Curriculum, syllabus and Characteristics of text book.
- Unit 2) The Mathematics Teacher and Content Cum Methodology 20 Marks**
- a) Contribution of Indian Mathematician in Mathematics : Aryabhata, Bhaskaracharya, Ramanujan
 - b) Qualities of a good Mathematics teacher.
 - c) Content knowledge enrichment for the Mathematics teacher.
 - d) Different approaches for the professional growth
 - e) *A) Basic Concepts in Algebra –*
1. Sets; 2. Real Numbers; 3. Algebraic Expressions; 4. Graphs; 5. Linear equations in two variables; 6. Ratio, proportion and variation; 7. Statistics
B) Basic concepts in Geometry – 1. Line; 2.Segment; 3.Ray; 4.Plane; 5.Parallel line; 6.Polygon.
f) Triangle and Theorems of Triangles - 1.The sum of the measures of the angles of a triangle is 1800; 2.Theorem of isosceles triangle; 3.Theorem of Pythagoras.
g) Quadrilateral and Theorems on Quadrilaterals - 1.The opposite sides of a parallelogram are congruent; 2.The diagonal of parallelogram bisect each other; 3.Diagonals of a rectangle are congruent
h) Circle and Theorems on circle – 1.The perpendicular drawn from the centre of a circle to accord bisects the chord; 2.The segment joining the midpoint of a chord and the centre of the circles perpendicular to the chord; 3.The opposite angles of a cyclic quadrilateral are supplementary.
i) Trigonometry – 1.Six Trigonometric Ratio; 2.Trigonometric identities; 3.Elementary Problems on Height and distance; 4.Solution of Simple trigonometric equation

Practicum:-

- 1) Preparing Year plan and Unit plan.
- 2) Preparing Mathematical Tools.

3) Collection of information of Mathematicians.

Recommended Books (Mathematics):

- 1) The Teaching of secondary Mathematics- Butler and Wren.
- 2) The Teaching of Mathematics in new education – Aiyengar.
- 3) The Teaching of modern Mathematics – Fletcher.
- 4) Teaching of Mathematics – Sindhu.
- 5) Teaching of Mathematics – Dharmveer and Agrawal
- 6) Teaching of Arithmetic's, Algebra & Geometry in school-Math's Association.
- 7) गणित जागतकी सैर-शर्मा
- 8) गणितचे अध्यापन -व.पा.देशमुख
- 9) गणितज्ञान गमती जमती -मनोरं.चा.पा.नरकर
- 10) गणित कसे शिकवावे - ल.रा.गद्रे
- 11) बौद्धिक गणित - वाटप कुलकर्णी
- 12) गणितचा शिक्षक -म.ना.झोल
- 13) गणितचे अध्यापन - रा.मो.कुट
- 14) गणित अध्यापन पध्दती - ओंके राऊत
- 15) गणित अध्यापन पध्दती- डॉ.रमेश बसंतराव पाटील,प्रा.दादाराव रामजी चव्हाण
- 16) विशेष्ट अ.प.गणितचे अध्यापन -य.च.मुक्त.वि.नाशिक
- 17) गणितचे अध्यापन- डॉ.द.बा.पौंक्षे,प्रा.मंग्रिजा नूतन प्रकाशन पुणे.
- 18) गणित अध्यापन पध्दती - ह.ना.जगताप
- 19) पाठ नियोजन जोशी अ.प.सुरवसे,म.प.पाटील ब.दा. य.च.मुक्त.वि.नाशिक
- 20) पाठनियोजन - डॉ.शंकर, डॉ.श्रीमती जोशी मृण्मयी प्रकाशन औरंगाबाद तृतीय आवृत्ती
- 21) गणित आशययुक्त अध्यापन - डॉ.ह.ना.जगताप नूतन प्रकाशन पुणे.
- 22) गणित अध्यापन व आशययुक्त अध्यापन पध्दती -डॉ.द.बा.पौंक्षे,प्रा.मंग्रिजा नूतन प्रकाशन पुणे.
- 23) संगणक सहस्थित अनुदेशन व अध्यापन डॉ.शोभना जोशी रा.मो.पा.सिराडोणकर,मृण्मयी प्रकाशन,औरंगाबाद, २०१७

Shobhana
Dr. Shobhana V. Josh
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

EDUEC-I : Elective Subject

A) Computer In Education

Total Marks - 100
Credits - 4

External Marks - 80
Hours - 60

Internal Marks - 20
Theory Exam Paper - 3 Hours

Objectives: : To enable the pupil teacher to:

- 1) Understand the importance of computers in the modern and changing society.
- 2) Understand the role of computers in the field of education.
- 3) Understand the various components of hardware and their functions.
- 4) Understand the skillful use of hardware through software.
- 5) Understand the need for an operating system software.
- 6) Understand the use of word processing software using MS word.
- 7) Develop logic and skill to write and structure simple programs to manipulate data
- 8) using basic programming.
- 9) Understand the learn to use the data base management and spreadsheet through
- 10) MS-Office program Excel.
- 11) To create an awareness on multi-tasking and graphics using paintbrush of windows
- 12) program and MS-Office-Power Point.
- 13) To learn the use of internet, its basics-browser, search engine and e-mail.
- 14) To create use of computers in networking.

Unit 1)	Computers – Softwares, Hardwares & Basics	20 marks
	a) Introduction & Use of computers in various fields b) Computer peripherals – <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Input devices - Keyboard, mouse, etc.</i> 2. <i>Output devices - All types of Monitors, Printers and other devices.</i> 3. <i>Storage devices – Hard disk, CD (all types), pen drive, memory cards, external hard disk, etc.</i> c) System software and application software d) Basics of Computer handling e) Internet -Genesis of Internet, Internet Providers, Sources of Internet & Search Engines f) Application Of Internet - Web, Email, Streaming Media, Voice telephony, Educational use of Social Networking sites.	
Unit 2)	Application of computers in Education	20 marks
	a) Educational significance of MS word, excel, power point. b) Concept of Smart class, hardware required for smart class, advantages of smart class over conventional classroom. c) Use of computer in – teaching, learning, evaluation & testing, administration, research, etc. d) Importance of software packages and websites in education, like Encarta, National Geographic, Wikipedia, Wikimapia, GoogleEarth, etc.	

- Unit 3) MS-Excel, Database & Spreadsheet Software** 25 Marks
- Introduction, exploring features of spread sheets and work book.
 - Entering data, adjusting column width, loading and saving files or data base, moving data in worksheet. Creating, saving and printing graphs with option.
 - Work Sheet Functions And Formulae** - DATE, SUM, AVERAGE, ROUND, ROUNDDOWN, ROUNDUP, REPEAT, VALUE, INT, COUNT, COUNTIF, MIN, MAX, MEDIAN, CORREL, PEARSON, STDEV for preparing results sheets. LOOKUP & IF to convert marks into grades.
 - Preparation of mark list using Excel.
- Unit 4) MS-Word (Word processing software) and Power Point** 15 Marks
- Ms-Word** - Introduction, menus. Create a document and editing a document moving the text, using drag and drop text, copying between documents, using auto correct and thesaurus, margin setting, changing line setting, justifying commands, insert pictures or clipart, print document and enhancements.
 - Mail merge document and examples.
 - Ms-Power Point** - Introduction, preparation of slides creating and editing a presentation. Exploring the powerpoint menus and tool bar features, slide shows and slide animation, multimedia features, slide transition during slide show.

Practicum: (any one)

- Preparation of Educational document with the help of readymade package.
- Preparation and presentation of Educational slides with the help of MS Power Point.
- Preparation and use of any computer graphics in Education.
- Preparation of report applying statistical analysis by using MS-Excel.

Reference Books:

- Fundamentals of Computers - Raja Raman
- Computers in Education - Paul F. Merrill, Hammons, Tolman.
- Teaching of Computers - Dr. Y.K. Singh, APII Publishing Corporation, New Delhi.
- Computer Education - V.K. Singh & K.N. Sudarshan, Discovery Publishing House, New Delhi.
- Fundamentals of Information Technology - Chetan Srivastava, Kalyani Publishers, New Delhi.
- IT Tools & Applications - Sanjay Saxena & Prabhpreet Chopra, Vikas Publishing House, New Delhi.
- Computer Science - Dr. S.A. Mannan & Dr. M. Razaullah Khan, Renuka Prakashan
- शिक्षणातील माहिती तंत्रज्ञान - आल्लमप्रभू सा, रविकिर्ती - सागर एज्युकेशनल एटर्प्र्राईजेस, श्रीरामपूर.
- माहिती तंत्रज्ञान - डॉ.शोभना जोशी, सौ.मेघना शिराडोणकर, मृष्मयी प्रकाशन, औरंगाबाद.

Dr. Shobhana V. Josh
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

EDUEC-I : Elective Course

B) Environmental Education

Total Marks - 100
Credits - 4

External Marks – 80
Hours - 60

Internal Marks - 20
Theory Exam Paper – 3 Hours

Objectives :-

- 1) To understand the nature and scope of Environmental Education.
- 2) To develop a sense of awareness about the environmental in the student teacher.
- 3) To develop a sense of responsibility towards conservation of environment.
- 4) To enable the students to understand about the various measures available to conserve the environment for sustaining the development.
- 5) Acquire the ability to develop instructional support materials the student teacher.

Unit 1) Nature of Environmental Education **15 Marks**
 a) Environment :- Meaning, Biotic and Abiotic Factors
 b) Definition, scope and importance of Environmental Education
 c) Objectives of Environmental Education
 d) Factors of Environment :- Atmosphere, Lithosphere, Hydrosphere, Biosphere

Unit 2) Environmental Hazards, and Global atmospheric change **25 Marks**
 a. Natural Hazards :- Earthquake, Famine, Floods
 b. Man-made Hazards :- Soil Erosion, Deforestation, Pollution of the Ocean,
 c. Programmes on Environmental disaster Management :- Primary and Secondary Education Institutions,
 d. Impact of Environmental Hazards on human life – Physical, Psychological, Social and economic.

- e. Air Pollution :- Types 1) Gaseous Air Pollution, 2) Particulate Air Pollution, Sources of Air Pollution effects of air pollution, controlling air pollution
- f. Water Pollution :- The importance of water resources problems water pollution, water management.
- g. Soil Pollution :- Causes of soil pollution, effect of soil pollution, controlling soil pollution
- h. Noise Pollution :- Causes of noise pollution, effect of noise pollution, controlling noise pollution
- i. Global atmospheric change :- Global warming, Ozone depletion, Acid rain, Green House Effect.

Unit 3) Education for Sustainable Development **20 Marks**
 a) Sustainable Development – meaning, need and Sustainable practices.
 b) Sustainable environmental management
 1. Rain-water harvesting – meaning, significance, 2. Solid waste management – meaning, significance, 3. Mangroves management – meaning, significance.

- c) Ecosystem - Meaning, Definition and its characteristics
- d) Ecosystem -Structure and its Functions
- e) Biodiversity :- Meaning and its types
- f) Programmes on conservation of Biodiversity.

Unit 4) Role of School,Teacher and Law in Environmental Eduation	20 Marks
<ul style="list-style-type: none"> a) Co-relation of Environmental education with school subjects. b) Role of teachers in Environmental education. c) Integrating Environmental education through Co-Curricular activities. d) Movements – Chipko and Ralegan siddhi (Anna Hajare) e) Projects – Tiger Project and Ganga action plan f) Laws of conservation and protection: Environment Protection Act, Wild life Protection Act and Noise Pollution Act. 	

Practicum - (Any One)

Visit and Prepare report on any one of the following -

- 1) Air Pollution.
- 2) Water Pollution.
- 3) Soil Pollution.
- 4) Noise Pollution.
- 5) Role of the Pollution control boards.
- 6) Composting.
- 7) Greening Institution.
- 8) Paper recycling.
- 9) Conservation of water.
- 10) Conservation of energy.
- 11) Market survey.

Reference Books –

1. Agarwal S K & Dubey P S, Environmental Controversies, APII publishing corporation, New Delhi (2002)
2. Desh Bandhu & R. Dyal – Environmental education for a sustainable future, Indian environmental society, New Delhi, (1999)
3. Khan T I, Global Biodiversity and Environmental Conservation – Special Emphasis on Asia and the Pacific, Pointer publications, Jaipur (2001).
4. Khanna G N, Global Environmental Crisis and Management, Ashish publishing house, New Delhi (1993)
5. Mohanty S K, Environment & Pollution Law manual, Universal Law publishing co, pvt. Ltd., Delhi (1998)
6. Pal, B.P. – Environmental conservation and development, India environmental Society, New Delhi, (1991)
7. Palmer J & Phillip Neal – The Handbook of Environmental Education, Routledge, London, (1994)
8. Sharma P.D. – Ecology and Environment, Rastogi Publication, New Delhi (1992).
9. Sharma R.C. – Environmental education, Metropolitan Book Co., Pvt. Ltd. New Delhi, (1986)
10. Trivedi P R, Sharma P L & Sudershan K N, Natural Environment and Constitution of India, Ashish publishing house, New Delhi (1994)

१९. अपना पर्यावरण - डॉ. एच. के. गोयल
 २०. पर्यावरण शिक्षा - डॉ. राधा वल्लभ उपाध्याय
 २१. पर्यावरण शिक्षा - डॉ. एम. के. गोयल, विनोद पुस्तकमंदिर आग्रा २
 २२. पर्यावरण शिक्षण - डॉ. के. एम. भांडारकर नुतन प्रकाशन पुणे.
 २२. पर्यावरण शास्त्र परिचय - डॉ. जयकुमार मगर विद्याप्रकाशन नागपूर.
 २३. पर्यावरण भूगोल- डॉ. सुभाषचंद्र सारंग विद्याप्रकाशन नागपूर.
 २४. पर्यावरण शिक्षण - प्रा. गजानन पाटील, निराली प्रकाशन पुणे.
 २५. पर्यावरण शिक्षण - डॉ. शारदा शेवतेकर
 २६. पर्यावरण शिक्षण - डॉ. पारसनिस व डॉ. बहुलीकर नुतन प्रकाशन पुणे.
 २७. पर्यावरण शिक्षण - डॉ. देवेंद्र जोशी, डॉ. सौ. उज्ज्वला के. सदावर्ते, आदित्य पब्लिकेशन्स नांदेड.

To Sir/so
Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

EDUEC-I : Elective Course C) Population Education

Total Marks - 100
Credits - 4

External Marks – 80
Hours - 60

Internal Marks - 20
Theory Exam Paper – 3 Hours

Objectives :-

- 1) To develop in student teacher an understanding of the concept, need and importance of Population Education.
- 2) To enable the students to understand various terminology connected with Population studies and factors responsible for Population growth.
- 3) To develop and awareness in the student teacher of the implications of Populations growth on various aspects of social functioning.
- 4) To help student teacher to understand the effect of unchecked growth of Population on the depletion of natural resources from the environment.
- 5) To help student teacher to appreciate the role of Population Education as an educational intervention for upgrading the quality of social functioning.

Unit	1) Introduction
a) Nature & Scope of population education : meaning, Concept, Need, Importance, Objectives.
b) Population dynamics : Distribution & density, population composition : Age, Sex, Rural, Urban
c) Factors affecting population growth; Fertility, Mortality and Migration (Mobility)	20 Marks
Unit	2) Population & quality of life
a) Population in relating to Socio-economic development, Health status, Nutrition, Health services & Education.
b) Effect of unchecked growth of population on natural resources & environment.
c) Population & literacy campaigns in India.
a) Role of mass-media: Newspapers, Radio, Television, A/V Aids	20 Marks
Unit	3) Population Education In School Curriculum
b) Scope of population education in school curriculum.
c) Teaching Methods & approaches; 1) Inquiry, 2) Observation, 3) Self-study, 4) Discussions, 5) Assignments & 6) Projects	20 Marks
Unit	4) Role of teachers in Population Education
a) Teacher role of creating awareness of the consequences of population problems, inculcating new values and attitude leading to modification of student behavior
b) Working with community to build awareness.	20 Marks

Practicum - (any one)

- 1) Content analysis of existing secondary level text book to identify the components of Population education included in it.
- 2) Survey of population situation of any locality inhabited by disadvantaged section of society.
- 3) Survey of Population situation in a select locality to understand its Population dynamics with comments on what is observed.

- 4) Survey of the Population of student's families (of any class of a school) and analysis of the results.
- 5) Drawing out a plan for creating community awareness about social evils such as
- 6) superstitions, early marriage etc. (any one evil)
- 7) Critical reporting of community work in select localities in selected sectors like
- 8) mother Care, child care, health and cleanliness etc.
- 9) Collection and analysis of data from available sources, problems of accommodation in
- 10) Schools/hospitals/transport in select locality.

Reference books (Population Education)

- 1) Population Education – Kuppaswamy and others.
- 2) Population Education – Selected Readings Mehta and Ramesh Chandra.
- 3) Population Education – Yadav & Saroj.
- 4) Population Education – Sing & Sudarshan
- 5) Population Education – Rio, D.Gopal.
- 6) Population Education – Thompson & Lewis.
- 7) Population Education – SNDI University.
- 8) Population Education for teachers-Manta and Prakash.
- 9) Population Education – Stella sounders Raj, S.G.Wasani, for Macmillan India Ltd.& printed by T.K.Sengpht at Macmillan India press Madrass-41.
- 10) ग्रामीण शिक्षण आणि ग्रामिण विकास सुरुवासे म.प. १९८९ - नूतन प्रकाशन पुणे ३०
- 11) लोकसंख्या शास्त्र व लोकसंख्या शिक्षण - डॉ.एस.एन.कुलकर्णी डॉ.सतिश श्रीवास्तव विद्याप्रकाशन नागपूर.
- 12) लोकसंख्या शिक्षण - आहिरे, बोदाई कैलास, सोलापूर
- 13) लोकसंख्या शिक्षण - ज.पे.नागपूर
- 14) लोकसंख्या शिक्षण - प्रा.डॉ.शांताराम वुडे
- 15) लोकसंख्या शिक्षण - रा.न.म.मु.विद्यापीठ नागपूर
- 16) लोकसंख्या शिक्षण - प्रा.गारुती गायकवाड

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

EPC- 17 : Practice Teaching Lesson

Credits – 4

Hours - 90

Total Internal Marks-100

Practice teaching lessons: 10+10= 20 (shall be guided, supervised, and evaluated by Teacher Educators). Steps for lesson are mentioned in Paper-V.

EPC- 18 : Observation

Credits – 1

Hours - 30

Total Internal Marks-20

Observation: Observation of 20 lessons (10+10) of each methods

EPC- 19 : Internship–FourMonths-(16 Weeks.)

Credits – 8

Hours - 528

Total Internal Marks-200

Internship–FourMonths-(16 Weeks.): - Besides teaching lessons practice experience in school, the student teacher should function as a regular teacher in a school (i.e. taking attendance, participating in Staff meeting, preparing everyday notices, setting examination papers, preparing lesson plans, writing letter to parents, arranging cultural & sports activities and the morning assembly etc.) out of 16 weeks, two days for planning and preparing of the programme and another days for implementing in the different level schools as per planning. An application based utilization of the theory papers is expected and the report is to be submitted. Practice teaching lessons (20 Lessons) should be a part of the internship programme

EPC- 20 : Cultural activities

Credits – 1

Hours - 30

Total Internal Marks- 25

Cultural Activities

EPC- 21 : Work with the Community should be a part of the internship programme

Credits – 1

Hours - 30

Total Internal Marks-25

Work with the Community should be a part of the internship programme

Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

EPC- 22 : Reading and reflecting on texts

Credits – 2

Hours - 60

Total Internal Marks-50

Objectives –

On completion of this course the students will be able to:

- 1) Engage student teachers with the readings interactively – individually as well as in small groups.
- 2) to enable them to enhance their capacities as readers and writers.

In this course the student teacher should be exposed to a wide variety of texts/e-texts like school texts, newspapers, policy documents, research articles, project reports, autobiographies, reference books, etc. The student teacher is expected to write predictions, make notes, answer questions, critiques, summarize, retell, prepare concept maps, mind maps, flowcharts, etc. on the material s/he has read.

The course can be conducted in the following manner :-

The evaluation of both the activities will be done by the teacher educator and marks shall be given out of 50. (25 marks for each activity)

Books for Reading

Read following or any popular Books and write your opinion on it.

Marathi Books for sample -

१०. आव डुअर- विल्लण चंदी - परमेश डंगवाल,
११. स्वामंत्रो आई, साने गुरुजी
१२. जगिनपत्र- डॉ. गुणो. जे. अंबुल कलाम
१३. एका हाती ज्वारेर, बाणा मळगावकर
१४. नाती वान - लक्ष्मी कुरावानागी, अनुवाद - चेतना सरदेशमुख गोसावी
१५. वश तुमच्या हातात - शिव खेरा
१६. नापास विद्यार्थ्यांची गोष्ट, अरुण शंभते
१७. शिवाजी - द मॅनेजमेंट गुरु, शिवाजी सावंत
१८. हिमालयाची शिखरे व इतर चरित्रे - साने गुरुजी
१९. बाईज अँड अदरबाईज - सुरुषा मृती
२०. अँड थॅन्क, फॅटलर - माईन कांफ,
२१. माझ्या स्वप्नातील भारत - महात्मा गांधी
२२. भावंडं चलना - मोरा सिरसमकर
२३. नव्या दिशा नव्या वाटा - बरोक ओंबामा
२४. नापास मुलाचे प्रगतिपुस्तक - अरुण शंभते
२५. हाती ज्यांच्या शून्य होते - अरुण शंभते
२६. माझी सत्यकथा - महात्मा गांधी

English Books for sample

०१. The winner stands alone - Paulo Coelho
०२. The monk who sold his Ferrari - Robin Sharma
०३. Why A student work for C students - Robert Kiyosaki
०४. Be Rich Be happy - Robert Kiyosaki
०५. Rich Dad Dad - Robert Kiyosaki

Dr. Shobhana V. Jost
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

(95)

०५. The leader poor who had no title - Robin Sharma
 ०७. The monk who sold his Ferrari - Robin Sharma
 ०७. The Alchemist - Paulo Coelho
 ०८. The winner stands Alone - Paulo Coelho
 ०९. Marktub - Paulo Coelho
 १०. The supreme Gift - Paulo Coelho
 ११. Turning Point - Dr. A. P. J. Abdul Kalam
 १२. The wings of fire - Paulo Coelho

EPC- 23 : Understanding the Self

Credits – 2

Hours - 60

Total Internal Marks-50

Objectives: On completion of this course the students will be able to:

1. To develop understanding of student-teachers about themselves.
2. To realize the development of the inner self and the professional identity of a teacher.
3. To enable student-teachers to develop a holistic and integrates understanding of the human self and personality.

Content:

- 1) Concept and nature of Development of the inner self.
- 2) Use of effective communication skills in the process of understanding the self.
- 3) Professional identity of a teacher.
- 4) Development of holistic and integrated self and personality.
- 5) Factors affecting the self- political, historical, and social forces.
- 6) Ways for self development- Yoga, Movies, Poetry, Humor and aesthetic representations.
- 7) School Activities for understanding the self.
- 8) Peer activities for understanding the self.
- 9) Activities in families for understanding the self.
- 10) SWOC analysis for self understanding.
- 11) Know thyself.
- 12) The effect of beliefs and prejudices on understanding the self.

References:

1. Hall, C., & E. (2003). Human relations in education. Routledge.
2. Pantajali- Yogashastra
3. Kharat, Pragat Shaishanic Manasshastra.

T. Joshi
Dr. Shobhana V. Joshi
 Dean
 Faculty of Education
 Dr. B. A. M. University,
 Aurangabad.

[96]

EPC- 24 : Experiments in Psychology (5)

Credits – 1

Hours - 30

Total Internal Marks-25

Experiments in Psychology (5)

- 1) Transfer of learning
- 2) Division of Attention
- 3) Comprehensive Anxiety Test- Sharma, Bhardwaj & Bhargawa
- 4) IPI Test- S. D. Kapoor (Hindi)
- 5) Teacher Adjustment Inventory -S.K.Mangal

EPC- 25 : Preliminary Examination

Credits – 1.5

Hours - 45

Total Internal Marks-40

Preliminary Examination of all theory papers

EPC- 26 : Project work based on theory papers

Credits – 1.5

Hours - 45

Total Internal Marks-40

Project work based on theory papers.

EPC- 27 : Critical understanding of ICT- Workshop and Practical

Credits – 2

Hours - 60

Total Internal Marks-50

Critical understanding of ICT- Workshop and Practical

- 1) Computer Assisted Instruction and Learning ,(CAIL)
- 2) Project based approaches through E-learning.
- 3) Assessment in 21st Century Classroom.

EPC- 28 : Yoga Education

Credits – 2

Hours - 60

Total Internal Marks-50

Yoga Practice-

EPC- 29 : Physical and Health Education. Participation in any 5 activities and report

Credits – 0.5

Hours - 15

Total Internal Marks-10

Physical and Health Education. Participation in any 5 activities and report

EPC- 30 : Evaluation Workshop

Credits – 0.5

Hours - 15

Total Internal Marks-10

Evaluation Workshop – (Report) on Prepration of A Test (3 days)

EPC- 31 : Exeursion – 1 day

Credits – 2

Hours - 60

Total Internal Marks-50

Two Years B.Ed. Syllabus - Apendix (1 to 31)

Dr. Shobhana V. Joshi
Dean
Faculty of Education
Dr. B. A. M. University,
Aurangabad.